Henri Michel

Al Doilea Război Mondial

21

Historia

CORINT

Redactor:
Daniel Focşa, Sorin Petrescu

Tehnoredactare computerizată:
Mihaela Dumitru

Coperta:
Walter Riess

ISBN: 973-653-176-7

HENRI MICHEL
Preşedinte de onoare al Comitetului internaţional de istorie a celui de-Al Doilea Război Mondial

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Traducere, prefaţă şi note:
Marian Ştefănescu

CORINT
Bucureşti, 2001

De acelaşi autor:

Histoire de la Résistance en France, ed. a X-a, PUF, 1987.

Les idées politiques et sociales de la Résistance (în colaborare cu B. Mirkine Guetzévitch), PUF, 1954.

Tragédie de la Déportation (în colaborare cu Olga Wormser), Hachette, 1954.

Les mouvements clandestins en Europe, PUF, ed. a III-a adusă la zi, 1974.

Les courants de pensée de la Résistance, PUF, 1962.

Histoire de la France libre, PUF, ed. a IV-a, 1980.

Bibliographie critique de la Résistance, SEVPEN, 1964.

Vichy année 40, Robert Laffont, 1966.

La seconde guerre mondiale, vol.I: *Les succès de l'Axe*; vol.II: *La victoire des Alliés*, PUF, ed. a II-a, 1977–1980.

Jean Moulin, l'Unificateur, Hachette, ed. a IV-a, 1984.

La guerre de l'ombre, Grasset, 1970.

La drôle de guerre, Hachette, 1971.

Pétain, Laval, Darlan, trois politiques?, Flammarion, 1972.

Les fascismes, PUF, ed. a IV-a, 1987.

Pétain et le régime de Vichy, PUF, ed. a IV-a, 1993.

Le procès de Riom, Albin Michel, 1979.

Paris allemand, Albin Michel, 1981.

Paris résistant, Albin Michel, 1982.

Et Varsovie fut détruite, Albin Michel, 1984.

François Darlan, Hachette, 1993.

PREFAŢĂ

Cu o poziţie centrală din punct de vedere cronologic, dar, mai însemnat, din punct de vedere al importanţei istorice, Al Doilea Război Mondial rămâne fenomenul cel mai semnificativ, cel mai caracteristic, pentru veacul al XX-lea. Dacă acceptăm teoria susţinută de mulţi istorici (chiar dacă nu şi de autorul prezentei cărţi), în primul rând de A.J.P. Taylor (în lucrarea *Originile celui de-Al Doilea Război Mondial*), dar şi de martori privilegiaţi ai evenimentelor, ca W. Churchill, teorie conform căreia Primul Război Mondial este cauza celui de-Al Doilea, şi adăugăm observaţia elementară că „Războiul Rece" (1947–1991) este o consecinţă a războiului din 1939–1945, avem imaginea „secolului scurt" de care se ocupă Eric Hobsbawm (în *Secolul extremelor*) şi convingerea că momentul cheie, „soluţia" secolului este tot acest dramatic Al Doilea Război Mondial. Această analiză oferă unul dintre motivele principale care explică imensitatea bibliografiei consacrate războiului studiat şi de prezentul volum. Şi la noi în ţară, bibliografia, oricum bogată, de până în 1989 a fost completată cu numeroase lucrări consacrate temei în ultimii ani. Astfel, au apărut o serie de jurnale (Franz Halder, Walter Warlimont, J. Goebbels, Galeazzo Ciano) şi fragmente din memoriile lui W. Churchill, au apărut două valoroase sinteze (B.H. Liddell Hart şi James L. Stokesbury), au fost traduse două cărţi consacrate bătăliei din Ardeni şi una, războiului din Pacific, au fost reeditate lucrările lui Georges Blond şi au apărut, de curând, *Directivele de război* ale lui Hitler. Au apărut şi câteva lucrări despre participarea românească la război.

Pentru specialist, apariţia oricărei lucrări consacrate temei este motiv de satisfacţie (şi de analiză critică). De altfel, în alte ţări lucrările consacrate celui de-Al Doilea Război

Mondial apar mult mai des şi sunt incomparabil mai numeroase. Chiar în colecţia franceză în care a apărut iniţial această carte, s-a mai publicat, cu ani în urmă, o alta cu acelaşi titlu, dar datorată altui istoric.

Valoarea prezentei cărţi este recomandată, în primul rând, de autorul ei. Henri Michel, reputat istoric francez, este un mare specialist în istoria celui de-Al Doilea Război Mondial, căruia i-a consacrat o viaţă de studii. Lista lucrărilor sale, cuprinsă în această carte, este o confirmare convingătoare. Totodată, el este cel care a condus, în calitate de director, o valoroasă revistă de specialitate: „Revue d'Histoire de la Deuxième Guerre mondiale" — care a publicat studii privitoare la cele mai importante aspecte ale fenomenului istoric ce formează obiectul acestei cărţi. În sfârşit, Henri Michel este autorul uneia dintre cele mai valoroase sinteze referitoare la acest război, care a apărut, mai întâi, acum peste 30 de ani, în prestigioasa colecţie „Peuples et Civilisations". Însă, dincolo de autoritatea celui care a scris această lucrare concentrată, pe care ne-o oferă acum Editura Corint, cartea mai are o calitate fundamentală, intrinsecă. Şi aceasta pentru că ea nu tratează războiul ca pe un fenomen militar, sau ideologic, sau diplomatic, ci, din contră, ca pe o realitate completă, polivalentă, în acelaşi timp militară, diplomatică, socială, economică, ideologică şi ştiinţifică. Bine susţinut cu hărţi şi tabele, textul cărţii este în acelaşi timp profund şi concentrat, în spatele fiecărei fraze aflându-se mii de pagini de lectură şi analiză.

Aşadar, prezentul număr al colecţiei „Microsinteze", oferit de Editura Corint, este consacrat unui fenomen istoric esenţial, prezentat într-o viziune completă, globală, de un specialist consacrat. În acest caz lectura este nu numai utilă, ci chiar necesară.

Marian Ştefănescu,
Universitatea din Bucureşti

INTRODUCERE

Mai mult decât oricare alt conflict, Al Doilea Război Mondial a fost, conform teoriilor lui Gaston Bouthoul[1], „cel mai spectaculos, ca violenţă, dintre toate fenomenele sociale... care a marcat o mare cotitură în istorie". Dacă în unele privinţe el poate să pară revanşa sau continuarea Marelui Război din 1914–1918, de fapt, în aspectele esenţiale, el se deosebeşte profund de acesta:

Mai întâi, prin extinderea sa geografică. S-au purtat lupte pe aproape întreaga suprafaţă a planetei: în apele îngheţate ale arhipelagului Spitzbergen şi pe nisipurile fierbinţi ale Saharei, în Munţii Alpi şi în jungla birmaneză, în rada portului Montevideo şi pe atolii din Pacific, pe malurile Volgăi ca şi pe cele ale fluviului Galben. Totul s-a petrecut ca şi cum un imens cataclism social a lovit întreaga umanitate, pentru prima dată unită de acelaşi tragic destin.

Apoi, prin caracterul său „total". Indiferent de regimul lor politic şi social, prin metode diferite, dar urmărind acelaşi scop, beligeranţii au mobilizat întreaga lor populaţie şi întreaga lor economie; nu numai că au trimis la luptă imense armate — peste 60 de milioane de oameni au participat la ele —, dar au pus la muncă, vrând-nevrând, pe toţi cei care nu erau soldaţi, inclusiv femeile, în uzine, arsenale sau şantiere: 50 de milioane de muncitori au lucrat pentru război numai în Statele Unite. Mobilizarea s-a întins şi asupra mentalului colectiv: o propagandă intensă, folosind tehnici noi, ca de exemplu radioul, s-a dovedit destul de puternică pentru a împiedica orice formă de defetism la cei învinşi, Germania şi Japonia, până aproape de capitulare, sau pentru a convinge popoarele subjugate

[1] Sociolog francez (1896–1980) care s-a orientat spre studiul războaielor.

că pot şi ele, deşi nu au arme, să contribuie la propria eliberare. Chiar şi ştiinţa a fost înregimentată — extraordinara mobilizare a unor savanţi, originari din toate ţările, care au produs bomba atomică în Statele Unite, este fără precedent în istorie. Confruntarea a fost militară, fără ca diplomaţia să fie lipsită de importanţă, dar confruntarea a fost de asemenea, dacă nu chiar în primul rând, economică şi ideologică, în aşa măsură încât a continuat până şi în lagărele de concentrare naziste.

Intensitatea luptei, progresul în domeniul armelor, doctrinele care au stârnit fanatismul explică amploarea distrugerilor. În cinci ani, bombele aruncate din avioane au devenit de-o mie de ori mai distrugătoare, dar prima bombă atomică lansată la 6 august 1945 echivala cu 20.000 t de explozibil convenţional; dacă Dresda a fost incendiată şi ştearsă de pe faţa pământului într-o noapte, Hiroshima suferă o soartă mai cumplită în câteva secunde. Dar, în acelaşi timp, crime de o amploare fără precedent — execuţii colective, exterminări în masă — au făcut milioane de victime, a căror moarte nu a avut, de regulă, nici o influenţă asupra desfăşurării conflictului. La sfârşitul acestuia, ruinele materiale şi morale, pierderile de bunuri şi de oameni nici nu pot fi comparate cu problemele care au dus la izbucnirea conflictului.

De fapt, timp de şase ani s-au purtat trei războaie mai mult separate, decât legate între ele. Ca şi în 1914–1918, continentul european a fost locul unde s-au purtat bătăliile cele mai ucigătoare, opunând armatele cele mai numeroase; Europa va suferi o slăbire considerabilă şi de durată. Dar Extremul Orient a fost alt teatru de operaţiuni, deschis mai devreme şi închis mai târziu, relativ distinct de primul, caracterizat prin alt tip de confruntare, cea a navelor şi avioanelor în strânsă cooperare; numai americanii şi, în

măsură mult mai mică, ruşii au luptat peste tot — acest fapt spune mult despre rolul pe care l-au jucat unii şi alţii. Totuşi, apare un fenomen cu totul nou: alături de bătăliile clasice, purtate de armate regulate, un al treilea război, mai mult sau mai puţin susţinut ori dispreţuit de adepţii celuilalt, a opus populaţia aservită la un moment dat şi învingătorii ei temporari, în Europa ca şi în China — este războiul „din umbră”.

La drept vorbind, niciodată nu s-a mai desfăşurat un conflict printr-o asemenea înlănţuire de evenimente dramatice. De multe ori destinul părea că ezită, incertitudinea era profundă. Din această cauză lupta a fost îndârjită până la sfârşit. Totuşi, pe parcurs, blocurile antagoniste s-au modificat, iar scopurile războiului s-au schimbat. Aliate cu Germania sau legate de ea printr-o neutralitate binevoitoare la început, Italia şi URSS i-au devenit adversare în timpul războiului, în schimb Franţa, care s-a lansat prima în lupta împotriva Germaniei, a fost pe punctul de a i se alătura mai târziu. Ostilităţile începuseră pentru a se menţine sau restabili independenţa şi integritatea teritorială a Poloniei şi a Chinei; anglo-americanii au fost în cele din urmă obligaţi să le sacrifice pe altarul alianţei lor cu URSS. Paradoxul este complet atunci când americanii contribuie la distrugerea imperiilor coloniale deţinute de aliaţii lor englezi şi francezi, sau când acceptă instalarea, în Europa Centrală şi Orientală, de regimuri politice şi sociale opuse idealurilor pentru care ei se luptaseră.

Fanatismul şi durata ostilităţilor au stat la baza sfârşitului ambiguu al războiului — nu s-a încheiat nici o pace[2]. Înfrângerea era, pentru cei învinşi, totală, fără condiţii, aşa

[2] Autorul se referă la Germania. În ce priveşte celelalte ţări, abia în 1947 se va încheia pacea de la Paris (10 februarie), între Naţiunile Unite şi: Italia, Ungaria, România, Bulgaria şi Finlanda. Pacea cu Japonia va fi semnată în 1951, iar cea cu Austria, în 1955. (N.red.)

cum o doriseră cei învingători. O încheiere atât de favorabilă ar fi putut facilita rezolvarea tuturor problemelor în suspensie. În fapt, nu s-a obţinut nimic în acest sens: alte probleme apăruseră între timp, cerând răspunsuri pe cât de urgente, pe atât de dificile, în aşa fel, încât unii s-au gândit să le soluţioneze printr-un nou război mondial, care să-i opună pe foştii aliaţi. Din fericire, acest lucru nu s-a întâmplat. Dimpotrivă, au fost luate măsuri şi au fost create organizaţii care să prevină o nouă catastrofă de acest fel; s-a conturat totuşi un nou paradox, prin faptul că naţiunile învingătoare s-au dedicat cu sârguinţă efortului de a-i ridica pe aceiaşi adversari pe care se străduiseră atât de mult să-i distrugă — şi că au reuşit redresarea atât de repede.

Rezultatele atât de surprinzătoare nu pot să reducă însă importanţa conflictului şi nici să facă uitate cauzele sale profunde. Ceea ce a fost în joc nu s-a redus la împărţirea prăzii de război, extinsă până la valoarea de dominaţie a lumii; au fost în joc, de asemenea, libertatea oamenilor şi a popoarelor, raţiunea lor de a fi, idealurile lor de viaţă. De aceea, ni s-a părut necesar să explicăm desfăşurarea conflictului nu numai pentru că nivelul actual al cunoştinţelor istorice permite acest lucru, dar şi din principiu, pentru că acest război nu a fost doar o ruptură provizorie în dezvoltarea societăţii umane; el s-a datorat celor mai grave întrebări pe care le putem pune; este important, aşadar, să reamintim că răspunsurile ar fi putut fi diferite, după rezultatul bătăliilor, şi să arătăm cât de puţin a lipsit, uneori, să se întâmple astfel.

Relatarea noastră este, prin urmare, modelată de succesiunea evenimentelor. În prima etapă, puterile Axei[3] —

---

[3] Alianţă politico-militară care îşi are originea în Pactul germano-italian din 25 octombrie 1936 numit şi Axa Roma-Berlin. A urmat Pactul Anticomintern (25 noiembrie 1936) între Germania şi Japonia.

Germania, Japonia şi, într-o măsură mai mică, Italia — au obţinut numai succese; ele înfruntă adversari separaţi care, ca pregătire şi concepţie de luptă, sunt sub nivelul Primului Război Mondial[4]. Este faza „războiului fulger"[5], care a început în Manciuria în 1931 şi s-a încheiat pe malurile Volgăi la sfârşitul anului 1942. La acea dată agresorul şi-a pierdut suflul pe toate teatrele de operaţiuni, ambiţia sa fiind mai mare decât mijloacele de care dispunea pentru a şi-o satisface; el este oprit la Midway, la Stalingrad şi la El-Alamein, aproape în acelaşi timp; mai mult chiar, adversarul său trece, la rându-i, la ofensivă, în URSS, în Libia şi în Africa de Nord franceză.

După aceasta, se angajează un război de uzură, la scară mondială. Fiecare tabără posedă întinse imperii din care îşi concentrează şi îşi aduce toate forţele. Va câştiga războiul cel care va mobiliza armatele cele mai numeroase, dar, în special, cele mai bine dotate cu arme de calitate superioară. În acest joc, imensitatea URSS şi a Pacificului, combinate cu potenţialul Statelor Unite, ce părea nelimitat, au determinat înclinarea balanţei de partea Aliaţilor. Din 1943, începe ofensiva lor, iniţial lentă, mai rapidă din vara lui 1944, fulgerătoare în primăvara şi vara anului 1945. Întâi Italia, apoi Germania, în sfârşit Japonia, invadate, zdrobite şi, la rândul lor, complet ocupate, sunt silite să-şi recunoască înfrângerea şi să accepte legea învingătorilor[6].

---

[4] Autorul foloseşte aici o metaforă, care merită să fie reprodusă: *sont en retard d'une guerre* = au rămas în urmă cu un război.

[5] Cunoscut, în literatura de specialitate, mai ales sub denumirea sa germană — *Blitzkrieg*. (N.red.)

[6] Pentru mai multe detalii, cititorul poate consulta lucrarea noastră *La seconde guerre mondiale*, PUF, col. „Peuples et civilisations", 2 vol., pg. 506 şi 540, ed. a II-a, 1977 şi 1980. (N.a.)

Dacă mai există încă întrebări cu privire la responsabilitatea declanşării războiului din 1914 şi se ajunge în general la concluzia că ea a fost împărţită, în privinţa iniţiativei celui din septembrie 1939 în Europa şi din decembrie 1941 în Asia nu există nici o îndoială: Hitler şi militarii japonezi au ales, după o meticuloasă pregătire, timpul şi locul atacului, precum şi adversarul. Germania, din momentul venirii nazismului la putere, Italia, cu mult mai înainte, de când fascismul era la conducere, iar Japonia, din perioada când decizia politică este acaparată de o clică militaristă, au trăit într-o stare de pregătire de război, caracterizată prin economisirea obligatorie, constituirea unor stocuri de produse, mari comenzi în industria metalurgică şi chimică, constituirea şi înarmarea unor armate şi flote puternice, mobilizarea şi îndoctrinarea întregii populaţii, exacerbarea sentimentelor naţionaliste şi elaborarea planurilor şi strategiilor pentru obţinerea victoriei.

Nu lipseau pretextele pentru a intra în război. În Germania, accentul se punea pe umilirea suferită de naţiune după înfrângerea din 1918 şi pe amputările teritoriale impuse prin *diktatul* de la Versailles. Japonia şi Italia, care aparţineau atunci taberei învingătorilor, nu puteau recurge la astfel de subtilităţi. Dar, în septembrie 1939, cea mai mare parte a nedreptăţilor de care se plângeau germanii fuseseră reparate. În cele trei ţări, propaganda susţinea că existenţa populaţiei atât de numeroase pe un spaţiu prea restrâns făcea necesară cucerirea unui „spaţiu vital”, care să compenseze absenţa imperiului colonial şi să furnizeze produse alimentare şi materii prime ieftine; în Germania, amintirile triste despre o foarte gravă criză economică din „anii ’30” ofereau acestor pretenţii o aparenţă de justificare; dar, în septembrie 1939, situaţia redevenise aproape normală.

De fapt, în cele trei ţări, clanurile instalate la putere, unde se menţineau prin forţă, erau inspirate de un imperialism de tip colonial: ambiţiile lor nu puteau fi satisfăcute decât în detrimentul altor puteri, mai bine înzestrate. Aceste ambiţii erau, de altfel, pe cât de imprecise, pe atât de nemăsurate, iar pentru a le justifica, aceste clanuri fasciste invocau fie perfecţiunea regimului pe care l-au instalat şi căruia îi aparţinea — afirmau ele — viitorul, în detrimentul democraţiilor decadente, condamnate de propriile slăbiciuni, fie, în Germania şi Japonia, o superioritate rasială faţă de rivalii lor.

În faţa acestor pretenţii, proclamate sfidător şi despre care se spunea foarte clar că trebuie să fie acceptate, de bunăvoie sau prin forţă, puterile ameninţate nu au fost capabile să formeze blocul solid care ar fi fost singurul în stare să împiedice pericolul. De fapt, timp de mai mulţi ani, ele ezitaseră între trei moduri de comportare. Statele Unite, care nu se simţeau ameninţate imediat, au ales lipsa de interes pentru problemă, închizându-se într-un izolaţionism care răspundea sentimentelor profunde ale majorităţii populaţiei. Această atitudine de abţinere nu putea, evident, să fie adoptată de statele europene, în special de cele care stăpâneau colonii, dar gravitatea primejdiei şi modul de a-i face faţă erau foarte diferit evaluate. În pofida clarviziunii arătate de câţiva oameni politici izolaţi, precum Churchill şi Eden, guvernul britanic continua să caute un echilibru în Europa, care i se părea la fel de ameninţat de imperialismul francez ca şi de spiritul de revanşă german. Franţa, principala susţinătoare a principiului menţinerii clauzelor tratatului de la Versailles, nu putea, desigur, să subestimeze pericolul german, dar criza politică şi socială, deschisă prin criza economică şi prin Frontul Popular[7], dezbinase naţiunea. În timp ce masele populare aspirau la o creştere a bunăstării, pentru care menţinerea păcii devenea o garanţie, unele cercuri conducătoare

[7] Coaliţie electorală formată de socialişti, comunişti şi radicali, care, după ce a câştigat alegerile din aprilie–mai 1936, a sprijinit formarea unui guvern de stânga în Franţa.

acordau, în preocupările lor, un loc la fel de mare, dacă nu chiar mai mare, riscului de revoluţie internă, în raport cu norii care se strângeau la frontiere. Statele mici ca Polonia şi cele care compuneau Mica Antantă, constituite datorită victoriei franceze din 1918 şi a căror independenţă depindea de forţa şi de hotărârea Franţei, nu puteau fi decât descumpănite de slăbiciunea şi de nehotărârea arătate de marele lor aliat. Rămânea URSS, în principiu, cea mai ameninţată, pentru că naziştii îşi afirmau voinţa de a distruge comunismul şi, în acelaşi timp, de a cuceri, în Europa Orientală, „spaţiul vital" dorit. Dar neîncrederea ce domnea între democraţiile liberale şi democraţia socialistă[8], alimentată de un lung trecut de ostilitate, a făcut foarte dificilă apropierea necesară, care a fost numai schiţată în 1935 şi în 1939. Rămânerea în expectativă nu mai era cu putinţă, dar formarea unui bloc se lovea de obstacole de netrecut; fiecare a încercat să se retragă cu abilitate din această situaţie dificilă, sperând că furtuna, dacă totuşi se va dezlănţui, îl va lovi pe celălalt şi nu pe el. A fost un calcul lipsit de perspicacitate, care a condus la o neîntreruptă succesiune de concesii şi umilinţe.

Totul începuse cu Mussolini; el a fost primul care a făcut din violenţă regula politicii interne în Italia şi din cucerire, legea politicii sale externe. Ducele[9] a ridicat pretenţii de expansiune economică în Europa Centrală, îmbinate cu ameninţări de dezmembrare a Iugoslaviei şi, în acelaşi timp, de reparare a eşecului suferit de italieni la Adua[10] în 1895. Războiul colonial angajat în Etiopia în 1935 a condus, de fapt, la un grav eşec al Societăţii Naţiunilor.

[8] URSS era numită „democraţie socialistă" de propaganda oficială. În realitate, era un stat totalitar.

[9] Titlu purtat de Benito Mussolini, având sensul de „şef ", „conducător", nu sensul nobiliar care i se poate ataşa în limba română.

[10] Localitate din nordul Etiopiei, unde armata italiană a generalului Baratieri a fost înfrântă de armata etiopiană a lui Menelik al II-lea. Lupta, care a avut loc la 1 martie 1896 (şi nu în 1895), a provocat o gravă criză în Italia.

Imediat după victoria obţinută în Africa Orientală, Mussolini şi-a amintit de ambiţiile teritoriale italiene în detrimentul Franţei.

Acelaşi joc periculos era făcut, la proporţii mai mari, de Japonia în Extremul Orient. După 1930, ea a intervenit în China, mai întâi prin investiţii de capital. Armata japoneză care venea din Coreea a cucerit Manciuria, apoi a ocupat, unul după altul, mai multe mari oraşe chineze, asigurându-şi controlul asupra căilor de comunicaţie, în timp ce chinezii continuau să se lupte între ei.

Totuşi, Germania nazistă a fost cea care a repurtat succesele cele mai îngrijorătoare, în Europa: după plebiscitul prin care a recuperat regiunea Sarre[11], remilitarizarea malului stâng al Rinului şi apoi anexarea Austriei s-au realizat fără să provoace o veritabilă opoziţie. Nu a fost aceeaşi situaţia cu „reglementarea" „problemei sudete", dar, după ce au simulat sprijinul pentru Cehoslovacia, Franţa şi Marea Britanie au permis să fie dezmembrată, semnând în septembrie 1938, la München, acorduri umilitoare din care URSS era exclusă — divizarea adversarilor potenţiali ai lui Hitler atingând în acel moment punctul culminant. Care va fi următoarea lui pradă? Era clar că „politica de conciliere" nu produsese decât insuccese.

Anexarea Cehiei în martie 1939, prin nerespectarea cuvântului dat, îl convinsese în sfârşit pe prim-ministrul britanic Neville Chamberlain[12] că Adolf Hitler „nu era un gentleman". Marea Britanie s-a aşezat atunci în fruntea unei coaliţii antigermane, acordând tuturor statelor ameninţate

---

[11] Pentru germani, *Saar*. (N.red.)

[12] Neville Chamberlain (1869–1940). Om politic britanic, membru al Partidului Conservator. A fost prim-ministru în perioada mai 1937–mai 1940 şi a încercat să împiedice declanşarea unui nou război în Europa, prin concesiile făcute lui Hitler.

garanţii pe care nu era în situaţia de a le aplica eficient. Dar ofertele venite din URSS pentru semnarea unor acorduri politice şi militare nu au dus la rezultatele aşteptate, probabil din cauza lipsei de voinţă. Luând în calcul slăbiciunea democraţiilor occidentale şi temându-se să nu fie obiectul unui nou München, Stalin s-a grăbit să răspundă la ofertele discrete ale lui Hitler pentru semnarea unui pact de neagresiune care cruţa, poate pentru moment, URSS, dar care avea drept efect principal o condamnare imediată a Poloniei şi suprimarea oricărei ameninţări de confruntare pe două fronturi pentru Germania. Considerând că nu mai este posibil să evite angajarea, Anglia şi Franţa au decis să sprijine Polonia: pe 3 septembrie 1939 ele au declarat război Germaniei.

Conflictul din Europa oferea Japoniei libertatea de a acţiona în Extremul Orient. De fapt, gravele înfrângeri suferite de Franţa şi Anglia o lăsau faţă în faţă cu Statele Unite şi îi ofereau tentaţia unor cuceriri uşoare în teritoriile coloniale lipsite acum de o apărare adevărată. După ce au ezitat aproape doi ani între diferite direcţii de acţiune, conducătorii japonezi au decis să orienteze expansiunea lor spre ţărmurile bogate ale Asiei de Sud-Est. Pentru a elimina ameninţarea potenţială a flotei americane, ei o vor distruge în baza ei de la Pearl Harbor, fără declaraţie de război, la 8 decembrie 1941. Astfel, prin voinţa Germaniei naziste şi a clicii militare japoneze, focul războiului devora întâi Europa şi apoi Asia.

Capitolul I

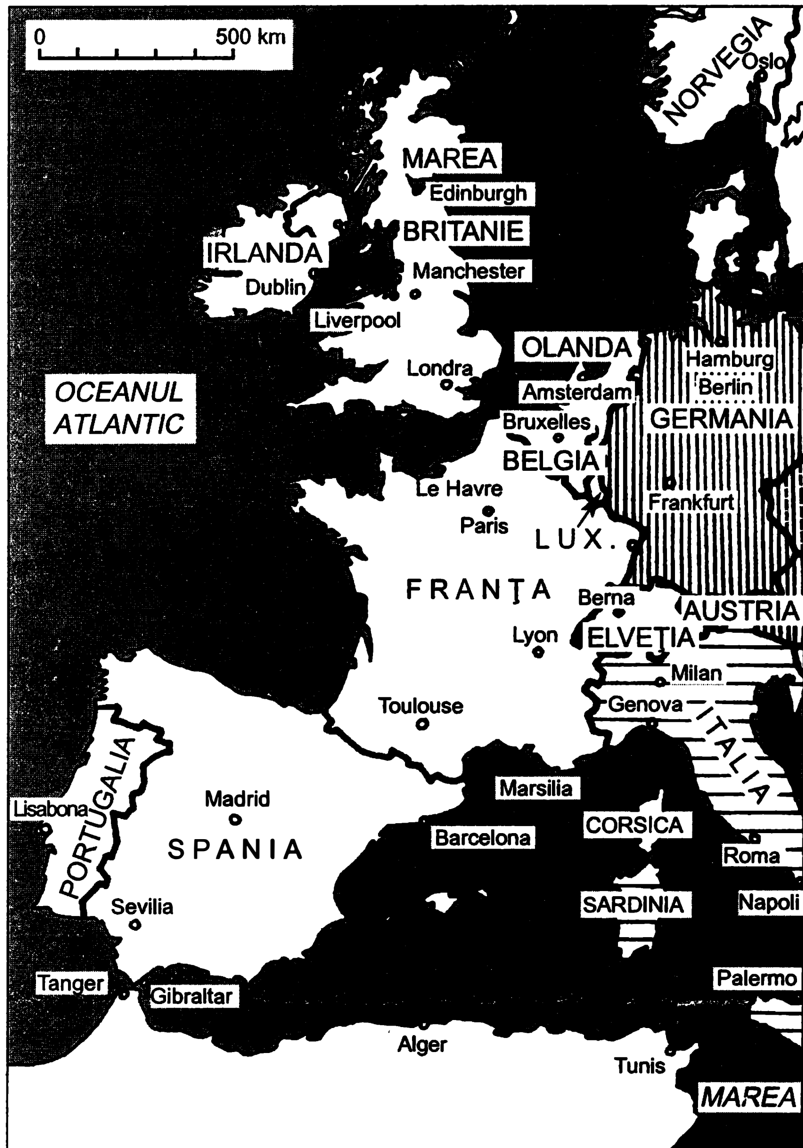
SUCCESELE STATELOR FASCISTE

I. Forţele disponibile

Luând în calcul populaţia, resursele economice, rezervele de aur şi imensele posibilităţi ale imperiilor lor, Marea Britanie şi Franţa erau mai puternice decât Germania, chiar dacă aceasta se extinsese prin ocuparea Austriei şi a regiunii sudete. Dar, în septembrie 1939, un bilanţ al forţelor reale disponibile demonstra superioritatea Reichului[13], chiar dacă se ţinea cont de armata poloneză şi cu toate că Italia nu intrase în război, declarându-se, printr-o invenţie diplomatică, în stare de „nonbeligeranţă”. Totuşi, *Royal Navy*[14] şi flota franceză sunt stăpânele necontestate ale mărilor, cu atât mai mult cu cât marina de război germană era în întârziere faţă de programul de construcţii şi nu dispunea decât de un număr mic de submarine (57). Dacă se ţine seama de efectivele armatei de uscat, exista un oarecare echilibru. Este adevărat că Marea Britanie, care reinstituise de curând mobilizarea obligatorie, nu putea să trimită în Franţa decât patru divizii, dar armata franceză, în ciuda obligaţiei de a lăsa câteva unităţi în Tunisia şi pe Alpi, putea alinia pe frontierele de nord şi est, unde, în mod evident, urmau să se desfăşoare confruntările decisive, aproape tot atâtea divizii ca şi

[13] *Reich* = imperiu (în limba germană). Deşi nici Republica de la Weimar (1919–1933) nu a renunţat la termenul de Reich pentru denumirea Germaniei, în timpul conducerii lui Hitler, Germania era numită în mod curent Reich sau, mai precis, „Al Treilea Reich”.

[14] *Royal Navy* este numele purtat de flota de război britanică.

0
500 km
MAREA
Edinburgh
BRITANIE
IRLANDA
Dublin
Manchester
Liverpool
NORVEGIA
Oslo
OLANDA
Amsterdam
Hamburg
Berlin
GERMANIA
Londra
OCEANUL
ATLANTIC
Bruxelles
BELGIA
Le Havre
Frankfurt
Paris
LUX.
FRANȚA
Berna
AUSTRIA
Lyon
ELVEȚIA
Milan
Genova
Toulouse
ITALIA
PORTUGALIA
Lisabona
Madrid
SPANIA
Marsilia
CORSICA
Barcelona
Roma
Sevilia
SARDINIA
Napoli
Tanger
Gibraltar
Palermo
Alger
Tunis
MAREA

Europa la

1 septembrie 1939

Wehrmacht[15]-ul; în plus, ea avea la dispoziţie protecţia oferită de „linia Maginot" [16], de la Rin până la Sedan.

Dar această armată, deşi purta aureola victoriei din 1914–1918, deşi se bucura de o imensă reputaţie în lume şi în special în Germania, nu este una modernă. Cauzele care explică inferioritatea acestei armate sunt numeroase: bătrâneţea şi scleroza intelectuală ale şefilor ei, slaba natalitate din societatea franceză, structurile industriale insuficiente, preocupările pentru apărarea francului, toate acestea fiind puţin compatibile cu reînarmarea. Chiar dacă armata franceză număra aproape tot atâtea tancuri ca şi armata germană, multe erau vechi. Dar, cu precădere, în loc să le grupeze în divizii de blindate aşa cum propuneau unii ofiţeri lucizi, cum era colonelul de Gaulle[17], comandamentul francez le-a dispersat în diverse unităţi, numai o „divizie blindată" fiind în curs de formare. Dezechilibrul este cu adevărat important în privinţa forţelor aeriene: celor 4.000 de avioane de care dispunea *Luftwaffe*[18], Franţa şi Marea Britanie nu-i pot opune decât 3.000 de aparate; în plus, numai o parte din aviaţia britanică va veni să lupte în Franţa. În sfârşit, dacă *Royal Air Force*[19] dispune de avioane de vânătoare suficiente, ea duce lipsă de

[15] *Wehrmacht* = putere de apărare (germ.); este denumirea forţelor militare germane în perioada nazistă. Hitler era comandantul suprem al *Wehrmacht*-ului.

[16] Linie de apărare, puternic fortificată, construită de francezi, în perioada 1927–1936, la graniţa cu Germania. Poartă numele ministrului de Război care a iniţiat construirea ei: André Maginot (1877–1932).

[17] Charles de Gaulle (1890–1970). Important ofiţer şi om politic francez, care în perioada interbelică a susţinut formarea unor mari unităţi de blindate.

[18] *Luftwaffe* = armă aeriană (germ.); este numele purtat de aviaţia de război germană, în perioada nazistă. Lansată în 1935, ea era, în 1939, cea mai puternică din lume.

[19] *Royal Air Force (RAF)* = aviaţia de război britanică; a apărut în 1918 şi păstrează până azi acest nume.

avioane de bombardament. Aviaţia franceză este şi mai slabă din acest punct de vedere.

Totuşi, maşina de război germană are câteva lipsuri. În pofida înregimentării sale şi cu toată eficienţa propagandei lui Goebbels[20], poporul german a intrat în război disciplinat, dar fără prea mare entuziasm. Mai grav este că economia de război germană suferă datorită lipsei de minereu de fier şi, chiar mai mult, de lipsă de benzină şi de cauciuc, deşi aprovizionarea din Europa Centrală îi va fi deschisă. Chiar dacă neutralitatea prietenoasă a Italiei şi în special acordul cu URSS vor permite Germaniei să-şi refacă stocurile de produse, înţelepciunea impune un război de scurtă durată. Strategia adoptată de Hitler este în raport cu această viziune: el va zdrobi mai întâi Polonia, apoi, dacă Franţa şi Marea Britanie nu se înclină în faţa faptului împlinit, el nu va aştepta până ce Marea Britanie îşi va încheia reînarmarea, ci va ataca imediat Franţa; planurile sunt deja elaborate: armata germană va trece prin câmpia belgiană, ca şi în 1914.

Conducătorii englezi şi francezi sunt conştienţi, desigur, de dramatica insuficienţă a armamentului lor. Deşi nu există un organism interaliat care să conducă efectiv războiul purtat împreună, ei se înţeleg bine: sunt de acord că trebuie să câştige timp, pentru a putea să-şi mobilizeze toate resursele[21]. În prima fază, vor rămâne, aşadar, în defensivă, limitându-se să instaureze o blocadă economică împotriva Germaniei, încercând să formeze un bloc al neutrilor care să stăvilească ambiţiile germane şi lansând o ofensivă

---

[20] Joseph Paul Goebbels (1897–1945). Om politic german, cunoscut pentru organizarea propagandei naziste, de care s-a ocupat în calitate de şef al propagandei partidului (1930–1933) şi de ministru al Educaţiei Poporului şi Propagandei (1933–1945).

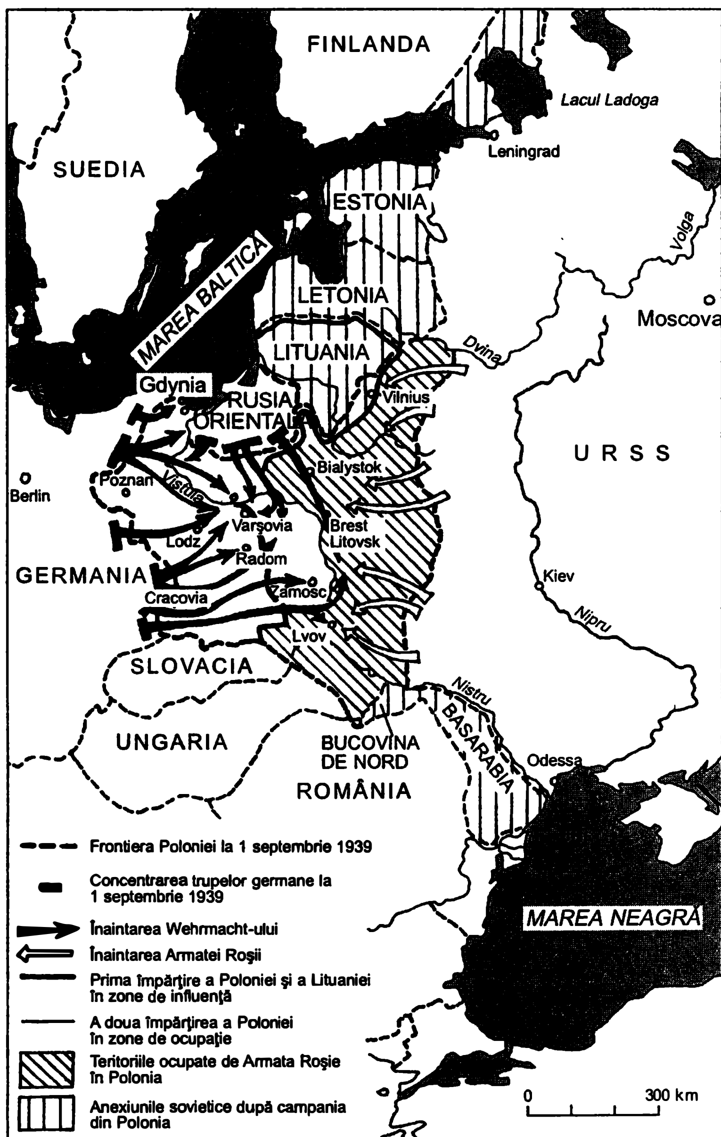
[21] Lozinca, adoptată atunci, care s-a impus, era: „Vom învinge pentru că suntem cei mai puternici”. (N.a.)

aeriană... cu manifeste; aruncarea bombelor părea prea riscantă din cauza represaliilor *Luftwaffe*, care nu ar fi putut fi oprite şi care ar fi compromis grav reînarmarea franceză — nordul ţării şi Lorena, principalele regiuni industriale, erau foarte uşor de atacat. Adoptarea unei astfel de strategii dovedeşte lipsa unei voinţe ferme de luptă; într-adevăr, existau conducători englezi şi mai ales francezi nemulţumiţi că s-a declarat război şi care sperau că ostilităţile nu vor începe. Gândind astfel, ei exprimau opinia majorităţii poporului francez, care era încă impresionat de amintirea hecatombelor din 1914–1918[22] şi care respingea ideea că ele vor reîncepe. Poporul englez este mai ferm, dar, totodată, şi mai puţin ameninţat. Cu o astfel de concepţie privind rolul lor la începutul războiului, cum ar fi putut Franţa şi Marea Britanie să vină în sprijinul Poloniei, aşa cum s-au angajat?

II. Campania din Polonia

Spre deosebire de aliaţii ei, Polonia era foarte hotărâtă să se lupte, cu toate că avea conducători care se simţeau destul de apropiaţi de şefii nazişti, prin gândirea lor anticomunistă şi antisemită. Dar ei îşi fac iluzii cu privire la forţa lor: în timp ce generalii polonezi credeau că pot rezista câteva luni, trupele lor sunt învinse în câteva zile prin lovitura irezistibilă dată de *Panzerdivisionen*[23]. Soarta Poloniei este pecetluită la 17 septembrie, când Armata Roşie intră, la rândul ei, în acţiune. Guvernul polonez se refugiază în România, iar trupele sale sunt capturate, în cea mai mare parte. Polonia este dezmembrată încă o dată de cei doi mari vecini ai săi, în conformitate cu o clauză secretă

[22] În Primul Război Mondial, Franţa a avut aproape 1.400.000 de morţi şi dispăruţi şi 3.000.000 de răniţi, din care 1.000.000 au rămas invalizi.
[23] Diviziile de tancuri germane (în germană, în original).

Împărţirea Poloniei şi anexiunile sovietice

a pactului germano-sovietic. În cele din urmă, URSS va anexa teritoriile locuite de bieloruşi şi ucraineni, majoritari în aceste regiuni, care făcuseră parte din Rusia ţarilor. Lituania intră în zona de influenţă sovietică[24]. Germania a anexat oraşul Dantzig, Poznania şi Silezia Superioară din care i-a expulzat pe polonezi; însă a permis existenţa, în jurul Cracoviei şi Varşoviei, a unui stat bizar pe care l-a numit „guvernământ general" şi care va fi poate, mai târziu, o „Mică Polonie" vasală Reichului — de care să se poată servi, în viitor, în eventualitatea purtării tratativelor cu Aliaţii.

Aceştia, într-adevăr, n-au ridicat nici un deget pentru a salva Polonia. Garanţiile solemne oferite de Marea Britanie au rămas literă moartă: nici o clipă nu s-a luat în discuţie trimiterea *Royal Navy* în Marea Baltică. Armata franceză s-a mulţumit să pătrundă câţiva kilometri în Saar, apoi a făcut cale întoarsă. Franţa şi Marea Britanie se dovedeau, încă o dată, incapabile să ajute un aliat; o neputinţă de a acţiona ca aceasta era dovada unei slăbiciuni profunde. Oare o comportare mai ofensivă ar fi costat prea mult? La procesul de la Nürnberg au fost cunoscute temerile generalilor germani în legătură cu un atac francez: ei nu lăsaseră în vest decât un cordon subţire de trupe de acoperire, insuficient protejate de linia Siegfried[25], neterminată; după părerea lor, acest baraj subţire ar fi fost uşor de străpuns. Din cauza mobilizării greoaie, sau, poate, din cauză că armata franceză era lipsită de forţă mecanizată capabilă să execute străpungerea, nu s-a profitat de momentul favorabil, şi această ocazie nu se va mai repeta niciodată.

---

[24] Referire la modificarea protocolului secret germano-sovietic, anexat pactului din 23 august 1939; modificarea s-a produs la 28 septembrie 1939.

[25] Linie de fortificaţii construită în perioada 1936–1940 la graniţa de vest a Germaniei. Era mult mai slabă decât linia Maginot.

III. Războiul ciudat

Începe, astfel, o perioadă de linişte care va dura mai mult de 8 luni şi care se numeşte „războiul ciudat"[26]. Ea nu se datorează germanilor: de mai multe ori Hitler a dat ordinul de atac în vest, dar vremea proastă l-a obligat să amâne executarea lui. Armatele aliate au rămas însă cu arma la picior. O astfel de atitudine era, desigur, consecinţa unui vast plan de ansamblu. Factorul timp era preţios pentru a permite Marii Britanii să echipeze un puternic corp expediţionar, pentru a obţine livrările de avioane comandate în Statele Unite şi pentru a realiza fortificaţiile de campanie care prelungeau linia Maginot până la mare. Dar o inactivitate atât de prelungită era, totodată, foarte dăunătoare moralului trupelor. Se explică ea oare prin speranţa că Germania nu va ataca în vest, ci îşi va îndrepta forţele împotriva URSS? Într-adevăr, în timpul iernii 1939–1940, când URSS a atacat Finlanda, un val de antisovietism a lovit Franţa, au fost făcute planuri de a sări în ajutorul finlandezilor şi s-a propus chiar distrugerea câmpurilor petrolifere din Caucaz, prin raiduri cu avioane care ar fi plecat din Siria!

De fapt, conducătorii englezi şi francezi cei mai hotărâţi, Churchill şi Paul Reynaud (care, în martie 1940, l-a înlocuit pe Daladier la conducerea guvernului francez) —, sunt perfect conştienţi de riscurile unei pasivităţi prelungite. Dar cum puteau să atace Germania? Calea cea mai directă, dacă era exceptat un atac frontal asupra liniei Siegfried, este traversarea Belgiei. Însă aceasta este neutră şi nu doreşte să renunţe la neutralitatea ei: toate demersurile făcute pentru a pregăti sosirea trupelor aliate,

[26] Este traducerea obişnuită, curentă, a expresiei franceze *drôle de guerre*.

pe care belgienii se bazează totuşi în caz de invazie germană, se lovesc de refuzul regelui Leopold. Statele democratice, care au intrat în război pentru a salva dreptul popoarelor la independenţă, nu se pot hotărî să încalce neutralitatea unei ţări. Nu le rămâne decât posibilitatea de a concepe atacuri periferice. În acest sens este imaginat un front balcanic, după modelul celui de la Salonic[27]; dar statele vizate[28] nu se grăbesc să-şi ia angajamente — sunt prea sigure că nu vor fi sprijinite. Singurul succes obţinut în acest sens este o angajare parţială a Turciei: numai împotriva Italiei.

Strategii aliaţi îşi îndreaptă atunci privirile spre Norvegia. Într-adevăr, în timpul iernii, când apele Mării Baltice îngheaţă, fierul suedez, indispensabil pentru industria de război germană, este transportat prin portul norvegian Narvik. Dacă „drumul fierului ar fi tăiat", ar urma o slăbire de durată a potenţialului de război german. Anglia şi Franţa pregătesc, aşadar, o expediţie pusă sub conducerea primeia; se poate spera că guvernul norvegian, anglofil prin tradiţie, se va supune, după ce va protesta *pro forma*. Dar secretul nu a fost păstrat, şi germanii au ajuns înaintea Aliaţilor — astfel Norvegia va deveni o excelentă bază de atac pentru avioane şi submarine care luau drept ţintă Arhipelagul Britanic. La 9 aprilie, forţele germane au invadat Danemarca şi Norvegia. În prima ţară succesul a fost complet: trupele au capitulat şi guvernul s-a supus. În cea de-a doua, rezistenţa militară este mai puternică şi, mai presus de toate, în pofida

27 La 5 octombrie 1915, în timpul Primului Război Mondial, un corp expediţionar franco-englez a debarcat la Salonic. El va avea un rol important în Balcani abia în 1918, la sfârşitul războiului.

28 Franco-englezii doreau să atragă în războiul împotriva Germaniei, în 1940, Grecia, Turcia, Iugoslavia şi România.

ajutorului primit de la Quisling[29] şi de la prietenii săi, germanii nu au reuşit să obţină de la regele Haakon[30] recunoaşterea faptului împlinit; el se va lupta până la capăt şi se va refugia în Anglia, când totul va fi pierdut. Alungaţi din toate zonele unde debarcaseră, Aliaţii nu au reuşit să cucerească decât Narvik.

IV. Campania din Franţa

Dar Aliaţii vor fi obligaţi să abandoneze Narvikul, datorită gravităţii evenimentelor care se vor desfăşura, începând de la 10 mai, în Franţa. În ciuda succeselor adversarului, răgazul din timpul „războiului ciudat" nu a fost pierdut în întregime de Aliaţi: francezii au profitat pentru a se dota cu trei divizii blindate — a patra era în formare; dar germanii dispun de zece divizii blindate, mai bine instruite, călite în Polonia şi, în special, grupate în corpuri blindate care operau în perfectă cooperare cu aviaţia şi cu infanteria motorizată. Pe cer, dezechilibrul de forţe a rămas foarte mare, chiar dacă francezii şi englezii dispuneau acum de un număr sporit de avioane moderne faţă de septembrie 1939, iar aparatele comandate în Statele Unite începuseră să sosească. Dar ei duceau în continuare lipsă de bombardiere şi, în loc să-şi concentreze avioanele în mari unităţi strategice, aşa cum făcuse *Luftwaffe*, le-au dispersat între diferite armate. Acestea dispuneau de efective aproximativ egale cu cele puse în

---

[29] Vidkun Quisling (1887–1945). Om politic norvegian, ministru de Război (1931–1933), şef al partidului de extremă dreaptă *Nasjonal Samling* (creat în 1933). Simpatizant al nazismului, el a sprijinit intervenţia militară a germanilor împotriva ţării sale, numele său devenind sinonim cu „trădătorul".

[30] Haakon al VII-lea al Norvegiei (1905–1957). (N.red.)

linie de *Wehrmacht*, deşi aveau, totuşi, un număr mai mic de divizii active. Superioritatea germană nu este zdrobitoare pe hârtie, dramatic este că ea va deveni astfel prin modul în care se va purta bătălia.

De fapt, pauza impusă din timpul iernii a fost rodnică pentru Statul Major german care a decis să-şi modifice planurile. Hitler a renunţat să aplice din nou „Planul Schlieffen" [31] din 1914, pentru a accepta planul îndrăzneţ al lui Manstein[32], care prevedea atacul principal în Ardeni, punct de joncţiune în dispozitivul francez. Nu numai că francezii nu au ghicit aceste intenţii, dar ei credeau că Ardenii sunt de netrecut pentru blindate. În consecinţă, nu au acoperit acest front decât cu forţe slabe, în special divizii de rezervă, hotărând să-şi orienteze efortul principal în Belgia, într-un mod ce poate fi considerat paradoxal. De fapt, Înaltul Comandament se teme serios de o „luptă de întâlnire", considerând că armata franceză nu este pregătită, dar, întrucât, din motive politice şi psihologice, este de neacceptat să lase armata belgiană să fie zdrobită, s-a luat decizia de a se intra în Belgia imediat *după* invazia germană. Trupele franceze neavând timp să ajungă până la frontiera orientală a Belgiei, la canalul Albert, s-a prevăzut ca ele să întâlnească armata belgiană la jumătatea drumului; era o operaţiune delicată şi insuficient pregătită cu belgienii.

---

[31] Plan de atacare a Franţei, prin învăluire pe aripa dreaptă, prin Belgia, elaborat de Alfred von Schlieffen, şeful Marelui Stat Major german, din 1891 până în 1906. Realizat în 1905, planul a fost aplicat, cu unele modificări, în 1914, dar a eşuat prin înfrângerea germanilor pe Marna.

[32] Erich von Manstein (1887–1973). A fost considerat cel mai înzestrat ofiţer al Germaniei naziste, calităţile fiindu-i dovedite la Statul Major, la conducerea marilor unităţi de blindate, dar şi a trupelor de infanterie. Este autorul planului de atacare a Franţei prin Ardeni, cu diviziile de tancuri, plan care îi poartă numele şi care a avut succes în 1940.

Totuşi, această operaţiune nu a început rău. În aripa stângă, Armata a VII-a a ajuns chiar până în sudul Olandei; dar totul s-a dovedit inutil, pentru că olandezii au fost siliţi să capituleze după trei zile de lupte. Din 15 mai, s-a impus retragerea forţelor franco-engleze care înaintaseră în Belgia şi care făceau faţă cu destulă dificultate asalturilor germane, deoarece sunt ameninţate cu încercuirea dinspre sud. Şapte divizii blindate germane au năvălit din Ardeni mai devreme decât se prevăzuse, întrucât nu întâmpinaseră, practic, nici o rezistenţă. Pe 12 mai, ele se aflau pe Meuse. Începând cu acest moment, Comandamentul Aliat va fi mereu depăşit de evenimente, rămânând în urmă fie cu o zi, fie cu o idee. Abia pe 15 mai, el a reuşit să evalueze gravitatea stării de fapt, dar este lipsit de blindate şi de bombardiere pentru a redresa situaţia, iar forţele pe care le aruncă în luptă, sub forma unor mici unităţi, sunt imediat zdrobite. Pe 20 mai, blindatele lui Guderian[33], ca o gigantică seceră, se reped spre Abbeville, după ce ocupaseră oraşul Amiens, prinzând în capcană armata belgiană, corpul expediţionar britanic şi cele mai bune unităţi franceze.

Generalul Weygand[34], care l-a înlocuit pe Gamelin[35] în funcţia de generalisim aliat, a conceput atunci un plan logic pentru a rupe menghina şi a permite trupelor încercuite

---

[33] Heinz Guderian (1888–1954). Ofiţer german, considerat creatorul armatei de blindate în Germania nazistă. A condus Corpul 19 de blindate în Polonia şi în Franţa, fiind, în acest din urmă caz, principalul realizator al planului Manstein. În 1940, a primit gradul de general-colonel, cel mai înalt din cariera sa.

[34] Maxime Weygand (1867–1965). General francez care a fost numit, la 20 mai 1940, comandant suprem al armatelor aliate, dar nu a putut opri înaintarea armatelor germane.

[35] Maurice Gamelin (1872–1958). General francez, comandant suprem al forţelor franco-engleze de pe frontul francez, din septembrie 1939 până la 19 mai 1940. Gândirea sa militară limitată a contribuit la înfrângerea din mai 1940.

să scape spre sud, datorită unor atacuri combinate, pornite din nord, dar şi din sud. Dar înfrângerea este o fatalitate pe care coaliţiile sunt întotdeauna silite s-o accepte: fiecare aliat nu se gândeşte decât la el. În timp ce regele belgienilor[36] capitula fără să-i prevină pe aliaţii săi, corpul expediţionar britanic, din iniţiativa proprie a şefului său, bătea în retragere spre nord cu scopul de a se reîmbarca. O greşeală a lui Hitler, care a oprit înaintarea tancurilor sale, permite evacuarea de la Dunkerque, între 26 mai şi 4 iunie. Sunt salvaţi 330.000 de oameni, dar tot materialul greu de război este abandonat. De acum nu mai există armată britanică în Franţa. Dar, de fapt, nici în Anglia.

Weygand încearcă să organizeze un front continuu, mai scurt, pe Somme şi pe Aisne. Trupele franceze se luptă bine, dar puterea germană este irezistibilă. Frontul este străpuns între 4 şi 8 iunie şi, o dată cu aceasta, blindatele germane se îndreaptă nestingherite în toate direcţiile. Nimic nu le mai poate împiedica să atingă Bretania şi coastele Atlanticului, Lyon şi împrejurimile oraşului Bordeaux, unde se refugiase guvernul francez, în tumultul unui jalnic exod ce cuprindea milioane de persoane, după ce abandonase planul unei „redute bretone”, după ce refuzase o unire strânsă cu Marea Britanie şi renunţase la ideea de a pleca în Africa de Nord. Italia a intrat în război la 10 iunie, atunci când jocurile erau făcute. La 17 iunie, mareşalul Pétain[37] îl

---

[36] Leopold al III-lea, rege al Belgiei (1934–1951). La 28 mai 1940, după o rezistenţă eroică de 18 zile, având în vedere forţa copleşitoare a *Wehrmacht*-ului, ordonă armatei belgiene să depună armele. Acuzat de Aliaţi că nu a continuat rezistenţa, pentru a acoperi retragerea trupelor britanice, a răspuns printr-o replică rămasă celebră: „Eu sunt regele Belgiei, nu al Angliei”. (N.red.)

[37] Henri Philippe Pétain (1856–1951), general învingător în bătălia de la Verdun (1916), comandant al armatelor franceze (1917), mareşal al Franţei (1918), ministru de Război (1934). În 1940 a fost instalat în fruntea contestatului regim de la Vichy. (N.red.)

înlocuieşte pe Paul Reynaud[38] în fruntea guvernului şi se decide să ceară un armistiţiu, care este semnat la Rethondes şi la Roma şi intră în vigoare la 25 iunie. Victoria germană este categorică şi totală; ea produce stupefacţie în întreaga lume. Stalin îl felicită călduros pe Hitler.

V. Bătălia Angliei

De acum încolo, Marea Britanie rămâne singură în luptă. Va continua ea oare o confruntare atât de inegală? Câţiva conducători englezi se întreabă: nu ar putea bătrânul Lloyd George[39] să negocieze cu Hitler? Dar Churchill, care ajunsese prim-ministru în luna mai, respinge ofertele germane. Numai de hotărârea sa depinde, în acel moment, viitorul lumii libere. Bazându-se pe ajutorul american şi încrezător în forţa Commonwealth-ului, bătrânul luptător mobilizează în jurul său poporul britanic, pe care îl electrizează cu energia sa. Dar, au oare englezii mijloacele de a rezista? Sigur că *Royal Navy* este capabilă să oprească o debarcare duşmană, chiar dacă, printre lecţiile oferite de războiul din Norvegia, a fost şi cea a vulnerabilităţii celor mai puternice nave de luptă în faţa asaltului aviaţiei. Marina germană, mult prea încercată în Norvegia, s-a declarat incapabilă să sprijine o operaţiune la care Hitler a renunţat cu atât mai uşor, cu cât Göring promite să obţină decizia numai cu *Luftwaffe*.

---

[38] Paul Reynaud (1878–1966). Om politic francez, preşedinte al guvernului din 21 martie 1940, când l-a înlocuit pe Daladier, până la 16 iunie, când lasă locul mareşalului Pétain. Energia şi hotărârea sa, admirate de W. Churchill, nu au putut împiedica înfrângerea Franţei.

[39] Lloyd George (1863–1945). Om politic liberal britanic; a fost şef al guvernului britanic în anii 1916–1922. Spre sfârşitul vieţii a devenit adept convins al înţelegerii cu Germania lui Hitler, contrar intransigenţei lui W. Churchill.

Începe atunci, în vara lui 1940, o bătălie uimitoare, fără precedent, desfăşurată numai în aer, numită „Bătălia Angliei". Spre surpriza generală, datorită unei invenţii tehnice pentru care au aproape monopolul — radarul, şi datorită superiorităţii avioanelor lor de vânătoare, englezii au provocat pierderi atât de grele aviaţiei germane, încât aceasta a renunţat la marile confruntări pentru a se limita la bombardamente „teroriste" împotriva oraşelor deschise, Londra în special, cu speranţa deşartă de a slăbi moralul britanicilor.

VI. Războiul în Africa

Or, departe de a da semne de disperare, Churchill se hotărăşte să poarte război departe de Marea Britanie, în Africa. Puţinele tancuri de care mai dispunea încă armata engleză sunt trimise în Egipt, unde se strâng australieni, neo-zeelandezi şi indieni. În timp ce flota italiană este puternic lovită la Taranto şi la Genova, trupele din Commonwealth pornesc din Sudan şi din Africa de Sud pentru a cuceri Eritreea şi Etiopia. În acelaşi timp, armata lui Graziani[40], pe care Mussolini o vedea deja intrând victorioasă în Cairo, este oprită şi apoi respinsă în deşertul libian — la sfârşitul lui 1940 şi începutul lui 1941. Englezii avansează cu 700 de kilometri şi capturează 100.000 de prizonieri. Astfel este demonstrată slăbiciunea italienilor, cel puţin în acest sector al luptei.

---

[40] Rodolfo Graziani (1882–1952), mareşal italian. În 1930, este numit vice-guvernator al Cirenaicei, în 1935, guvernator militar al Somaliei italiene, în 1936, vice-rege al Etiopiei. Din iunie 1940, Graziani este comandant al forţelor italiene din Libia, dar numeroasa armată condusă de el este zdrobită de britanici. Situaţia a fost stabilizată prin intervenţia germanilor.

În acest timp, englezii au fost martorii refugierii la Londra a suveranilor şi guvernelor legitime ale ţărilor ocupate — Norvegia, Olanda, Polonia, Cehoslovacia şi Belgia. Li se alătură câţiva francezi care au răspuns apelului lansat de generalul de Gaulle, grupaţi sub frumosul nume de „Francezi liberi"; ei vor continua lupta violând armistiţiul semnat de ţara lor şi fără a ţine seama că noul regim francez, numit „de la Vichy", era recunoscut pretutindeni ca autoritate legitimă în Franţa. Flotele daneză, norvegiană şi olandeză, Indonezia, Congo belgian, Africa ecuatorială care se alăturase lui de Gaulle sunt pentru englezi atuuri ce nu pot fi neglijate. Ei contează însă, în primul rând, pe ajutorul american care le este asigurat din martie 1941, când preşedintele Roosevelt obţine votarea de către Congres a unei legi numite „a împrumutului şi închirierii" — aceasta fiind una dintre deciziile cele mai importante ale războiului. Această lege prevede că Statele Unite vor ceda material de război, gratuit şi numai în schimbul promisiunii rambursării la încheierea războiului, statelor care se luptau pentru libertatea lor. Pentru a face mai sigure convoaiele de acest tip spre Insulele Britanice, americanii transportă ei înşişi o parte din materiale peste Atlantic.

VII. Invadarea URSS

În primăvara anului 1941, Marea Britanie nu mai este în pericol de a fi distrusă, cu toate că nu a obţinut deloc[41] succese; toate iniţiativele ei pentru a crea un front balcanic, după ce Mussolini invadase Grecia în octombrie 1940, s-au soldat doar cu eşecuri. Este adevărat că un corp expediţionar englez a pus din nou piciorul pe continent cu această ocazie; el era însă prea slab pentru a-i sprijini realmente pe greci, deşi fusese îndeajuns de puternic pentru a determina oprirea ofensivei din Africa, de unde venise. În aprilie 1941, când germanii au invadat

[41] Cu excepţia celor din Africa de Nord.

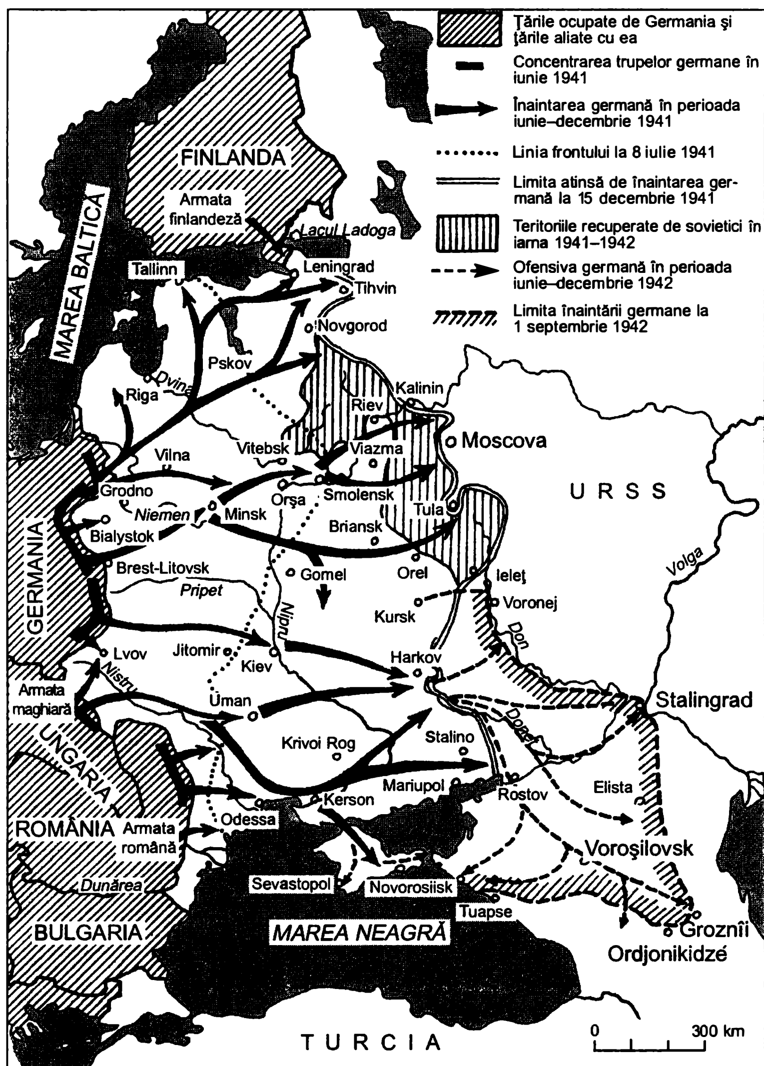
Iugoslavia, acuzată de a fi refuzat să adere la „Pactul Tripartit”, şi, în acelaşi timp, Grecia, pentru a-i ajuta pe italieni, englezii au fost obligaţi să se retragă şi să se îmbarce în grabă. Ei au abandonat chiar şi Creta, în urma unei îndrăzneţe operaţiuni aeropurtate germane. Pentru regele George[42] nu a mai rămas altă posibilitate decât să se refugieze la Cairo. Având în vedere că, pe continent, germanii au luat în stăpânire toate bogăţiile şi toate utilajele disponibile şi că certitudinea unei victorii germane determinase multe ţări ocupate, începând cu guvernul de la Vichy, să „colaboreze” cu ei, inegalitatea de forţe dintre cele două tabere rămâne foarte mare. Se poate chiar afirma că ea s-a accentuat, în defavoarea Angliei. Chiar dacă nu pierduse războiul, Marea Britanie nu ştia, deocamdată, cum şi când l-ar fi putut câştiga. Cel puţin aceasta era situaţia până la 22 iunie 1941. În acea zi, *Wehrmacht*-ul a invadat URSS.

Acest atac i-a surprins complet pe conducătorii sovietici, pe Stalin, în primul rând. Ei se dedicaseră, efectiv, executării corecte[43] a pactului cu Germania, chiar dacă îşi apărau cu hotărâre interesele. Dar, în acelaşi timp, aceştia au procedat la anexiuni în ţările baltice şi Lituania, apoi au ocupat Basarabia şi Bucovina în detrimentul României, în Filanda, de asemenea, anexiuni care l-au nemulţumit pe Hitler. Mai mult decât atât, Führer-ul nu renunţase niciodată la marele său proiect din *Mein Kampf*, de a se îndrepta

---

[42] George al II-lea, rege al Greciei (1922–1924; 1935–1947). (N.red.)

[43] Autorul se referă, strict, la relaţiile bilaterale germano-sovietice. URSS a trimis în Germania produse alimentare şi materii prime, până în momentul atacului. Totuşi, ocuparea Bucovinei de Nord, pretenţiile asupra Bulgariei şi asupra statelor din zona baltică nu pot conduce la ideea „executării corecte”, ci evidenţiază o agresivitate care o concura pe cea germană.

Ofensivele germane în URSS

spre est, pe drumul trasat de cavalerii teutoni, şi de a coloniza vastele câmpii ocupate de slavi, aceşti oameni inferiori, cu avantajul ideologic suplimentar de a spulbera erezia bolşevică.

Hitler a lansat în această cruciadă[44] o mare armată europeană: finlandezi, unguri, slovaci, români şi italieni; apoi, contingente de voluntari provenind din ţările ocupate — inclusiv câteva mii de francezi — s-au alăturat, într-adevăr, germanilor. În total, 185 de divizii de infanterie, 20 de divizii de tancuri cuprinzând 4.000 de blindate, sprijinite de 3.000 de avioane, sunt lansate, în trei grupe de armate, având ca obiective de atins simultan Leningrad, Moscova şi Ucraina — rezervor de grâu şi de fier. Sunt oare suficiente forţe pentru a cuceri, ocupa şi menţine sub stăpânire imensitatea URSS?

Timp de 6 luni, acest lucru pare posibil. Slăbiciunea Armatei Roşii se dovedeşte, efectiv, consternantă: „epurările" făcute de Stalin au decapitat Înaltul Comandament, efectivele, deşi numeroase, nu sunt pregătite pentru războiul modern, tancurile nu sunt grupate în mari unităţi, avioanele de vânătoare nu sunt mai rapide decât bombardierele germane, fortificaţiile sunt uşor de cucerit. În acest fel, după optsprezece zile de război, *Wehrmacht*-ul a făcut un salt de 450 de kilometri. La 2 septembrie, Leningradul este sub focul tunurilor duşmane, la 25 septembrie, Kievul este cucerit, 600.000 de prizonieri sunt capturaţi. La 2 octombrie, începe atacul asupra Moscovei.

Dar, dacă ruşii au fost înfrânţi, nu au fost şi zdrobiţi. Pentru a asigura viitorul, ei au reuşit să deplaseze spre Urali şi chiar mai departe sute de uzine demontate şi sute de mii de muncitori, au adus forţe militare proaspete din

---

44 Termenul de „cruciadă" împotriva comunismului este folosit pe larg în epocă.

Siberia şi au schimbat Înaltul Comandament — Jukov[45] este cel care va apăra Moscova. Odată cu venirea iernii, Leningradul, deşi complet încercuit, nu fusese cucerit, iar din faţa Moscovei germanii au fost siliţi să se retragă. Era ultima încercare de război fulger, dar de această dată nu s-a obţinut victoria. Devine clar că în URSS războiul va fi lung şi se va transforma în război de uzură. În primăvara 1942, germanii sunt încă cei mai puternici şi trec la atac, limitându-şi însă obiectivele la Volga şi la Caucaz; încă o dată, ruşii cedează teren, dar pas cu pas. Ei au învăţat să se bată şi sunt echipaţi cu material nou. Pe de altă parte, sistemul de teroare pe care germanii l-au instaurat în teritoriile ocupate a împiedicat orice colaborare şi a evitat o dezagregare internă a URSS.

VIII. Agresiunea de la Pearl Harbor şi victoriile Japoniei

Prin intrarea în război a URSS, putere euro-asiatică, conflagraţia căpătase o dimensiune nouă, ea va deveni însă mondială prin deschiderea conflictului americano-japonez. Înfrângerea Franţei permisese Japoniei să intervină în Indochina, obţinând aprobarea silită a guvernului de la Vichy, cu scopul de a tăia drumul şi calea ferată spre provincia Yunnan şi a izola China. Atacul german împotriva URSS i-a surprins pe conducătorii japonezi, care au respins însă propunerile germane de a invada Siberia; în

[45] Gheorghi Konstantinovici Jukov (1896–1974), cel mai capabil mareşal sovietic. A fost şef al Marelui Stat Major (până în iulie 1941), comandant al Frontului Leningrad (septembrie–octombrie 1941) şi al Frontului de Vest (octombrie 1941–august 1942), apărând cu succes cele două mari oraşe. A intrat victorios în Berlin în fruntea Frontului 1 bielorus. După moartea lui Stalin, a revenit pentru scurt timp în prim-planul scenei politice, fiind ministru al Apărării (1955–1957).

schimb, se pregătesc cu minuţiozitate pentru a cuceri dintr-o lovitură toată Asia de Sud-Est. Condiţia prealabilă era de a se asigura împotriva unui atac al flotei americane. Un raid îndrăzneţ, la mai multe mii de kilometrii distanţă, a surprins această flotă ancorată la Pearl Harbor, la 8 decembrie 1941; succesul a fost complet. Americanii nu mai rămăseseră decât cu trei portavioane pregătite de luptă. Două zile mai târziu, avioanele japoneze scufundau două puternice cuirasate ale marinei britanice. Multă vreme de aici încolo, mările Asiei vor rămâne un domeniu rezervat forţelor aeronavale nipone.

Astfel atacate, cu perfidie, Statele Unite au intrat în război printr-o hotărâre unanimă, fapt ce nu putea fi întrevăzut, date fiind disputele aprinse dinainte de acest moment. Dar, dacă potenţialul lor industrial este imens, ele nu deţineau la data respectivă nici o industrie de război adevărată şi nici putere armată: aviaţia lor de luptă era în formare şi jumătate din flota de luptă fusese scufundată. Aşa se explică de ce victoriile japoneze sunt rapide şi totale. În câteva luni, japonezii pun stăpânire pe Hong Kong, Filipine, atolii din centrul Pacificului, Indonezia, Malaysia, Singapore, apoi pe Birmania, după ce au înaintat paşnic prin Siam[46]. Ei au fost ajutaţi, pretutindeni, de naţionaliştii locali care au stârnit un puternic curent de revoltă împotriva colonialiştilor albi. India şi Australia sunt şi ele ameninţate, şi, pentru apărarea căilor de acces, sunt aduse trupe din Orientul Mijlociu.

Evident că, în Pacific, suprafeţele ce trebuie controlate sunt incomparabil mai mari decât cele din Europa. Tokio se află la 6.500 de kilometri de insulele Hawaii, iar din Midway până în Birmania sunt 10.000 de kilometri. Japonezii trebuie să asigure,

[46] Vechiul nume al Thailandei.

în acelaşi timp, aprovizionarea trupelor lor, protejarea convoaielor împotriva submarinelor americane şi punerea imensului şi noului lor imperiu în stare de a se apăra şi de a produce, înainte ca americanii să treacă la ofensivă. Japonia speră că astfel adversarii vor fi descurajaţi să se aventureze. Rămâne însă de văzut dacă flota de război, aviaţia, marina comercială, ca şi economia niponă vor avea forţa necesară pentru îndeplinirea giganticelor sarcini ce îi sunt încredinţate.

Dar succesele japonezilor, alături de cele ale Germaniei, fac poziţia adversarilor cât se poate de precară, din iunie 1941 până în primăvara lui 1942. Pentru moment, lipsa de experienţă a americanilor duce la creşterea eficienţei submarinelor germane în Atlantic, iar tonajul navelor scufundate este impresionant. Se va realiza oare planul ambiţios de împărţire a lumii pe care l-au conceput Germania, Japonia şi Italia, unindu-se prin „Pactul tripartit" din septembrie 1940?

Capitolul II

IMPERIILE AXEI

În teritoriile pe care le-au cucerit, cele trei state ale Axei au instalat acelaşi tip de dominaţie, caracterizat prin: administraţie directă sau indirectă, în sensul dorit de ele, exploatare a resurselor de produse şi de mână de lucru exclusiv în profitul lor, propagandă obsedantă şi cenzură vigilentă, suprimare a tuturor libertăţilor, recrutare de „colaboratori", reprimare dură, realizată de poliţii nemiloase, a celor mai mici gesturi de opoziţie, nimicire a unor categorii întregi de populaţie, considerate duşmane, din principiu.

I. Imperiul italian

Totuşi, din cele trei state învingătoare, Italia este cea mai defavorizată. Sigur că poftele lui Mussolini erau mari; chiar în timpul conflictului, el pretindea să poarte, aşa cum dorea, un „război paralel" în domeniul său rezervat, bazinul Mediteranei. El amintea, în toate ocaziile, revendicările teritoriale pe care le avea: Nisa, Corsica, Tunisia, Djibouti, Sudan, o parte din Algeria, Epir, Dalmaţia etc. De fapt, slăbiciunea italiană, repede constatată, a redus foarte mult atât autoritatea Ducelui, cât şi pretenţiile sale. Teritoriile ocupate de trupele italiene se limitau la câteva pogoane din Alpii francezi, până în noiembrie 1942 (extinse cu teritoriul dintre Ron şi Alpi şi cu insula Corsica, după această dată), la porţiuni din coasta dalmată şi din Iugoslavia. Croaţia era, în principiu, un stat vasal. Se puteau aduna puţine foloase din cuceriri atât de minuscule. De altfel, dacă poliţia secretă italiană, OVRA, desfăşura o acţiune dură de pedepsire în aceste teritorii, se întâmpla ca şefii militari, mai mult

monarhişti decât fascişti, să se dovedească mult mai puţini riguroşi. La Nisa ei au refuzat chiar să aplice legile antisemite adoptate de guvernul de la Vichy. Oricum, în septembrie 1943, nu-i mai rămăsese nimic Italiei, nici Imperiul creat înainte de război, nici partea adăugată acestuia în timpul ostilităţilor.

II. Europa germană

În primăvara lui 1942, dominaţia Germaniei se întindea de la Capul Nord până la Mediterana şi de la Capul Finistère până la Volga şi în Caucaz — un imperiu cum nu mai existase în istoria Europei. Ritmul accelerat în care s-au făcut anexiunile şi unele reticenţe ale lui Hitler au transformat această vastă suprafaţă într-un complex de teritorii, cu statute diferite. Regiuni care aparţinuseră cândva Reichului au fost, pur şi simplu, alipite din nou: Eupen şi Malmedy, Luxemburg, Alsacia-Lorena (prin violarea armistiţiului de la Rethondes), câteva cantoane din Slovenia, Dantzig, Poznania şi Silezia Superioară; din oportunism şi provizoriu, Schleswig-ul danez a fost exceptat[47]. În aceste teritorii, orice altă limbă, în afară de germană, era interzisă, au fost introduse legile Reichului, s-au făcut mobilizări pentru armată, elementele „străine" — de exemplu, lorenii francofoni — au fost expulzate. Amestecul de populaţie completa unificarea — aşa se procedează prin transferarea locuitorilor din unele sate alsaciene pe celălalt mal al Rinului.

Din acest punct de vedere, proiectele lui Hitler erau clare. Dar, în alte direcţii, Führerul era mai reţinut în a-şi arăta intenţiile. El era sigur că va impune reîntoarcerea vechilor sale colonii la Reich; a făcut uneori aluzii la obţinerea unor „baze" la

[47] După răsturnarea lui Mussolini s-a adăugat Tirolul de Nord, unde începuse anterior transferarea populaţiei germane, dar nu se realizase decât pe jumătate. (N.a.)

Atlantic, în special în Maroc, într-un teritoriu care era dorit şi de Spania şi de Italia. Delimitarea „zonei mediteraneene" acordate Italiei rămânea şi ea imprecisă. În sfârşit, Hitler păstra tăcerea cu privire la metoda de urmat pentru a readuce sub controlul patriei germane coloniile de emigranţi — *Volkdeutsche*. Nici măcar nu era bine definită această noţiune de *Volkdeutsche*, pentru că flamanzii, norvegienii, olandezii, burgunzii şi, uneori, chiar normanzii erau consideraţi elemente constitutive în mitologia nazistă[48]. Dar în special viitorul Europei Centrale şi Orientale rămâne nebulos. Se va menţine un stătuleţ al Poloniei, un fel de „Mare Ducat al Varşoviei"? Vor fi create în URSS mari state vasale, ca Ucraina?

Cum victoria se lăsa aşteptată, în plus naziştii erau şi presaţi, adică forţaţi să procedeze la integrarea cuceririlor lor în efortul de război. Regiunile ocupate din URSS şi din toată Europa Occidentală, expusă loviturilor engleze, au rămas supuse administraţiei militare; Norvegia şi Olanda însă erau subordonate unui Înalt Comisariat german; acelaşi lucru se întâlnea în cazul Boemiei, calificată pur şi simplu ca „protectorat al Reichului". În jur gravitau statele satelite, devenite aliate în luptă ale Germaniei şi conduse de dictatori care se inspirau, mai mult sau mai puţin, din modelul nazist — Slovacia, Ungaria, România, Bulgaria, Serbia şi, într-o măsură mai mică, guvernul de la Vichy. În sfârşit, pe plan ideologic, Spania adera la blocul german[49], iar Suedia şi Turcia, ţări rămase neutre, au fost obligate să se integreze comercial în acest bloc.

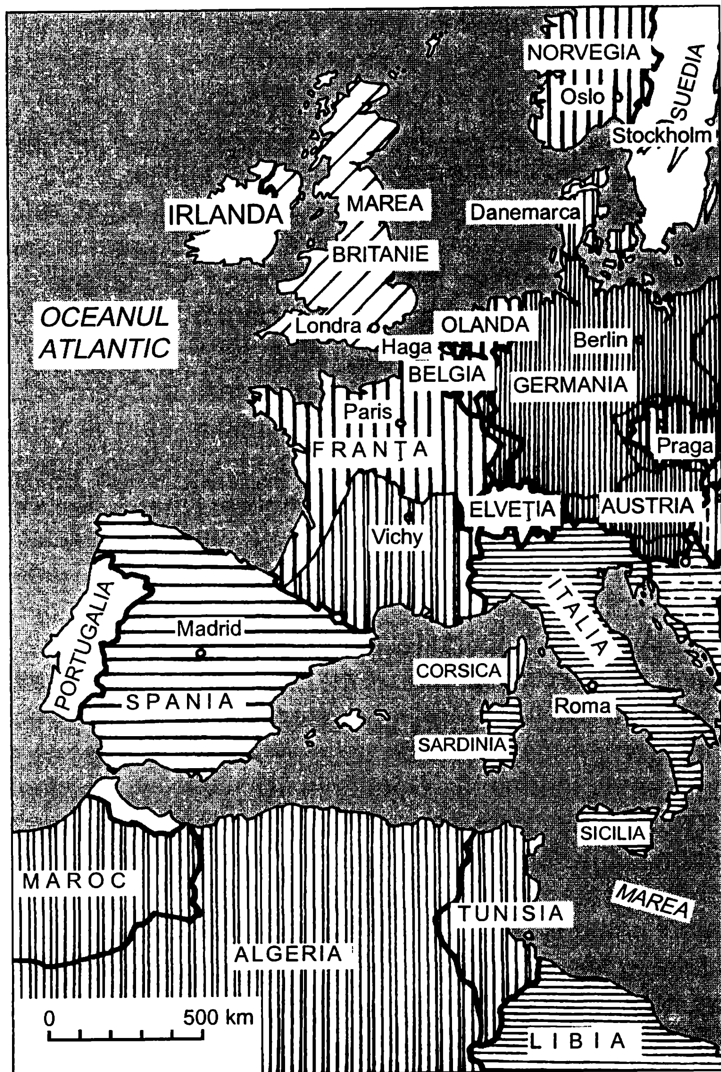
48 Fără a mai vorbi de emigranţii din afara Europei — din Statele Unite şi din Brazilia, de exemplu. (N.a.)

49 Invitat de Hitler să intre în război, la întrevederea de la Hendaye, din octombrie 1940, Franco a pus atâtea condiţii privind furnizări de material şi revendicări teritoriale (Gibraltar, Maroc, regiunea Oran, Rousillon), încât Hitler n-a mai insistat. (N.a.)

Pe plan economic, toată Europa este exploatată. Rechiziţiile şi spolierile au constituit la început regula şi au rămas aşa pe tot parcursul războiului în Polonia, în Iugoslavia şi în URSS. În Europa Occidentală şi Centrală ele au fost completate prin metode mai subtile şi mai eficiente. Astfel, marca, devenită monedă europeană, a fost supraevaluată pentru a permite cumpărări cu preţuri mici. În acelaşi timp, întreţinerea trupelor de ocupaţie a fost pusă pe seama statelor ocupate, pentru „apărarea" lor. Dar valoarea acestor contribuţii nu avea nici o legătură cu efectivul trupelor[50], ceea ce făcea ca tezaurul german să fie alimentat prin credite practic nelimitate care ar fi permis, în modul cel mai „corect", să se cumpere, practic, toată economia europeană. În acelaşi timp, „acorduri" comerciale privind schimburi în natură, aplicate unilateral, permiteau scurgerea, în mari cantităţi, de bunuri variate spre Germania, de unde nu soseau, în schimb, decât promisiuni de rambursare ulterioară. În acest domeniu, planul german se desena pas cu pas: prin autoritatea politică, Reichului îi rămânea rezervată conducerea economică a Europei, în sfârşit unite — idee des repetată de propaganda germană. Germania îşi rezerva monopolul industriei grele, care asigură puterea, şi, în acelaşi timp, monopolul culturii care aduce prestigiul. Celelalte ţări vor fi condamnate să furnizeze, printr-un fel de „pact colonial", materii prime şi produse alimentare. Chiar din timpul conflictului, o imensă acţiune de colonizare, „Östland", instalase coloni germani pe teritoriile locuite de slavi, dar şi în Lorena şi în Ardeni, cu scopul dublu de punere în valoare a teritoriilor şi de apărare a Imperiului german.

---

[50] Patru sute de milioane de franci pe zi în Franţa, sumă ce ar fi permis întreţinerea a zece milioane de soldaţi! (N.a.)

NORVEGIA
Oslo
SUEDIA
Stockholm
IRLANDA
MAREA
BRITANIE
Danemarca
OCEANUL
ATLANTIC
Londra
Haga
OLANDA
Berlin
BELGIA
GERMANIA
Paris
FRANŢA
Praga
ELVEŢIA
AUSTRIA
Vichy
PORTUGALIA
Madrid
SPANIA
ITALIA
CORSICA
Roma
SARDINIA
SICILIA
MAROC
MAREA
TUNISIA
ALGERIA
0
500 km
LIBIA

Germania

Marele Reich
Ţări administrate de Germania
Ţări satelite
Teritorii ocupate de Wehrmacht
Ţări oficial neutre, dar prietenoase cu Reichul
Italia şi teritoriile anexate de ea
Ţări satelite faţă de Italia
Ţări neutre
Ţări ostile Reichului
Zona neocupată din Franţa şi Imperiul francez
FINLANDA
Helsinki
Leningrad
ESTONIA
LETONIA
LITUANIA
Moscova
Tula
Voronej
Varşovia
Guvernământul general
Kiev
Harkov
Stalingrad
SLOVACIA
UCRAINA
Rostov
UNGARIA
Maikop
MAREA CASPICĂ
Groznîi
ROMÂNIA
Bucureşti
MAREA NEAGRĂ
Sofia
BULGARIA
Ankara
TURCIA
GRECIA
Atena
CRETA
CIPRU
MEDITERANĂ
Alexandria
EGIPT
Cairo

Mare

Efortul de război al Marelui Reich

	1939	1940	1941	1942	1943	1944
Producţia de cărbune (în milioane de tone)	332,8	364,8	402,8	407,8	429	432,8
Producţia de oţel (în milioane de tone)	22,5	21,5	31,8	32,1	34,6	28,5[51]
Producţia de carburanţi sintetici (în mii de tone)		4.650	5.540	6.360	7.510	5.400[52]
Mână de lucru germană (în mii)	39.100	34.800	33.100	31.300	30.300	29.000
Mână de lucru germană în industrie (în mii)	10.855	9.745	8.861	8.011	7.948	7.515
Mână de lucru străină în toată economia (în mii)	300	1.150	3.020	4.120	6.260	7.130
Mână de lucru străină în industrie (în mii)	104	236	644	1.001	2.061	2.367
Efective mobilizate (în mii)	1.336	5.600	7.400	9.400	11.235	12.385
Producţia de tunuri		5.500	7.000	12.000	27.000	41.000
Producţia de tancuri		1.459	3.245	4.137	5.996	8.344
Producţia de avioane	8.296	10.247	12.400	15.409	24.807	37.950
Din care:						
Avioane de bombardament	2.886	3.952	4.350	6.537	8.589	6.468
Avioane de vânătoare	1.856	3.146	3.744	5.215	11.738	28.925

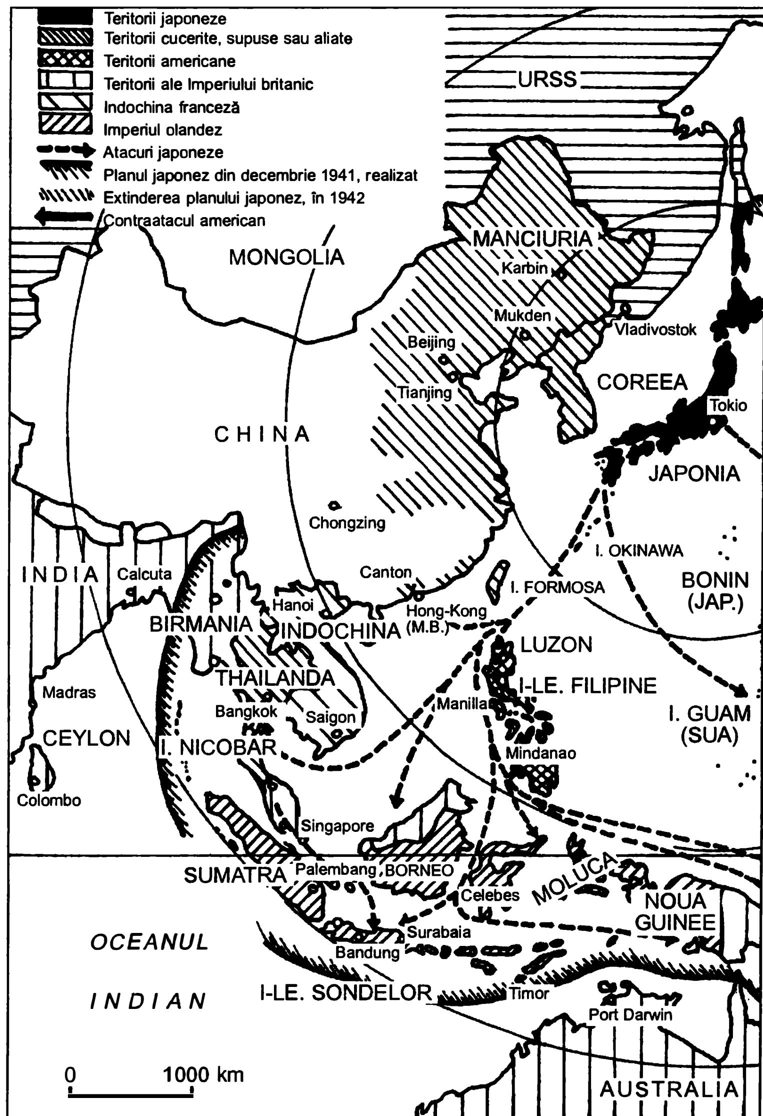
[51] De la 9,2 milioane de tone în primul trimestru, producţia a căzut la 3,9, în al patrulea. (N.a.)

[52] Planurile lui Göring prevedeau o producţie de 10 milioane de tone în 1945; în februarie 1945, ea era de 1000 t. (N.a.)

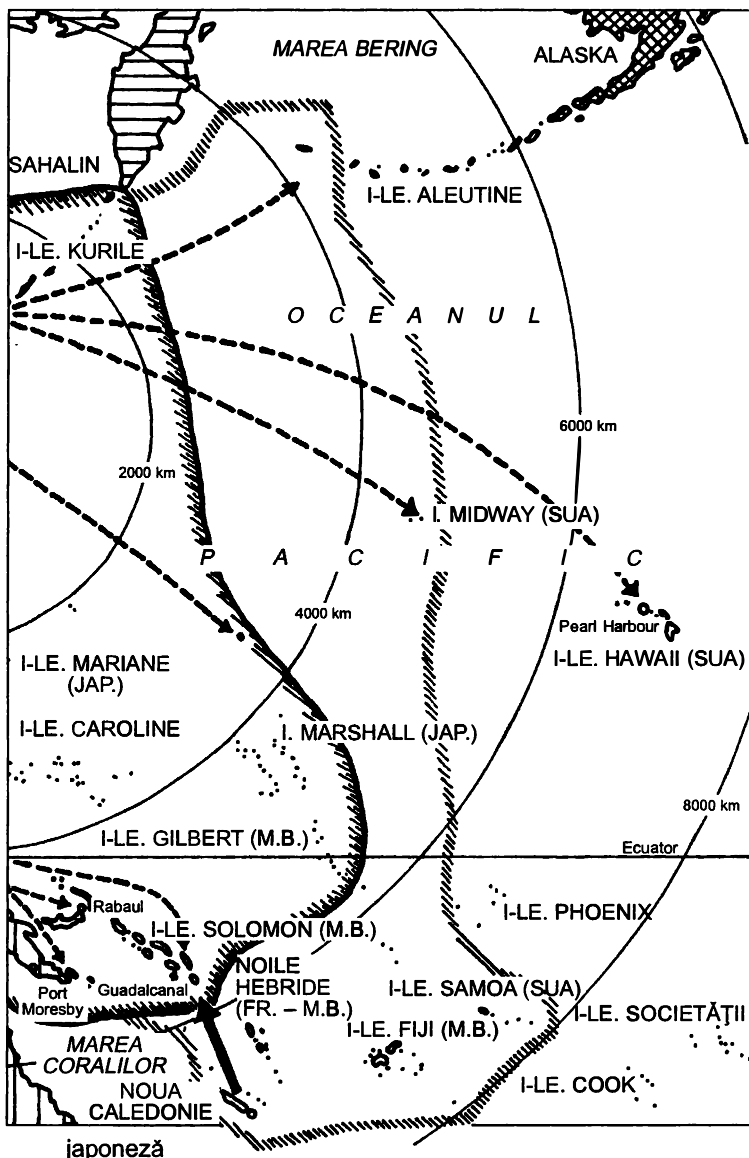
III. Marea Asie japoneză

Imperiul Japoniei, numit uneori „Marea Asie japoneză”, alteori „sfera de coprosperitate”, după cum accentul era pus pe victoria niponă sau pe cooperarea cu popoarele „eliberate”, se întindea pe tot litoralul Asiei Orientale, din Manciuria până la Rangoon. El cuprindea toate arhipelagurile din Pacificul Occidental, până la insulele Aleutine şi în Noua Guinee. Suprafaţa lui, pământ şi mări, era egală cu a opta parte a globului. Japonezii credeau în misiunea lor istorică; le revenea menirea de a dovedi că un popor de culoare este superior rasei albe, ştiind să utilizeze ştiinţa şi tehnica acesteia, păstrându-şi totodată puternica originalitate. Apoi, el va conduce alte popoare colonizate, pe calea libertăţii şi a progresului. Eforturi în acest sens fuseseră deja făcute înainte de război, cu scopul de a plasa sub steagul nipon mişcările naţionaliste care se năşteau. După cucerire, au fost formate un „Consiliu al Marii Asii”, apoi un minister — perspectivă de administraţie japoneză directă, dacă nu chiar de anexiune.

Pe termen scurt, japonezii sunt prinşi în aceeaşi contradicţie ca şi germanii. Erau nevoiţi să-şi apere imperiul şi să-l pună în valoare, în folosul economiei lor de război. Datorită acestui imperiu, Japonia poseda surse de energie şi de materii prime care-i lipsiseră şi care erau cu atât mai necesare, cu cât se constata că războiul era lung: cărbune, fier, petrol, cositor, cauciuc. Teritoriile cucerite rămâneau, aşadar, sub controlul autorităţilor militare. Existenţa dualităţii marină-armată şi faptul că fiecare comandament îşi apăra cu hotărâre autonomia pe teatrul său de operaţiuni împiedicau o conducere de ansamblu, pornind de la Tokio. Din lipsă de timp, de capitaluri şi de tehnicieni, japonezii erau incapabili să dezvolte resursele ţărilor cucerite; ei se mulţumeau să înlocuiască, cât se

Teritorii japoneze
Teritorii cucerite, supuse sau aliate
Teritorii americane
Teritorii ale Imperiului britanic
Indochina franceză
Imperiul olandez
Atacuri japoneze
Planul japonez din decembrie 1941, realizat
Extinderea planului japonez, în 1942
Contraatacul american
URSS
MONGOLIA
MANCIURIA
Karbin
Mukden
Vladivostok
Beijing
Tianjing
COREEA
Tokio
CHINA
JAPONIA
Chongzing
I. OKINAWA
INDIA
Calcuta
Canton
I. FORMOSA
BONIN (JAP.)
Hanoi
Hong-Kong (M.B.)
BIRMANIA
INDOCHINA
LUZON
THAILANDA
I-LE. FILIPINE
Madras
Manilla
Bangkok
Saigon
I. GUAM (SUA)
CEYLON
I. NICOBAR
Mindanao
Colombo
Singapore
SUMATRA
Palembang
BORNEO
MOLUCA
Celebes
NOUA GUINEE
OCEANUL INDIAN
Surabaia
Bandung
I-LE. SONDELOR
Timor
Port Darwin
0 1000 km
AUSTRALIA

Marea Asie

MAREA BERING
ALASKA
SAHALIN
I-LE. ALEUTINE
I-LE. KURILE
O C E A N U L
6000 km
2000 km
I. MIDWAY (SUA)
P A C I F I C
4000 km
Pearl Harbour
I-LE. HAWAII (SUA)
I-LE. MARIANE (JAP.)
I-LE. CAROLINE
I. MARSHALL (JAP.)
8000 km
I-LE. GILBERT (M.B.)
Ecuator
Rabaul
I-LE. PHOENIX
I-LE. SOLOMON (M.B.)
NOILE HEBRIDE (FR. – M.B.)
Port Moresby
Guadalcanal
I-LE. SAMOA (SUA)
I-LE. FIJI (M.B.)
I-LE. SOCIETĂŢII
MAREA CORALILOR
NOUA CALEDONIE
I-LE. COOK

japoneză

putea de bine, pe colonialiştii europeni şi să procedeze la o exploatare cât mai profitabilă pentru ei. În sfârşit, japonezii nu duceau lipsă nici de un anumit complex de superioritate, care genera un oarecare dispreţ la adresa populaţiilor pe care le „eliberează”.

Rezultă că a existat o mare tentaţie de a impune legile japoneze, limba, obiceiurile, produsele şi chiar religia, iar japonezii i-au căzut adesea pradă devenind, în ochii elitelor indigene, un gen de noi colonizatori, la fel de puţin iubiţi ca şi predecesorii lor. De fapt, viitorul „Marii Asii japoneze” era la fel de puţin clar ca şi cel al Europei germane. Un lucru era totuşi sigur: China era prea mare pentru Japonia. Ea nu putea nici să o ocupe, nici să o cucerească în întregime; o mare parte din ţară îi rămâne inaccesibilă. Controlul japonez nu este total decât în Manciuria, devenită stat satelit, teoretic independent. Şi alte ţări sunt chemate, în principiu, să primească un statut analog: Birmania şi Filipine în 1943, Malaysia şi Indiile olandeze la sfârşitul conflictului. Borneo şi Noua Guinee vor fi, pur şi simplu, colonii.

Fidelitatea aliatului siamez a fost plătită cu anexiuni în detrimentul Cambodgiei. Dar, în Indochina, Japonia a păstrat, din comoditate, administraţia franceză, cel puţin până în martie 1945. În acest mod, supravieţuieşte un colonialism european ambiguu. Cât despre India, se pare că japonezii au considerat-o insuficient de matură pentru a se administra singură; în orice caz, în timpul conflictului, ea a rămas în afara controlului japonez.

IV. Colaborarea

În ţările cucerite, învingătorii declară că vor instaura o „ordine nouă”. Din motive ideologice, din oportunism sau din vanitate, se formează grupuri, ale căror şefi îşi afirmă

voinţa de a se integra în această ordine. Sunt colaboratorii. Italia nu a reuşit să recruteze mulţi dintre aceştia, în afară de cazul coloniilor. O parte însemnată o formează emigranţi din sudul Franţei sau din Tunisia, pe care consulii italieni s-au străduit să-i atragă. În Corsica, eşecul a fost complet; puţinii partizani ai unei Corsici independente au rămas, din prudenţă, în Italia. Compatrioţii lor nu susţineau ideea.

Germania nazistă a obţinut succese mai mari. Ea a acţionat pentru acordarea unui statut privilegiat coloniilor de *Volkdeutsche*, oriunde se găseau ele, risipite prin Ungaria, România, Slovacia şi Croaţia. Aceşti germani prin origine beneficiau atunci, practic, de dublă cetăţenie. Ei îşi păstrau limba, se grupau în jurul unui şef care-l recunoştea pe Hitler ca Führer al său, se administrau singuri şi strângeau uneori taxe în folosul lor.

În teritoriile ocupate, propaganda nazistă era deosebit de abilă şi de tenace. Ea folosea toate mijloacele: presă, cărţi, filme, dar, în special, radio. Bibliotecile au fost epurate, au fost organizate cicluri de conferinţe, dar şi concerte, expoziţii sau reprezentaţii teatrale. În ciuda unor rivalităţi între servicii, erau aplicate, în fond, metodele iniţiate, cu succes, de Goebbels în Germania. În timp ce o cenzură exigentă şi vigilentă se străduia să prevină orice deviere, aceleaşi lozinci erau repetate obsedant: nocivitatea comuniştilor, a democraţiilor liberale, a francmasonilor şi a evreilor, condamnarea capitalismului, afirmarea superiorităţii socialismului fascist „impus de istorie”, promisiuni de pace şi de prosperitate într-o Europă, în sfârşit, reconciliată sub autoritatea germană etc. Atât timp cât au durat victoriile *Wehrmacht*-ului, această propagandă a fost eficientă, mai târziu ea nu va mai putea face mare lucru împotriva evidenţei faptelor.

Grupuri de colaboratori s-au constituit aproape peste tot, în afară de Polonia şi URSS, unde duritatea sistematică a ocupaţiei a realizat împotrivirea unanimă a populaţiei împotriva ocupantului, în pofida tendinţelor separatiste ale minorităţilor. În cele mai multe cazuri, colaboratorii se recrutau din mişcările fasciste care existaseră deja înaintea războiului şi care acum îşi sporiseră numărul lor de aderenţi. Un alt caz este cel al „Partidului Popular Francez”, care a devenit pro-german. Alte mişcări au fost create cu ajutorul subsidiilor germane. Aceste grupuri imitau nazismul, copiau ritualurile şi ceremoniile sale, dar furnizau şi complici pentru poliţiile germane în acţiunile josnice. În Norvegia, Quisling a fost chiar instalat la putere; în alte locuri, germanii preferau, în cele mai multe cazuri, să-i ţină pe colaboratori în rezervă pentru a face presiuni asupra autorităţilor recunoscute. Aşa a fost cazul cu Garda de Fier, în România lui Antonescu, sau, în Franţa, cu grupurile din zona de nord ocupată, în raport cu guvernul de la Vichy. În general însă, poate doar cu excepţia Flandrei şi a Croaţiei, aceste grupuri de colaboratori nu au reuşit de fapt să mobilizeze mase importante de aderenţi; cea mai mare parte a opiniei publice le ignora, sau le dispreţuia.

Japonia a putut şi ea să se servească de cetăţenii ei care trăiau deja în ţările cucerite, ca industriaşi sau comercianţi. Răbufnirea naţionalismelor indigene, provocată de victoriile ei, a fost altă sursă de sprijin. În China, japonezii au creat, la Nanjing, un guvern rival cu cel al lui Jiang Jieshi, care preconiza integrarea Chinei în noua Asie. Pentru a ridica la luptă India a fost folosit un militant al Partidului Congresului, Chandra Bose, care, spre deosebire de Nehru şi de Ghandi, dorea să profite de dificultăţile englezilor pentru a-i alunga din ţară. O mică armată de voluntari, organizată din indienii care au căzut prizonieri, a fost echipată de japonezi.

V. Regimul de la Vichy

Paradoxul colaboratorilor este că aceştia se considerau naţionalişti, şi unii dintre ei erau în mod sincer, dar, în acelaşi timp, acceptau dominaţia ocupanţilor. Această contradicţie este deosebit de sensibilă în modul de comportare al regimului de la Vichy. Născut din înfrângere, acesta a tras folos din discreditarea celei de-a Treia Republici şi a partidelor sale politice, care erau considerate vinovate de cele întâmplate. Şeful regimului, mareşalul Pétain, se bucura de o imensă popularitate, şi, în vara lui 1940, el obţinuse, cel puţin în zona din sudul Franţei, un sprijin naţional aproape unanim. Două serii de măsuri vor compromite însă aceste promisiuni favorabile. Pe de o parte, sub influenţa lui Charles Maurras, în primul rând, care era teoretician al *Acţiunii franceze*[53], mareşalul Pétain va inaugura un regim nou, numit „Revoluţie naţională", care se deosebeşte de fascism în mai multe puncte[54], dar care se apropie de el în altele. Primul rezultat al Revoluţiei naţionale a fost persecutarea unor categorii de francezi: comunişti, socialişti, evrei sau francmasoni. Păcatul ei originar este că s-a realizat sub ocupaţie şi că nu putea exista decât cu aprobarea ocupantului. Pe de altă parte, fiind convinşi că victoria Germaniei este definitivă, conducătorii de la Vichy s-au angajat într-o politică de colaborare cu învingătorul; ei sperau să folosească câteva atuuri lăsate Franţei prin armistiţiu pentru a obţine o modificare

---

[53] *L'Action française* — mişcare regalistă de dreapta, apărută în Franţa în jurul anului 1900 şi interzisă în 1944. Organ de presă cu acelaşi nume. Reprezentanţi mai cunoscuţi: Léon Daudet, Charles Maurras, Jacques Bainville. (N.red.)

[54] În special prin influenţa de care se bucurau autorităţile locale şi Biserica, sau prin absenţa unui partid unic. (N.a.)

a celor mai dure clauze — în special repatrierea prizonierilor de război. Dar Hitler se eschivează mereu şi nu cedează nimic. Cu toate că răsturnarea alianţelor, căutată de Pierre Laval[55], este respinsă de Pétain, politica de colaborare serveşte ocupantului, fără să aducă nici un folos francezilor. Or, ea este contrară felului în care se desfăşura conflictul. Insuccesele *Wehrmacht*-ului le dau francezilor convingerea firească a eliberării lor, ca rezultat logic al victoriei Aliaţilor.

VI. Prizonierii de război

Prin urmare, este clar că modul în care se comportau ocupanţii, devenit tot mai dur datorită eşecurilor suferite şi datorită nevoilor crescânde, putea cu greu să ducă la o conciliere cu populaţia. O consecinţă a „războiului fulger" a fost capturarea mai multor milioane de prizonieri de război. Dacă o mică parte dintre ei erau internaţi în lagăre pentru ofiţeri şi lagăre de concentrare pentru soldaţi, cei mai mulţi erau folosiţi pentru economia germană şi efortul ei de război, în acele *Kommandos*[56] industriale sau agricole. Prin promisiuni, de obicei amăgitoare, de eliberare sau de îmbunătăţire a situaţiei lor, sau prin constrângere, autorităţile germane se străduiau să crească randamentul muncii acestora. Pentru că URSS nu semnase convenţii care să-i protejeze pe prizonierii sovietici, aceştia au fost deosebit de rău trataţi.

---

[55] Pierre Laval (1883–1945), om politic francez. A fost deputat socialist (1914–1919) şi preşedinte al Consiliului de Miniştri (1931–1932; 1935–1936). Numit şef al guvernului, în aprilie 1942, sub presiunea germanilor, el a devenit un simbol al „colaboraţionismului". A fost condamnat la moarte în 1945 şi executat.

[56] Grupuri de muncă, subunităţi ale marilor lagăre de concentrare.

VII. Teroarea SS

Când autorităţile militare exercitau realmente puterea, ele aplicau legile războiului, cu fermitate, dar în limitele normalităţii. Opozanţii demascaţi erau judecaţi ca spioni de către tribunale, uneori erau împuşcaţi, dar de obicei erau închişi. Sistemul ridicării de ostatici — adică aplicarea de sancţiuni unor persoane nevinovate, atunci când nu puteau fi descoperiţi cei vinovaţi — întuneca, uneori, acest comportament, dar el era moderat în comparaţie cu cel care caracteriza SS[57]-ul, introdus treptat peste tot. În URSS, *Wehrmacht*-ul a acceptat chiar de la începutul invaziei ca SS să fie însărcinat cu „asigurarea ordinii" în spatele frontului. Pentru a-i permite acest lucru, mareşalul Keitel[58] promulgase, în decembrie 1941, decretul „Noapte şi ceaţă" care îi dădea dreptul să folosească metodele cele mai arbitrare. De acum încolo, execuţiile sumare se aplică unor comunişti, unor evrei, unor duşmani reali sau imaginari; ele iau amploare, completate cu masacre colective, distrugerea unor sate, transferuri brutale de populaţie. Aceste metode de sistematică teroare au fost introduse în Europa Occidentală începând din 1943. În special persoanele bănuite de ostilitate faţă de ocupant au fost torturate cu multă cruzime.

---

[57] *Schutzstaffel der nationalsozialitischen Arbeitspartei* (Secţiunile de protecţie). (N.a.)

[58] Wilhelm Keitel (1882–1946). Mareşal german, şef al Înaltului Comandament al *Wehrmacht*-ului din 1938 până în 1945. Era al doilea după Hitler în ierarhia militară a Germaniei naziste. A semnat capitularea Germaniei în 1945. La procesul de la Nürnberg, a fost condamnat la moarte şi executat.

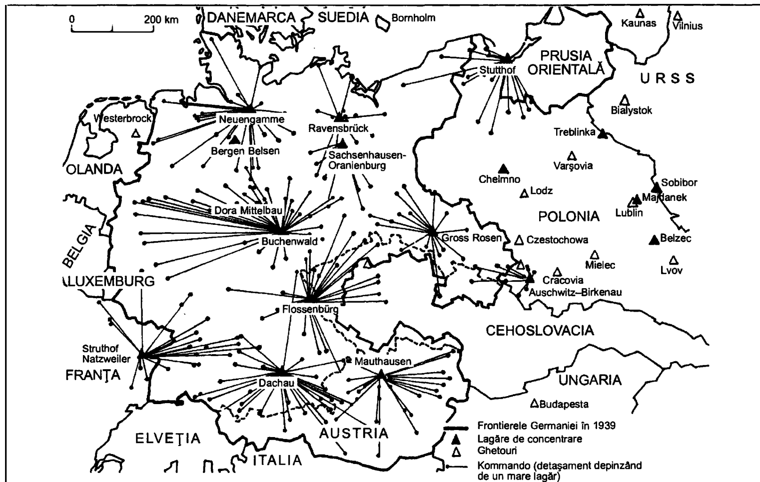
VIII. Lagărele de concentrare

SS-ul era răspunzător de instituţia, tipic nazistă, a lagărelor de concentrare. Deschise pentru germanii care se opuneau regimului, în principiu pentru a-i reeduca, în realitate pentru a-i împiedica să se manifeste, lagărele s-au înmulţit după începerea conflictului. Ele devin oraşe internaţionale cu mai multe zeci de mii de locuitori, aduşi cu forţa: o lume aparte unde se stabilea o ierarhie socială, o economie închisă, adevărate uzine ale morţii. Treisprezece mari lagăre au dat naştere miilor de *Kommandos*, unde SS implanta propriile uzine. Lagărele schiţau, probabil, „ordinea” pe care naziştii o pregăteau lumii după victoria lor; ele au făcut milioane de victime.

Unele dintre ele — complexul Auschwitz–Birkenau în special — erau rezervate pentru evrei. Faţă de ei, ura naziştilor nu cunoştea limite. În propaganda lor, evreul era afectat de toate tarele fizice, intelectuale şi morale. Naziştii denunţau în el, de-a valma, pe creatorul capitalismului, al democraţiei şi al bolşevismului; el trebuia să fie extirpat ca un factor de dezagregare a naţiunilor — „antirasa”. În numele acestei condamnări metafizice, evreii au fost umiliţi, excluşi din comunitatea socială, spoliaţi prin sistemul „arianizării întreprinderilor”, închişi în ghetouri în Europa Orientală şi trimişi în lagăre specializate, unde au fost exterminaţi în masă — şase milioane au pierit în acest fel[59].

---

[59] Japonezii au dat şi ei dovadă de rasism faţă de prizonierii de război americani, olandezi şi francezi şi, în special, faţă de civilii olandezi şi francezi; internaţi în lagăre foarte dure, lipsiţi de hrană şi de îngrijire medicală, expuşi la epidemii, aceştia au murit în număr mare. (N.a.)

Sistemul concentraţionar nazist

IX. Rezistenţa clandestină[60]

Răspunsul dat ocupanţilor de cei ocupaţi a fost *Rezistenţa clandestină*.

Este foarte semnificativ că aceasta s-a dezvoltat în toate ţările ocupate, fără excepţie, şi că, în ciuda diferenţelor datorate naturii proprii fiecărei mişcări, ea a cunoscut, pe ansamblu, o evoluţie aproape identică. Într-adevăr, în toate locurile, oprimaţii şi-au făcut curaj pentru a-şi sfida învingătorii. Însetaţi de ştiri bune ei au aplecat urechea la emisiunile de radio difuzate de staţiile Aliaţilor de la Boston şi de la Moscova, dar în special de la Londra prin BBC. Aceste ştiri, însoţite de mesaje aducătoare de speranţă, apoi de sfaturi pentru acţiune, erau răspândite prin imprimarea ocazională de manifeste, apoi prin distribuirea de ziare care apăreau atunci când se putea. Astfel s-au format, în mod spontan, grupuri, mai mult sau mai puţin solide şi durabile, realizând ce puteau, punând la punct propriile metode de acţiune. Sabotajele împotriva maşinii de război germane au devenit treptat mai numeroase şi mai eficiente. Grupuri de rezistenţă ajutau persoanele urmărite de inamic — prizonieri de război evadaţi, evrei, aviatori Aliaţi doborâţi în luptă; pentru a-i sprijini să ajungă la loc sigur, s-au creat filiere de evadare care se întindeau din Belgia până la Pirinei şi din Polonia şi Ungaria până în Grecia. În acelaşi timp, operaţiuni maritime sau aeriene trimiteau sau preluau agenţi sau informaţiile — pe care ei le culeseseră în folosul armatelor Aliate. Cei mai îndrăzneţi dintre luptătorii clandestini îşi încercau forţele atacându-i pe prietenii duşmanului sau pe soldaţii izolaţi. Treptat, în special după recrutarea tinerilor pentru Serviciul de muncă obligatorie din Germania, grupuri de nemulţumiţi, care se ascundeau în păduri, se organizează în unităţi de luptă — sunt luptătorii din Rezistenţă sau partizanii. Insurecţia generală, produsă prin greve repetate, manifestaţii de masă şi revolte armate, în oraşe (Paris sau Varşovia) sau în regiuni favorabile (Vercors sau Slovacia) încheie acest proces în apoteoza eliberării.

[60] Pentru un studiu de ansamblu, trimitem la lucrarea noastră, *La guerre de l'ombre*, Bernard Grasset, 1970. (N.a.)

X. Aliaţii şi Rezistenţa

Totuşi, dacă Rezistenţa clandestină putea, uneori, să captureze câteva arme de la inamici — cum s-a întâmplat cu partizanii iugoslavi care au luat armele de la ocupanţii italieni după capitularea italiană —, ea nu devenea şi nu rămânea o forţă decât dacă era înarmată de Aliaţi.

Or, militarii de carieră, din toate ţările, erau neîncrezători faţă de „gherilă". Este adevărat că englezii, Churchill în primul rând, înţeleseseră bine importanţa acesteia; ei au creat un serviciu special pentru a o echipa — *Special Operations Executive* (SOE)[61]. La Londra erau instalate guvernele în exil — între care şi „Comitetul Naţional Francez" — care se adresau compatrioţilor lor. Vestea că Francezii liberi rezistaseră, la Bir Hakeim, atacurilor date de *Afrika Korps* conduse de Rommel, a produs francezilor aflaţi sub ocupaţie un val de entuziasm şi de speranţă. Dar englezii nu încurajau războiul clandestin decât sub forma hărţuirii executate de mai multe grupuri mici. Americanii s-au adaptat mult mai greu, chiar dacă întreţineau un focar de rezistenţă, în Filipine, împotriva japonezilor şi chiar dacă, începând din 1943, ei reprezentau principala sursă de material pentru Rezistenţa europeană. URSS a ştiut cel mai bine să folosească rezistenţa clandestină, pentru că pe teritoriul ei luptau sub aceeaşi conducere atât Armata Roşie, cât şi partizanii. În plus, URSS putea conta, în toate ţările, pe sprijinul partidelor comuniste, angajate total în serviciul ei şi care dispuneau de o experienţă în lupta clandestină, ce lipsea deseori partenerilor. Un mare număr de şefi comunişti naţionali — Thorez şi Togliatti, în primul rând — au petrecut perioada războiului în URSS. Dar Aliaţii erau de acord într-un punct: ei nu ajută Rezistenţa clandestină decât dacă le serveşte interesele; în caz contrar, ei o combat.

---

[61] Serviciul secret britanic destinat acţiunilor subversive în ţările ocupate. A fost creat în iulie 1940 şi desfiinţat în ianuarie 1946. Dispunea, în 1944, de un personal de 10.000 de bărbaţi şi 3.000 de femei.

XI. Rezistenţa în Europa Occidentală

În Europa Occidentală, englezii sunt cei care înarmează şi utilizează Rezistenţa. În Norvegia, rămasă departe de marile operaţiuni, Rezistenţa este de inspiraţie militară şi are conducere militară. Ea acţionează prin sabotaje, între care cel mai răsunător a fost cel asupra uzinei care producea apă grea. Pasivă timp de mai mulţi ani, Rezistenţa daneză s-a manifestat, începând din 1943, în special prin greve; întreaga populaţie a rămas grupată în jurul autorităţilor legale. În Olanda, s-a organizat o vastă acţiune de solidaritate cu victimele ocupantului şi au fost create reţele de informaţii pe care *Abwehr*-ul[62] a reuşit să le neutralizeze pentru multă vreme. În Belgia, există puternice reţele de evadare, ca în timpul Primului Război Mondial, completate cu cele de informaţii şi de sabotaj. În Franţa, acţiunile clandestine sunt mai complicate, întrucât teritoriul fusese împărţit în zone cu statute diferite. Discreditarea partidelor politice favorizează formarea de grupuri noi, „mişcările de Rezistenţă", care se dezvoltă datorită unei prese clandestine abundente. Evoluţia generală se desfăşoară în sensul unirii şi al acţiunii; prin intervenţia lui Jean Moulin[63] se formează „servicii" originale — agenţie de presă, paraşutaj, armată secretă, asistenţă socială, comitet de studii. Mai mult decât atât, „mişcările", sindicatele muncitoreşti şi partidele care au renăscut s-au unit în „Consiliul Naţional al Rezistenţei", care recunoştea autoritatea generalului de Gaulle, aflat mai întâi la Londra

---

[62] Servicii speciale de informaţii şi contraspionaj ale *Wehrmacht*-ului. (N.a.)

[63] Jean Moulin (1899–1943). Legendar conducător al Rezistenţei franceze, a fost trimis de generalul de Gaulle să unifice grupările din Rezistenţă. Astfel s-a format, în martie 1943, Consiliul Naţional al Rezistenţei.

şi apoi la Alger. La sfârşitul războiului, în timp ce regimul de la Vichy se prăbuşeşte, un guvern francez credibil conduce Rezistenţa clandestină care uneşte toate curentele tradiţionale ale opiniei publice, fiind înzestrată cu o veritabilă armată internă — FFI — călită în lupta de partizani şi pregătind, în paralel cu eliberarea teritoriului, transformarea instituţiilor şi a structurilor economice[64].

XII. Rezistenţa în Europa Centrală şi Răsăriteană

În Europa Centrală şi Răsăriteană, Rezistenţa a fost orientată spre acţiunea directă mai repede şi mai puternic, dar ea a fost totodată afectată de mari drame, mergând până la războiul civil. În URSS, în timpul dezastrului din primul an de război, mari unităţi sovietice au fost dezarticulate, dar nu au fost capturate. Pe de altă parte, instituţiile şi personalul conducător aparţinând regimului sovietic dispăruseră. Problema dublă care se punea era de a readuce sub control trupele împrăştiate şi de a reintroduce autoritatea partidului comunist în zonele ocupate; după aceea, grupuri de partizani, numărând mii de oameni, încep să opereze în spatele imensului front german, în teritorii prea vaste pentru ca ocupaţia să fie densă. Ele aveau rolul de a tăia liniile de aprovizionare, prea întinse, de a reţine numeroase divizii germane departe de teatrul principal de operaţiuni, de a pregăti ofensivele Armatei Roşii. Aceste lupte se purtau într-o atmosferă de exaltare patriotică, marcând unirea strânsă între regimul bolşevic şi Rusia eternă.

---

64 Vezi lucrările noastre *Histoire de la Résistance en France* şi *Les courants de pensée de la Résistance*, PUF, precum şi *Jean Moulin, l'Unificateur*, Hachette, 1970. (N.a.)

În Cehoslovacia, preşedintele Beneş menţinuse cu abilitate unitatea naţională, prin înţelegeri cu URSS în exterior şi cu partidul comunist în interior. Insurecţia din Slovacia, din vara anului 1944, va fi unul din marile momente ale Rezistenţei din Europa[65]. O înţelegere similară cu cea a lui Beneş nu s-a putut realiza în Polonia, în Iugoslavia sau în Grecia. Guvernele din exil şi partizanii lor din ţară se înfruntau cu formaţiunile de partizani comunişti, în moduri diferite. În Polonia, amintirile pactului germano-sovietic şi dubla ocupare a ţării care i-a urmat nu puteau să-i facă pe polonezi rusofili, mai ales pe cei din guvernul aflat în exil. Eforturile depuse pentru realizarea unei apropieri au eşuat după descoperirea cadavrelor mai multor mii de ofiţeri polonezi la Katyn, aproape sigur executaţi de sovietici[66]. De atunci înainte, Stalin nu i-a mai susţinut decât pe partizanii comunişti; a mers până acolo încât i-a lăsat pe germani să zdrobească Varşovia insurgentă, în august 1944. În Iugoslavia, Tito, şeful partizanilor, a luptat, fără ajutor sovietic, dar cu ajutor englez, împotriva ocupanţilor, a colaboraţioniştilor croaţi şi sârbi, dar şi împotriva unităţilor de „cetnici", din Rezistenţa condusă de Mihailovici[67]. Prin combativitatea lor mai mare,

[65] O acţiune răsunătoare a Rezistenţei cehe a fost executarea lui R. Heydrich, „protectorul" şi şeful „serviciilor speciale" ale partidului nazist, prin intervenţia unor agenţi paraşutaţi de la Londra. (N.a.)

[66] Astăzi se ştie sigur că sovieticii au executat sumar la Katyn peste 10.000 de ofiţeri polonezi în 1940–1941. Numai în cursul anului 1940, NKVD a exterminat, din ordinul lui Stalin şi Beria, în jur de 22.000 de polonezi, aparţinând în special elitei sociale a ţării. (N.red.)

[67] Dragoliub Mihailovici (1939–1946). Colonel iugoslav regalist care a organizat mişcarea de rezistenţă a „cetnicilor", împotriva ocupaţiei germane. A fost rivalul lui J.B. Tito la conducerea luptei contra unităţilor germane de ocupaţie.

partizanii lui Tito au câştigat victoria şi, chiar din timpul luptei, au schiţat Iugoslavia postbelică, stat federal cu regim comunist. În Iugoslavia, ca şi în URSS, Rezistenţa a format un adevărat front. În Grecia, comuniştii şi necomuniştii purtau, între ei, o luptă îndârjită. Englezii, care doreau să-şi asigure dominaţia în Mediterana, au intervenit împotriva comuniştilor; Stalin a lăsat ca ei să fie zdrobiţi, respectând un acord încheiat cu Churchill.

În statele Axei, orice opoziţie faţă de regim, atât timp cât ţara era în război, echivala cu o trădare. O adevărată dramă de conştiinţă i-a paralizat mult timp pe emigranţii germani. În interior, opozanţii fuseseră închişi în lagăre de concentrare. Totuşi, s-au produs sabotaje, au funcţionat servicii de spionaj în slujba URSS. Dar a fost nevoie ca înfrângerea să devină iminentă, pentru ca o mână de şefi militari germani să se hotărască să încerce a lua puterea printr-un atentat împotriva lui Hitler, la 20 iulie 1944; au eşuat şi au plătit cu viaţa încercarea lor disperată. În Italia, emigraţia antifascistă era mai puternică şi mai hotărâtă, în ciuda dezbinărilor interne. Eşecurile italiene i-au permis să se întoarcă în ţară, şi diferitele partide au avut înţelepciunea de a se uni într-un bloc. Totuşi, Mussolini a fost răsturnat fără intervenţia lor. Însă căderea lui le-a permis să joace un rol mai activ datorită formării unor „Comitete de eliberare” care, în partea invadată din ţară, au încercat să se impună în faţa Aliaţilor, în detrimentul regelui Victor Emmanuel, considerat ca unul dintre responsabilii pentru instaurarea regimului fascist. În zona ocupată de germani, comitetele recrutau partizani care luptau în condiţii similare cu cei din Franţa sau din Iugoslavia.

XIII. Rezistenţa în China

În China, Mao Zedong, uneori în colaborare cu guvernul legal al lui Jiang Jieshi[68], alteori în conflict cu el, conducea acţiunea care a avut consecinţele cele mai serioase pentru viitor. Într-adevăr, pe un vast teritoriu, relativ izolat, Mao Zedong a ştiut să unească practica luptei de gherilă, căreia i-a formulat chiar regulile esenţiale, cu instaurarea unui regim politic, social şi cultural nou. Spre deosebire de bolşevismul rus, comunismul chinez şi-a recrutat susţinătorii din masele de ţărani, mici proprietari sau muncitori agricoli. Atât timp cât a durat războiul, accentul era pus pe unirea necesară împotriva duşmanului din exterior, Japonia; pământurile nu sunt confiscate şi se stabileşte chiar o cooperare cu industriaşii capitalişti. Dar, în acelaşi timp, sunt pregătite cadrele pentru acţiunea revoluţionară care va urma după eliberare, după principiul unităţii partidului, armatei şi poporului. Atunci vor fi socializate pământurile, băncile, uzinele şi marile întreprinderi. Mao Zedong defineşte această luptă ca una fără sfârşit, pe trei planuri: politic, economic şi cultural; revoluţia va continua chiar şi atunci când structurile ordinii burgheze vor dispărea. Astfel se instaurează, în China suprapopulată, un comunism care, deşi se inspiră din Lenin, tinde să urmeze o linie diferită de cea a comunismului sovietic.

[68] Jiang Jieshi (sau Cian Kai-şi) (1887–1975). Preşedinte al Republicii China, comandant suprem al armatei chineze şi şef al Partidului Ţării şi Poporului (Guo Mindang); a condus China în timpul războiului cu Japonia (1937–1945). Învins de comuniştii lui Mao în războiul civil (1946–1949), el s-a retras în insula Taiwan, formând un stat separat de China comunistă.

XIV. Trezirea popoarelor colonizate

Victoriile Japoniei, apoi exemplul dat de China vor contribui mult la această trezire. Ea s-a produs în mod inevitabil, în detrimentul Aliaţilor care deţineau imperii coloniale — Marea Britanie, Franţa, Olanda —, dar a fost încurajată atât de politica anticolonialistă a lui Roosevelt care, în acest sens, se confrunta cu Churchill, cât şi prin propaganda URSS şi a partidelor comuniste. Era, de altfel, dificil pentru Marea Britanie, care intrase în război pentru libertatea popoarelor ameninţate de imperialismul nazist, dar şi pentru Franţa şi Olanda, care se luptau pentru propria libertate, să nu ţină cont de aspiraţiile popoarelor ce trăiau în imperiile lor. Totuşi, Churchill nu dorea „să devină groparul Imperiului britanic"; el nu a făcut nici o promisiune de independenţă Indiei şi a combătut tendinţele de dizidenţă din Irak şi din Egipt [69].

În Asia, modul în care s-au comportat japonezii a făcut ca, uneori, naţionaliştii locali să se întoarcă împotriva lor — în special în Filipine şi în Birmania. Coloniile chineze din Indonezia, Filipine şi Malaysia erau focare de opoziţie. În Indochina, Liga pentru independenţa Vietnamului încerca să păstreze balanţa între vechii colonialişti şi cei noi. În Indonezia, japonezii au căutat să-şi menţină dominaţia, opunând pe tradiţionaliştii musulmani tinerilor reformatori. În ciuda conflictelor şi a neînţelegerilor, a persistat o direcţie comună a popoarelor de culoare îndreptată împotriva invadatorilor albi. Înainte de a părăsi teritoriile, armatele japoneze predau armamentul şi puterea naţionaliştilor,

---

[69] URSS se temea de evenimente de acelaşi fel, în timpul înaintării germane. Stalin a pus să fie deportaţi, în Asia Centrală, 300.000 de tătari din Crimeea. Din populaţiile alogene de altă rasă şi-au recrutat trupele germane sprijinitorii. (N.a.)

făcând astfel dificilă întoarcerea colonialiştilor europeni, în Indonezia şi în Indochina, în special.

Luptele care s-au purtat în Africa de Nord, în cursul cărora ambele tabere şi-au pierdut, una după alta, prestigiul, au încurajat revolta arabilor. Guvernul francez de la Alger a fost obligat să promită independenţa Siriei şi Libanului şi să le-o acorde, în fapt, chiar din timpul războiului. Naţionaliştii algerieni, care nu au întreprins nimic în timpul stăpânirii regimului de la Vichy, au început să se agite după debarcarea americană, şi guvernul provizoriu le-a promis reforme largi. Totuşi, era dificil pentru Rezistenţa franceză, care reproşa guvernului de la Vichy abandonurile şi care se lupta, în acelaşi timp, împotriva duşmanilor, dar şi a aliaţilor săi pentru a păstra integritatea teritorială a Franţei, să admită diminuarea suveranităţii franceze. La Brazaville, generalul de Gaulle a promis populaţiei negre, foarte puţin contestatare până atunci, o autonomie mai mare, dar nu şi independenţa. Este destul de paradoxal să se constate că naţionaliştii arabi, în Irak şi în Africa de Nord, cooperează cu Germania nazistă, din ostilitate faţă de colonialişti, cu toate că victoria ei militară şi impunerea ideologiei ei ar fi determinat o înăsprire a condiţiilor de existenţă pentru popoarele colonizate. Dar, în orice caz, începuse marele elan al revoltei acestor popoare. În America Latină, de asemenea, ruptura de Europa şi o dependenţă mai strânsă faţă de Statele Unite provocaseră o ostilitate mai vie faţă de yankei.

XV. Importanţa Rezistenţei

Este greu de măsurat această importanţă, cel puţin cantitativ, pentru că ea nu se calculează în efective angajate şi nici măcar în lupte purtate. În ansamblu, Rezistenţa

nu a fost decât o forţă de sprijin. Marii Aliaţi sunt cei care au câştigat războiul; fără ei, Rezistenţa s-ar fi stins, puţin câte puţin. Este bine stabilit că, şi în URSS, rolul ei a fost secundar, comparat cu cel al Armatei Roşii. Totuşi, chiar pe plan militar, importanţa Rezistenţei nu trebuie să fie neglijată. În epoca războiului maşinilor, ea a arătat că forme de luptă mai simple pot să subziste, cu şanse de succes. Dar consecinţele acţiunii de rezistenţă au fost mai importante şi mai durabile în domeniul politic. Dacă unele state, ca Norvegia, Olanda şi Belgia, au revenit aproape la situaţia dinainte de război, altele, ca Franţa şi Italia, au cunoscut transformări profunde, dacă nu chiar o revoluţie. Peste tot, comuniştii, împreună cu URSS, au fost marii beneficiari; nu numai că, prin ardoarea lor în luptă, ei au aruncat în uitare pacțul germano-sovietic, dar s-au instalat, de multe ori pentru timp îndelungat, la putere. Pentru democraţiile populare[70] din Europa Centrală şi Orientală, data naşterii este cea a insurecţiei naţionale, în clandestinitate. Pe plan doctrinar, o parte din învăţăturile lui Lenin nu îmbătrânise; demonstraţia era făcută. A fost totuşi în afara Europei, în China mai întâi, locul unde transformările au mers cel mai departe. Dar, pretutindeni, se poate spune că lupta popoarelor ocupate pentru eliberarea lor a contribuit foarte mult la modelarea lumii postbelice, indiferent dacă era vorba de structuri politice şi economice, sau de mentalităţi.

---

[70] Ţările comuniste din Europa au apărut datorită presiunilor politice şi militare făcute de sovietici. Aceste state se numeau, în mod propagandistic, „democraţii populare", deşi nu reprezentau regimuri populare şi, cu atât mai puţin, democratice.

Capitolul III

FORŢA ŞI SLĂBICIUNILE MARII ALIANŢE

Marea Britanie, URSS şi Statele Unite au devenit aliate, pentru că au fost constrânse să facă acest lucru, prin atacurile suferite din partea Germaniei şi Japoniei. Dacă ar fi reuşit să-şi pună în comun resursele şi să-şi folosească forţele după planuri adoptate împreună, devenea evident că puterea lor era zdrobitoare. Însă existau probleme uriaşe pentru a atinge acest scop. Se cerea, mai întâi, să-şi învingă neîncrederea reciprocă, datorată diferenţelor mari de ideologie şi de mentalitate. Urma mobilizarea întregii lor economii pentru a produce armament superior, cantitativ şi calitativ, faţă de cel al adversarilor lor, care, fiind pregătiţi mai din vreme, câştigaseră un important avans. Apoi, se impunea să-şi armonizeze strategiile şi să determine obiectivele de război care să nu-i îndepărteze prea mult. Avantajul pe care Germania şi Japonia îl aveau era dublu: unitatea de conducere şi uşurinţa liniilor interioare de comunicaţii. Totuşi, fiecare din ele desfăşura propriul său război, fără coordonare sau înţelegere cu cealaltă. Aliaţii însă trebuie să depăşească toate obstacolele care stau în faţa coaliţiilor, la care se adaugă distanţele planetare care le separă. Înainte de a relata cum au început ofensiva care le-a adus victoria, trebuie, aşadar, să explicăm ce măsuri au luat pentru a-şi asigura succesul.

I. Cotitura în desfăşurarea războiului

În 1941 şi 1942, Aliaţii au fost obligaţi să rămână în defensivă, aşteptând ca fluxul duşman să se oprească. La sfârşitul lui 1942, într-adevăr, pe toate fronturile de operaţiuni începe o răsturnare; pretutindeni agresorii sunt sufocaţi, deşi Aliaţii nu şi-au folosit încă toate forţele; ne aflăm în faţa unei adevărate cotituri în desfăşurarea războiului.

Totul a început în Pacific. Scopul japonezilor nu era, în nici un caz, să debarce în Statele Unite, nici nu aveau pretenţia de a-i înfrânge total pe americani, ci numai să-i oblige să accepte imperiul lor din Asia. În aprilie 1942, unul dintre portavioanele americane scăpate din dezastrul de la Pearl Harbor şi-a trimis avioanele să bombardeze Tokio, unde şocul a fost teribil. Japonezii au decis atunci să-şi întindă „perimetrul defensiv” până în insulele Aleutine şi în Hawaii. Cu această intenţie, ei au expediat o mare flotă pentru a ocupa insula Midway. Dar americanii, care descifraseră mesajele inamicului, îi aşteptau acolo pregătiţi de luptă; pe 4 şi 5 iunie 1942, ei le-au provocat o gravă înfrângere, datorită superiorităţii avioanelor de care dispuneau. Japonezii au pierdut patru portavioane, ceea ce era suficient pentru a compromite superioritatea aero-navală câştigată la Pearl Harbor. Puţin mai târziu, înaintarea lor este oprită în sud, la Guadalcanal, unde americanii execută, în august 1942, prima lor operaţiune amfibie de debarcare. În acelaşi timp, faptul că japonezii erau obligaţi să facă transporturi pe mare ca şi lungimea liniilor lor de comunicaţii le ofereau submarinelor americane posibilitatea să atace; până la 31 decembrie 1942, ele scufundaseră 1 milion de tone din navele inamice. Nu venise încă timpul contraofensivei americane în Pacific, dar nici japonezii nu mai înaintau.

Acelaşi era cazul cu italo-germanii din Africa. Total concentrat asupra ofensivei din URSS, Hitler nu a putut decide organizarea unor operaţiuni vaste în Mediterana, în direcţia Gibraltarului, Maltei sau Bizertei. El s-a mulţumit să detaşeze câteva escadrile ale *Luftwaffe* în Sicilia şi un corp de armată, sub conducerea lui Rommel[71], în Libia. Pentru cele două tabere, succesul era legat de sosirea regulată a materialului, adică de vicisitudinile războiului convoaielor, îndreptate de Aliaţi de la est spre vest şi de Axă de la nord la sud; Malta juca un rol fundamental, la întretăierea celor două drumuri. În primăvara lui 1942, după ce primise întăririle dorite, Rommel trecuse la ofensivă. Aproape dintr-un salt, el ajunsese la 60 de kilometri de Alexandria, pe care flota engleză a evacuat-o, din prudenţă. Egiptul era ameninţat, naţionaliştii încep să se agite, şi Mussolini se pregăteşte să intre triumfal în Cairo, călare pe un cal alb. Dar lungimea liniilor de aprovizionare şi uzura provocată de lupte l-au lipsit pe Rommel de benzina şi de tancurile necesare pentru a străbate victorios ultima etapă. Englezii primesc material american, schimbă conducerea armatei şi pregătesc cu minuţiozitate o contraofensivă, pe care Montgomery o lansează la sfârşitul lui octombrie 1942, la El Alamein, cu un succes atât de mare, încât, în ianuarie 1943, cucereşte Tripoli.

În plus, forţele Axei sunt atacate din spate, datorită primei mari operaţiuni ofensive aliate: o debarcare americană în Maroc şi în Algeria, la 8 noiembrie 1942. Datorită ajutorului Rezistenţei franceze, această debarcare a reuşit, în ciuda lipsei de experienţă a generalilor aliaţi şi cu toate că trupele franceze au primit de la Vichy ordinul de

---

[71] Erwin Rommel (1891–1944), mareşal german care s-a remarcat, în special, la conducerea diviziilor trimise de Hitler în Africa de Nord, în ajutorul italienilor.

a li se împotrivi. Totuşi, succesul nu a fost decât parţial. Din punct de vedere militar, bazele de atac s-au dovedit prea înguste, şi italo-germanii şi-au putut asigura un cap de pod la Tunis şi la Bizerta, pentru a sprijini Afrika Korps. Din punct de vedere politic, o confuzie de durată s-a produs prin prezenţa întâmplătoare la Alger a amiralului Darlan, succesorul desemnat al mareşalului Pétain, pe care americanii l-au recunoscut drept conducător civil şi militar, spre marea mânie a „Francezilor liberi" şi a Rezistenţei clandestine. Executarea lui Darlan, în decembrie 1942, nu a pus capăt ambiguităţii; în timp ce, în Franţa, regimul de la Vichy dispăruse practic după invadarea zonei sudice şi sabordarea flotei franceze la Toulon, el părea să renască la Alger, în tabăra aliată. Totuşi, avantajele debarcării erau incontestabile; de acum înainte, Malta era în siguranţă, Afrika Korps erau condamnate la înfrângere, mai devreme sau mai târziu, iar Italia, datorită lungimii litoralului său, era expusă loviturilor Aliaţilor.

Este însă evident că acest succes n-ar fi putut fi obţinut de englezi singuri şi că ei devin din ce în ce mai dependenţi de americani, în ceea ce priveşte ajutorul în oameni şi arme. Dar transporturile acestora spre Insulele Britanice, peste Atlantic, sunt grav compromise prin atacurile submarinelor germane împotriva convoaielor.

Într-adevăr, din septembrie 1939 până în decembrie 1941, submarinele au scufundat 8 milioane de tone din navele Aliate de comerţ. Pierderile au fost şi mai grele în iunie 1942: 800.000 de tone; la fiecare patru ore un vapor aliat era pierdut, cu bunurile îmbarcate. Desigur că şantierele navale engleze lucrau din plin şi apar multe şantiere americane noi la Marile Lacuri, dar toate acestea nu reuşesc încă să construiască un volum de nave egal cu cel pe care germanii îl trimit pe fundul oceanului. În plus, germanii lansează mai multe submarine

decât reuşesc să distrugă navele de război şi submarinele Aliaţilor. Dacă nu se găseşte un remediu acestei situaţii catastrofale, este clar că Marea Britanie nu va putea deveni trambulina pentru o mare ofensivă împotriva Reichului, dimpotrivă, puterea ei de luptă va slăbi. Prin creşterea numărului portavioanelor de escortă, s-au redus pierderile, şi intrarea în război a Braziliei a permis o supraveghere mai bună a Atlanticului de Sud. Însă mai util a fost că navele de escortă şi avioanele aliate au fost dotate cu un nou aparat radar, numit centimetric, care le permitea să detecteze submarinele mai precis şi de la mai mare distanţă. Devine tot mai periculos pentru submersibile să iasă la suprafaţă; în octombrie 1942, 13 submarine germane au dispărut, şi, în martie 1943, numai 11 le-au înlocuit pe cele distruse. Tonajul navelor aliate scufundate începe să scadă în războiul convoaielor din Atlantic, acest plămân al coaliţiei formate de Aliaţi. Este pe cale să se producă o răsturnare a situaţiei, chiar dacă nimeni nu putea prezice dacă ea va fi definitivă şi decisivă.

Hitler va suferi, totuşi, cel mai mare eşec în URSS, unde angajase cele mai multe trupe. În iulie 1942, Führerul fixase, ca obiectiv principal al *Wehrmacht*-ului, cucerirea Stalingradului. Era vorba, desigur, de tăierea marii linii de rocadă nord-sud a fluviului Volga, dar se pare că însuşi numele oraşului suna ca o sfidare în urechile lui Hitler. Oricum ar fi, la începutul lui august, Armata a VI-a germană, comandată de Paulus[72], ajunsese în faţa apărării exterioare a Stalingradului, fortificat în grabă, iar pe 23 august a atins Volga. La 13 septembrie, a început asaltul oraşului, şi o bătălie aprigă s-a angajat pe străzi şi în clădiri, dar mai

[72] Friedrich von Paulus (1890–1957), mareşal german. Este autorul versiunii finale a planului de atacare a URSS, numit „Barbarossa". A condus Armata a VI-a germană în luptele din vara lui 1942 şi apoi trupele încercuite la Stalingrad. A fost luat prizonier de sovietici şi a sprijinit propaganda antinazistă.

ales în uzinele transformate în bastioane; se purtau lupte pentru fiecare etaj, pentru fiecare încăpere, în puţul ascensorului, pentru fiecare clădire, cu grenada şi chiar cu baioneta. Obiectivul germanilor părea atins; cucerirea completă a oraşului nu mai era decât o problemă de prestigiu. Hitler a ordonat încheierea operaţiunii în speranţa că ruşii nu vor mai fi în stare să treacă la ofensivă în timpul iernii. Dar Statul Major sovietic concentrase forţe superioare celor ale inamicului, în special în blindate, şi pusese la punct un plan de încercuire a trupelor germane care se aventuraseră în oraş. Atacul sovietic, declanşat pe 19 noiembrie pe un front redus la 200 de kilometri, a înfrânt diviziile româneşti şi a încercuit 22 de divizii germane. În loc să ordone retragerea, Hitler a decis ca acestea să rămână pe loc şi să fie ruptă încercuirea; acest lucru a fost încercat de von Manstein pe 19 decembrie. Unităţile sale înaintate au ajuns însă la 41 de kilometri de armata lui Paulus, prea epuizată pentru a le întinde mâna, în timp ce ruşii înfrângeau armata italiană din zonă atât de categoric, încât aceasta se retrăgea cu 200 de kilometri. Nu mai rămânea altă posibilitate decât aprovizionarea prin aer a trupelor germane încercuite, cu speranţa că vor putea rezista până în primăvară. Dar menghina sovietică se strângea tot mai mult, în timp ce frigul şi bolile decimau trupele. La 2 februarie 1943, Paulus capitulează: armata sa pierduse în luptă 100.000 de oameni, iar alţi 90.000 sunt făcuţi prizonieri, între care 24 de generali.

În acelaşi timp, armatele germane care ajunseseră la pantele Caucazului, fiind ameninţate cu izolarea, se retrag în grabă până la Rostov, pe care ruşii îl ocupă în februarie 1943. Mitul invincibilităţii armatei germane şi al infailibilităţii Führerului este distrus. În celălalt sens, creşte prestigiul URSS în întreaga lume şi, în primul rând, în

Europa ocupată. Pe toate fronturile, la sfârşitul lui 1942, victoria s-a oprit din zbor, fără să-şi aleagă încă tabăra.

II. Cooperarea anglo-americană

Pentru a-şi face pe plac unii altora, englezii şi americanii au realizat, în conducerea efortului lor comun, o cooperare fără precedent. În Anglia, conducerea războiului revenea, în principiu, unui cabinet restrâns; în fapt, membrii acestuia au căzut de acord să-i lase lui Churchill responsabilitatea, pentru că dinamismul şi spiritul lui inventiv făceau minuni. Şefii de Stat Major întocmeau planurile, după directivele primului ministru care, apoi, hotăra. Situaţia era, din punct de vedere constituţional, aproximativ aceeaşi în Statele Unite, cu excepţia faptului că preşedintele Roosevelt trebuia să fie mai atent la reacţiile opiniei publice. Între Roosevelt şi Churchill, foarte diferiţi prin caracter, dar apropiaţi prin viziunea identică asupra răspunderii ce apăsa pe umerii lor, s-a legat o mare prietenie, pe care deosebirile de păreri nu au slăbit-o. Şi-au făcut obiceiul să comunice foarte des prin cablul care lega Washington de Londra, spre a lua deciziile în comun. Pentru a le pregăti sau a le pune la punct, ei au instalat la Washington un „Stat Major combinat", ale cărui activitate şi comunicare erau facilitate de limba comună şi care a funcţionat cu eficienţă până la sfârşitul conflictului. Englezii şi americanii nu aveau întotdeauna aceeaşi viziune asupra strategiei de urmat sau asupra viitorului lumii. Dar, dacă ciocnirile au fost numeroase, s-a ajuns întotdeauna la un acord, prin concesii reciproce.

Cei doi oameni de stat s-au înţeles fără dificultate în definirea scopurilor lor de război, într-un document solemn, elaborat încă înainte de intrarea Statelor Unite în

război şi intitulat *Charta Atlanticului*. Toate guvernele ţărilor aflate în război cu Germania i-au aprobat prevederile. *Charta* punea accent pe dreptul popoarelor şi pe necesitatea cooperării lor în timpul conflictului şi după conflict. În timpul întâlnirii lor de la Anfa, din ianuarie 1943, Churchill şi Roosevelt au luat o altă decizie de mare semnificaţie, referitoare, de această dată, la adversarii lor. Declarând în mod deschis că nu poartă război împotriva popoarelor italian, german şi japonez, ci împotriva conducătorilor lor, a răilor păstori, ei proclamă, la îndemnul lui Roosevelt, că nu vor negocia niciodată cu aceştia, care vor trebui să accepte şi să recunoască înfrângerea printr-o „capitulare necondiţionată". Formula risca să împiedice orice compromis, dar exprima o energie şi o hotărâre ameninţătoare pentru agresori şi reconfortante pentru naţiunile oprimate.

III. Războiul purtat de URSS

În Uniunea Sovietică, războiul nu a schimbat cu nimic structurile politice; partidul comunist păstrează, în continuare, toate puterile, în toate posturile de autoritate. A fost creat însă un comitet special, numit Comitetul de Stat al Apărării, amintind de Comitetul Salvării Publice[73], şi care, fără să dispună de servicii proprii, lua direct decizii în toate problemele care i se păreau importante; el trimite pe teren delegaţi învestiţi cu largi prerogative pentru aplicarea deciziilor. În plan militar, Marele Cartier General, Stavka, răspundea de operaţiuni. De fapt, Stalin este atotputernic. El conduce, în acelaşi timp, partidul, guvernul şi armata, luându-şi titlul de mareşal. Stalin a dovedit, în afară de primele zile ale invaziei se pare, un sânge rece remarcabil,

[73] Format la 6 aprilie 1793, în timpul Revoluţiei franceze, s-a remarcat în lupta împotriva duşmanilor din interior şi din afară.

în toate împrejurările, şi un dur realism — nu contau decât interesele regimului şi ale ţării.

În fiecare dintre cele trei ţări aliate, cu metode proprii fiecăreia, războiul se personifică astfel într-un singur om, în mod paradoxal, un civil. Era, aşadar, necesar ca aceşti trei oameni să se întâlnească, cu atât mai mult cu cât exista o neîncredere reciprocă. Este adevărat că URSS suporta aproape singură puterea *Wehrmacht*-ului, lucru de care Stalin se plângea cu amărăciune. El cerea cu insistenţă deschiderea unui al doilea front, dar nu-i lua în seamă dificultăţile. Pentru a-i da, măcar în parte, satisfacţie, americanii au acceptat să debarce în Africa de Nord. Pe de altă parte, era dificil să se trimită în URSS materialul de război promis prin aplicarea legii „împrumutului şi închirierii". Drumul prin Oceanul Arctic spre Murmansk era cel mai scurt, dar şi cel mai periculos, şi pierderile au fost uneori atât de mari, încât englezii, neliniştiţi, au oprit convoaiele. Aliaţii au ocupat atunci Iranul, de comun acord, dar drumul era lung, căile ferate şi camioanele insuficiente şi întârzierile de livrare excesive. În fapt, Churchill nu i-a oferit lui Stalin, care nu putea să fie mulţumit, decât promisiuni şi semnarea unei alianţe pe douăzeci de ani. În plus, chiar când germanii erau la porţile Moscovei, Stalin nu i-a ascuns lui Eden că înţelege să nu cedeze nimic din teritoriile ocupate în urma pactului germano-sovietic, pretenţii care erau plătite, încă o dată, de Polonia. Sigur că, deocamdată, nu era decât o discuţie. Anglo-americanii se temeau serios fie de o înfrângere completă a Armatei Roşii, fie de un nou acord între Germania şi URSS. De aceea, Churchill şi Roosevelt nu doreau să-l nemulţumească pe partenerul lor într-o alianţă, pe care un diplomat american a calificat-o drept „stranie".

IV. Conferinţa de la Teheran

Pe scurt, cei „trei mari" se întâlnesc pentru prima dată la Teheran, în octombrie 1943, după ce Italia capitulase[74]. Pe plan militar, ei n-au fost prea dispuşi la confidenţe, mai ales Stalin. Fără să realizeze o veritabilă coordonare a operaţiunilor lor, fără să se informeze serios chiar, ei s-au pus numai de acord să lanseze împreună ofensive împotriva Germaniei, la date stabilite. Anglo-americanii au promis să atace peste Marea Mânecii; nu erau prea hotărâţi, înainte de întâlnire, să facă acest lucru, dar insistenţa lui Stalin i-a convins. Discuţiile cele mai importante s-au referit, totuşi, la perioada de după război; ele au dovedit că numai Stalin ştia, cu exactitate, ce dorea în privinţa Germaniei şi a Poloniei.

Privitor la Germania, cei trei Aliaţi erau de acord că ea trebuie pedepsită pentru că declanşase războiul şi pentru că-l purtase într-un mod criminal: va fi ocupată, amputată teritorial, slăbită economic, în special în domeniul industriei grele, şi dezmembrată. Rămânea să se fixeze numai câte state noi se vor crea pe teritoriul german şi care vor fi graniţele dintre ele. Însă, deşi aproba aceste planuri generale, Stalin precizase că trebuie distrus nazismul, nu Germania. De altfel, el s-a opus şi renaşterii Austro-Ungariei sub forma unei „confederaţii danubiene", cum propunea Churchill; în aceste direcţii avea idei proprii.

Problema Poloniei era cea mai spinoasă. Englezii intraseră în război pentru a-i apăra integritatea teritoriului, iar Roosevelt trebuie să ţină cont de importanta minoritate poloneză din Statele Unite. Guvernul polonez de la Londra, perfect legitim, după ce încercase să se înţeleagă cu Stalin — o armată poloneză fusese formată din

[74] Vezi capitolul următor. (N.a.)

prizonierii capturaţi de Armata Roşie şi închişi în lagăre —, rupsese relaţiile, în urma descoperirii masacrului de la Katyn. A fost, aşadar, o înţelegere peste capul aliatului lor polonez, atunci când Roosevelt şi Churchill au acceptat, în principiu, ca Polonia să fie redusă în est până la frontiera numită „linia Curzon”, fixată în 1918, consimţind ca URSS să păstreze regiunile anexate în septembrie 1939. O largă compensaţie era acordată Poloniei în detrimentul Germaniei, sub forma cedării Prusiei Orientale, Pomeraniei şi Sileziei. Stalin a profitat pentru a pretinde Königsberg, care nu fusese niciodată rusesc.

V. Efortul britanic de război

Dacă cei „trei mari Aliaţi” puteau să discute liniştiţi despre ce va fi după război, lucrul era posibil pentru că în toamna anului 1943 ei obţinuseră, prin mobilizarea energică a resurselor de care dispuneau, o forţă impresionantă.

Din multe puncte de vedere, efortul britanic era exemplar. Printr-o lege, se reglementase „mobilizarea industrială”, iar poporul englez, în mod unanim, a acceptat, cu spirit civic, grele constrângeri: efort intens în uzine, raţionalizare, fiscalitate ridicată, scăderea nivelului de trai. Dar, s-au făcut totodată vaste promisiuni de reforme sociale („planul Beveridge” de asigurări naţionale). Cu toate acestea, mijloacele britanice erau limitate. Mobilizarea forţei de muncă a determinat plafonarea efectivelor trupelor. Totuşi, producţia de arme nu putea să crească prea mult: în 1943, au ieşit din uzine numai 7.400 de tancuri şi 26.000 de avioane, iar, în 1944, aceste cifre chiar au scăzut. Deşi a fost important, sprijinul Dominioanelor nu s-a ridicat la nivelul aşteptărilor. Africa de Sud şi-a limitat acţiunea la Africa, Australia şi-a păstrat forţele pentru propria apărare,

iar în cazul Indiei, impasul în care au ajuns tratativele cu liderii naţionalişti a frânat contribuţia ei. Cea a Canadei a fost în schimb însemnată, în ciuda reticenţei canadienilor francezi; au fost mobilizaţi un milion de oameni.

VI. Statele Unite, arsenalul democraţiilor

În special, industria de război canadiană s-a integrat, în mod firesc, în economia americană, care a dobândit astfel un potenţial nelimitat pentru a deveni, după planul şi expresia lui Roosevelt, „arsenalul democraţilor". Totuşi, în 1939, Statele Unite sufereau încă de pe urma marii crize a „anilor '30" — erau aproape 7 milioane de şomeri. Din punct de vedere militar, ele erau foarte puţin înzestrate: 190.000 de oameni sub arme, cu 330 de tancuri uşoare, aproape fără aviaţie. Numai flota era puternică. Industria de război reprezintă doar 2% din producţia totală. Opinia publică era, în totalitate, foarte ostilă intrării în război şi chiar ideii de reînarmare. În fruntea Comitetului antiintervenţionist *America First* erau câţiva politicieni de prim plan şi mari industriaşi, cum era Ford. După Pearl Harbor a fost nevoie, în acelaşi timp, să se creeze o industrie de război modernă şi diversificată, să fie înarmaţi, echipaţi şi instruiţi milioane de oameni, să fie trimişi la mii de kilometri cu materialul necesar (1 tonă de om), să fie furnizate arme Aliaţilor aflaţi în dificultate, adică tuturor adversarilor Axei, să fie construite navele pentru transportarea lor etc. Unii dintre consilierii lui Roosevelt îl îndemnau să impună un dirijism, care li se părea singurul potrivit să evite încurcăturile şi să favorizeze atingerea ambiţioaselor obiective. Dar preşedintele, care a avut un rol decisiv, nu a dorit să lovească în modul de gândire şi în obişnuinţele concetăţenilor săi; el avea încredere în spiritul lor

Economia şi producţia de război americane

	1939	1941	1942	1943	1944	1945
Produsul naţional brut (miliarde de dolari)	91,4	126,4	161,6	194,3	213,7	215,2
Producţia industrială (1935–1929 = 100)	109	162	199	239	235	203
Preţuri cu amănuntul (1935–1939 = 100)	99,4	105,2	116,5	123,6	125,5	128,4
Preţuri en gros (1926 = 100)	77,1	87,3	98,8	103,1	104	105,8
Muncitori (în milioane)	45,7	50,3	53,7	54,5	54	52,8
Program săptămânal de muncă	37,7	40,6	43,9	44,9	45,2	43,4
Bursa (cursul pentru 416 acţiuni; 1935–1939 = 100)	94,2	80	69,4	91,9	99,8	121,5
Încasări bugetare (miliarde de dolari)	6,7	15,7	23,2	39,6	41,6	43
Cheltuieli bugetare (idem)	9	20,5	56,1	86	95,6	84,8
Datorie publică (idem)	42	58	108,2	165,9	230,6	278
Cumpărări de bunuri şi servicii de către stat (idem)	13,1	24,7	59,7	88,6	96,5	82,8
Din care:						
Apărare naţională	5,2	13,8	49,6	80,4	88,6	76
Venituri personale (idem)	72,6	95,3	122,7	150,3	165,9	171,9
Efectivele forţelor armate la 1 Ian[75] (în milioane oameni)	0,4	1,5	5	6,8	7,2	7,4
Construcţii:						
De nave (în milioane de tone)	1,5 (1940)	2,5	7	16	16,3	
Tancuri	346 (1940)	4.052	24.997	29.497	17.565	20.000
Avioane	2.141 (1940)	19.433	47.836	85.898	96.318	46.000

[75] Armata de uscat şi aviaţia, socotind numai soldaţii efectiv înarmaţi; împreună cu marina şi diversele servicii, au fost mobilizaţi 12 milioane de oameni. (N.a.)

întreprinzător, propunându-le să realizeze planuri de producţie ce păreau astronomice, numite *Victory Programm*: de exemplu, 60.000 de avioane şi 40.000 de tancuri, în 1942, şi respectiv 125.000 şi 75.000, în 1943, mai mult decât avea tot restul lumii şi mai mult decât se putea produce.

O întreagă administraţie — „serviciile" — a fost improvizată pentru a cumpăra produse, a canaliza şi orienta forţele productive, a organiza repartizarea materiei prime şi a mâinii de lucru, a urmări valoarea profiturilor, a reglementa preţurile; era un dirijism, dar foarte suplu. Astfel, de exemplu, fabricarea de automobile şi de frigidere a fost frânată, porturile au fost plasate sub o administraţie militară, fraudele au fost urmărite şi sancţionate, s-a fixat un plafon al preţurilor, anumite convenţii au fost revăzute etc. Toate aceste reglementări constrângătoare erau provizorii, au fost modificate periodic şi au dispărut după încheierea războiului. Creşterea uriaşă a cheltuielilor statului — care vor trece de la 9 miliarde de dolari, în 1939, la 95 de miliarde, în 1944 — făcea inflaţia tot mai ameninţătoare; aceasta a fost oprită prin politica de împrumuturi cu dobânzi reduse. În fond, chiar dacă au fost introduse unele raţionalizări, pariul de a produce, în acelaşi timp, „tunuri şi unt" era câştigat. Totuşi, în comparaţie cu imensele beneficii obţinute de cele mai multe întreprinderi, salariile nu au crescut în acelaşi ritm, astfel că, în ciuda angajamentului liderilor sindicali, grevele nu au putut fi împiedicate. Însă „boom"-ul economic a fost impresionant. Astfel, numărul vaselor comerciale construite — *liberty ships*[76] — a crescut de la 746, în 1942, la 2.242, în 1943; 16% din producţia totală s-a trimis Aliaţilor prin aplicarea „împrumutului şi închirierii" — Marea Britanie a primit, în 1942, 4.400 de tancuri şi 6.800 de avioane.

---

[76] *Liberty ships* = navele libertăţii (engl.). Nave comerciale construite în serie de americani, pentru nevoile războiului. Din 27 septembrie 1941, când a fost lansată prima navă de acest tip, şi până la sfârşitul războiului, au fost construite 2.710 astfel de nave.

VII. Reconversia în URSS

Prin metode complet diferite, economia sovietică realizase, la rândul ei, o redresare senzaţională. Totuşi, invazia germană se produsese în regiunile unde era concentrată cea mai mare parte din industria metalurgică. În primele şase luni de război, producţia globală a scăzut cu 48%, iar în 1942 scăderea a fost şi mai gravă. Astfel, producţia de fontă a scăzut de la 15 milioane de tone la 5. Chiar dinainte de război, însă, o politică perseverentă de expansiune mărise numărul uzinelor construite în Urali şi dincolo de ei. URSS beneficia, de asemenea, datorită populaţiei sale, de rezerve de mână de lucru nelimitate, dacă reuşea să formeze muncitori specializaţi. Suprafaţa imensă a ţării punea o mare parte din teritoriu la adăpost de loviturile inamicului. În sfârşit, regimul său politic şi economic permitea executarea rapidă a celor mai draconice măsuri. Guvernul studiase, încă înainte de invazie, evacuarea spre est a unor uzine şi a populaţiei ameninţate. Unele întreprinderi şi-au găsit chiar adevărate „dubluri" pregătite să le primească. Efortul nu a fost însă mai puţin gigantic: 1.520 de unităţi de producţie, între care 1.300 de mari întreprinderi, au fost demontate, transportate şi reconstruite; 10 milioane de muncitori au fost mutaţi. De la sfârşitul lui 1941, uzinele de la Leningrad transferate în Urali au început să trimită pe front tancuri grele. Totul a fost sacrificat pentru dezvoltarea industriei de război: la sfârşitul anului 1942, URSS producea deja mai multe tunuri decât Germania.

Dar un astfel de efort cerea multă trudă şi multe privaţiuni. Durata zilei de muncă a crescut, şi concediile au fost suprimate. Uriaşul exod realizat în grabă determinase condiţii materiale de viaţă deosebit de grele: lipseau locuinţele, spitalele, încălzirea, şcolile. În special aprovizionarea

Producţia sovietică de război

	1940	1941 primul semestru	1942	1943	1944	1945–10 luni
Fontă (milioane de tone)	14,9	9,1	5	5,5	7,2	8,8
Procentul realizat în est	28%					
Oţel (milioane de tone)	18,3	11,4	4,8	8,4	10,8	12,2
Procentul realizat în est	37%					
Laminate (milioane de tone)	13,1	8,2	5,4	5,6	7,8	8,4
Avioane militare (moderne)	câteva duzine	3.950	25.437	34.900	40.300	26.478
Tancuri (şi autotunuri)	2.794	4.742	24.668	24.000	29.000	22.500
Piese de artilerie			29.561	130.000	122.000	70.000
Mână de lucru (în milioane de oameni)	30	26,2	18,4	27,5		

era insuficientă. Una dintre probleme cele mai urgente a fost cea a pregătirii muncitorilor specialişti necesari. S-a luat măsura mobilizării forţei de muncă, prin repartizarea obligatorie a muncitorilor, şi s-au determinat sectoarele prioritare. În acest fel, un mare număr de colhoznici a ajuns să lucreze în mine. Pregătirea muncitorilor calificaţi începea din şcoli. Armamentul nu s-a dezvoltat numai cantitativ, ci şi calitativ; astfel, noile tancuri şi noile avioane de asalt — *T34* şi *Stormovik* — au înlocuit modelele mai vechi.

Întreaga populaţie a URSS participă la acest imens efort. O intensă propagandă pune accentul mai puţin pe apărarea regimului şi mai mult pe invadarea teritoriului naţional; ea aminteşte exemplul marilor înaintaşi, în special pe al celor de la 1812. Cei 3 milioane de membri de partid mobilizează această masă umană, canalizează energiile, restabilesc controlul asupra populaţiei din zonele ocupate. Fiecare suportă o parte din povara naţională: ca soldat, ca victimă a agresiunii, ca producător aflat în spatele frontului. La Leningrad, locuitorii oraşului sunt cei care construiesc fortificaţiile; la Stalingrad, muncitorii conduc, în focul luptei, tancurile fabricate de ei.

VIII. Strategiile aliate în Europa şi în Asia

Din momentul în care Aliaţii reuşesc să-şi pună în valoare toate resursele, ei posedă superioritatea în armament, care le poate aduce victoria; problema este numai să-şi folosească bine această superioritate. Cum teatrele de operaţiuni sunt distincte, lipsa de cooperare nu este foarte gravă; fiecare îşi coordonează strategia după cum crede de cuviinţă. Numai englezii şi americanii se pun de acord, cel puţin în Europa Occidentală şi în Africa.

Pentru URSS problema principală este să elibereze teritoriul naţional, în toată întinderea lui. Numai când Armata Roşie va ajunge la frontiere şi se vor deschide diferite direcţii de acţiune, politica va impune o alegere. În aşteptarea acelei situaţii, strategia sovietică este relativ simplă — cea a cilindrului compresor. Profitând de superioritatea sovietică în efective şi, din ce în ce mai mult, şi în armament, Stavka alegea direcţiile de atac în funcţie de forţele adversarului, loviturile de berbec fiind date, mai întâi, în punctele slabe ale frontului, acolo unde se aflau trupele statelor satelite ale Axei. Într-un sector relativ restrâns, sunt masaţi până la 3.000 de oameni, 9 tancuri şi 60 de tunuri pe kilometru. Când dispozitivul advers este străpuns, un alt front se pune în mişcare. Această metodă impune o mare mobilitate, imense efective şi un bun control logistic. Ea este aplicată perfect de o nouă promoţie de tineri mareşali sovietici.

La rândul lor, americanii au luat o decizie capitală, spre marea satisfacţie a englezilor: ei au acordat prioritate luptei împotriva Germaniei, soarta Japoniei urmând să fie decisă ulterior. Efectivele angajate în Pacific sunt mult inferioare celor trimise în Europa, dar ele trebuie pregătite pentru luptele dure din junglă. Înfruntările decisive vor avea însă loc pe ocean. În acest teatru de operaţiuni, care le este rezervat, americanii acţionează în două zone. În sud, unde sunt numeroase insule, luptă trupele de uscat, conduse de generalul Mac Arthur[77], care trec din insulă în insulă, prin „sărituri de purice”, până în Filipine, unde

---

[77] Douglas Mac Arthur (1880–1964), energic şi controversat general american. După retragerea din Filipine, în martie 1942 (când a rostit celebra „I shall return!”), a condus operaţiunile din Pacificul de Sud-Vest. Din aprilie 1945, a condus toate forţele americane din Pacific, iar după capitularea Japoniei, a administrat această ţară până în 1950.

generalul promisese că se va întoarce. În centru, unde domneşte oceanul, este domeniul marinei. Formaţiuni de nave, dotate cu numeroase portavioane, au misiunea să distrugă flota japoneză pentru a pregăti asaltul final asupra Arhipelagului nipon. În 1943, nimeni nu ştia unde şi când va avea loc acest asalt. Un alt front, secundar, este în China, unde nu poate acţiona decât aviaţia americană. În sfârşit, numai în Birmania este necesară o cooperare cu englezii.

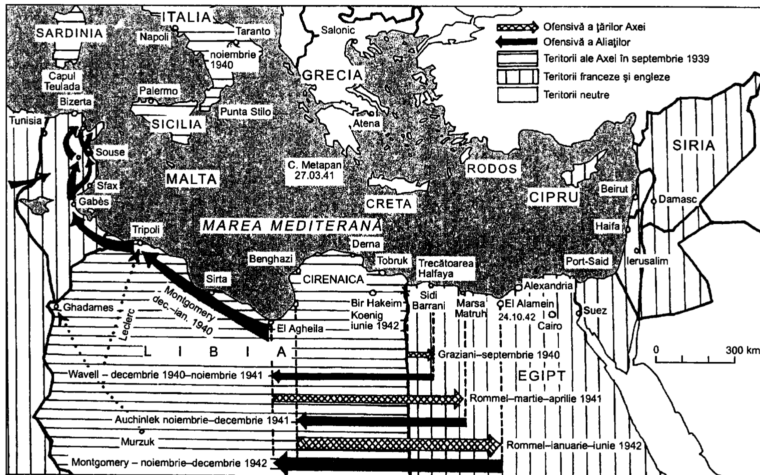
Această cooperare este însă completă în Europa şi în Africa. Este decisă o repartizare a sarcinilor între cei doi aliaţi: englezii vor conduce în Mediterană, americanii, în Europa Occidentală. În mod curios, Atlanticul nu este împărţit. Cei doi aliaţi discută mult cu privire la modul de lansare a ofensivei lor: englezii erau pentru atacuri limitate şi repetate asupra Germaniei pe la periferii — Norvegia, Balcani, Italia; americanii, dimpotrivă, conştienţi de puterea lor, înclinau pentru un asalt frontal, într-un punct vital, peste Marea Mânecii, folosind Marea Britanie drept trambulină. În aşteptarea concentrării mijloacelor necesare, ei se resemnează să-i urmeze pe partenerii lor în Africa de Nord şi în Italia.

Capitolul IV

VICTORIA ALIAŢILOR

I. Campania din Tunisia

Excesiva prudenţă a americanilor, care au respins o debarcare în Tunisia, rapiditatea germanilor în a folosi ocazia ce li se oferea de a crea un cap de pod profitând de dezorganizarea francezilor la Tunis şi, mai ales, la Bizerta au prelungit războiul din Africa printr-o campanie în Tunisia, pe care Aliaţii ar fi putut s-o evite. Iniţiativa germană nu avea alt scop decât să salveze Afrika Korps ale lui Rommel, care se retrăgeau continuu spre vest, urmărite de Armata a VIII-a britanică a lui Montgomery, la care se alăturaseră, în mod simbolic, „Francezii liberi” ai lui Leclerc, veniţi din Ciad. Practic, după ce au renunţat să captureze prin surprindere Tunisul, Aliaţii — americani în nord, francezi în centru şi englezi în sud — vor ataca convergent trupele italo-germane, din care numai o parte va reuşi să scape pe mare. După şase luni de lupte dure, Tunisia este eliberată — 250.000 de italieni sunt luaţi prizonieri la capul Bon. Astfel, armata franceză, formată după armistiţiu, îşi reia locul în lupta comună, în acord cu aspiraţiile sale profunde, dar aproape complet lipsită de material şi cu conştiinţa sfâşiată. Ea este echipată treptat cu material american, antrenată pentru războiul modern, devenind capabilă să-şi ia revanşa pentru înfrângerea din 1940, mai întâi în Italia, apoi în Provence.

Războiul în Africa şi în Mediterana

Însă Franţa nu este încă o aliată cu toate drepturile, iar neînţelegerile dintre francezi erau un dezavantaj în acest sens. După scurta perioadă, plină de ambiguitate, în care conducerea a aparţinut amiralului Darlan, un conflict de durată l-a opus pe generalul Giraud, susţinut de americani, generalului de Gaulle, care era sprijinit de Rezistenţa clandestină. Cei doi s-au pus de acord pentru a-şi uni toate forţele într-o singură armată şi pentru a forma un comandament dublu, Comitetul francez de eliberare naţională, din care generalul Giraud este treptat îndepărtat. Astfel, la Alger, devenit capitala Franţei libere, este întreprins un efort imens pentru mobilizarea tuturor resurselor Imperiului şi schimbarea statutului ţării. S-au luat măsuri pentru susţinerea Rezistenţei interioare, pentru repunerea în vigoare a legilor republicane şi anularea celor de la Vichy, pentru pregătirea preluării puterii în Franţa şi punerea la punct a unor largi reforme care să asigure renaşterea ţării, toate, mai mult sau mai puţin, în dezacord cu americanii, care considerau că nu există autoritate centrală franceză de drept, ci numai de fapt.

II. Campania din Italia

La Anfa, în ianuarie 1943, Roosevelt şi Churchill au decis să scoată Italia din luptă. În iulie 1943, a avut loc o debarcare în Sicilia, cu scopul de a elibera complet drumul prin Mediterană de la est la vest; în mai puţin de o lună, insula este cucerită, dar unităţile germane scapă de încercuire. Era acum evident că Italia era la capătul puterilor: imperiul era pierdut, flota era imobilizată în bazele ei şi expusă bombardamentelor, iar invadarea peninsulei nu era decât o chestiune de timp. Producţia industrială scăzuse cu 35%, iar circulaţia monetară se triplase. Lipsa de popularitate a fascismului se accentua, paralel cu

declinul fizic şi intelectual al Ducelui. Acesta a primit însă lovitura de graţie de la prieteni, nu de la duşmani. La 24 iulie, Marele Consiliu fascist a decis „revenirea la Constituţie", adică încredinţa regelui dreptul la „decizie supremă", prin îndepărtarea Ducelui. Victor Emmanuel, ajutat de câţiva şefi militari convinşi că lupta trebuie să înceteze şi că se impune schimbarea alianţelor, l-a destituit pe Mussolini şi, din prevedere, a pus să fie arestat şi închis.

Deşi afirma în faţa germanilor că a rămas fidel Axei, mareşalul Badoglio[78], noul şef al guvernului, a început tratative secrete cu Aliaţii, încheiate prin capitularea Italiei, fără condiţii, pe 3 septembrie 1943, dată publicităţii pe 8. Atunci, în Italia s-a instalat haosul. Trupele aliate, comandate de Eisenhower, nu au debarcat decât la sud de Napoli. Germanii, care prevăzuseră defecţiunea aliaţilor lor, au ocupat imediat tot nordul şi centrul ţării, inclusiv Roma. Peste tot, în Italia sau în regiunile ocupate, germanii au dezarmat fără nici o dificultate trupele italiene; numai flota a reuşit să scape şi să se alăture taberei aliate. Regele şi Badoglio, refugiaţi la Brindisi, dădeau tot mai multe semne de bunăvoinţă faţă de Aliaţi, dar ei sunt lipsiţi de putere reală. Aliaţii, care-i consideră inamici, supun teritoriile ocupate administraţiei militare.

Două forţe noi vor modifica această situaţie. În nord, Mussolini, care a fost eliberat de un grup de paraşutişti SS, formează, cu ultimii săi susţinători, o republică fascistă la Salo. El ordonă chiar executarea ginerelui său, Ciano[79], vinovat

---

[78] Pietro Badoglio (1871–1956), mareşal italian. Şef al Marelui Stat Major din iunie până în decembrie 1940; fiind în opoziţie faţă de Mussolini, el a fost chemat de rege să formeze guvernul la 25 iulie 1943 şi a semnat armistiţiul secret cu Aliaţii la 3 septembrie 1943.
[79] Galeazzo Ciano (1903–1944), om politic italian. Era căsătorit cu fiica lui Mussolini, Edda. A fost ministru al Presei şi Propagandei, iar din 1937, ministru de Externe. L-a părăsit pe socrul lui în timpul crizei din iulie 1943, a fost judecat în procesul de la Varşovia şi executat.

Înaintarea unităţilor britanice
Înaintarea unităţilor americane (şi franceze)
Limita între armatele aliate
8 sept. Data debarcării
C.E.F. Corpul expediţionar francez
D.2 I.M. Divizia 2 marocană
Frontul la 23 iulie 1943
Frontul la 11 septembrie 1943
Frontul la 31 decembrie 1943
Frontul la 22 mai 1944
Frontul la 5 iunie 1944
Frontul de la 18 decembrie 1944 la 9 aprilie 1945
Divizii blindate germane
Paraşutişti aliaţi

Genova
Bologna
Ravenna
5 dec.
19 august
Luca
Florenţa
Rimini
MAREA ADRIATICĂ
0 100 km
Livorno
Ancona
Siena
C.E.F.
I. Elba
3 iulie
Perugia
Tibru
17–18 iun. 1944
Armata B
Închisoarea Ducelui
Răpirea lui Mussolini de către paraşutiştii germani 12 sept. 1943
CORSICA
Abruzzi
2–3 oct. 1944
Roma
Frascati
Termoli
Cassino
C.E.F.
C. 13A
22 ian. 1944
C. 6A SUA
C. 6A
C. 5A
22–23 sept.
C. 10A
Napoli
SARDINIA
Potenza
Bari
Capri
Salerno
Brindisi
Taranto
MAREA TIRENIANĂ
9 sept.
A a V-a SUA
9 sept. 1944
C. 5A
G. Taranto
C. 13A
8 septembrie
1 august 1943
I-LE. LIPARI
A a VIII-a britanică
MESINA 16.8.43
Trapani
3 septembrie 1943
Palermo
Marsala
Etna
SICILIA
DIV. H. Göring
Tunis
Capul Bon
Porto Empedocle
Catania
Capitulare germană 02.05.1943
Gela
C. 13A
Siracusa
10.IUL.43
A a VII-a SUA
C2A
D.1.I.Can
TUNISIA
A a VIII-a britanică
LAMPEDUSA
MALTA

Războiul din Italia

că l-a părăsit la 24 iulie. În acelaşi timp, în întreaga Italie ocupată, antifascismul ridică acum capul. Exilaţii reîntorşi acasă iau conducerea operaţiunilor clandestine, care sunt îndreptate în două direcţii: împotriva germanilor şi a neofasciştilor, pe de o parte, dar şi împotriva regelui şi a lui Badoglio, cărora Aliaţii le-au recunoscut, pentru a asigura ordinea, calitatea de cobeligeranţi. Italia intră într-o perioadă de război civil. Conflictul este oprit în zona eliberată de hotărârea comuniştilor de a-l sprijini pe Badoglio şi de intrarea şefilor Rezistenţei în guvernul lui Bonomi, dar atinge intensitatea maximă în zona ocupată de germani.

În acelaşi timp, peninsula devine teatrul unui război de poziţii purtat din sud spre nord. Relieful muntos şi fragmentat favorizează defensiva şi anulează superioritatea Aliaţilor în blindate şi în avioane. În special regiunea Monte Cassino este locul unor lupte îndârjite. Debarcate la Anzio, în ianuarie 1944, trupele aliate, care includeau corpul expediţionar francez comandat de Juin şi un corp brazilian, nu intră în Roma decât la 4 iunie şi abia în decembrie ajung la Ravenna. Capitularea italiană favorizează eliberarea insulei Corsica, în septembrie 1943, printr-o acţiune combinată a unităţilor din Rezistenţă şi a trupelor franceze debarcate, care formau „batalionul de şoc”.

III. Bombardarea Germaniei

Căderea lui Mussolini şi capitularea Italiei au avut, din punct de vedere moral, o mare semnificaţie; pe plan militar însă, ele nu au slăbit deloc Germania, care se debarasa de un aliat slab şi jenant. Chiar dacă erau imobilizate câteva unităţi ale *Wehrmacht*-ului departe de URSS, sovieticii continuau să suporte lupta cu principalele forţe ale inamicului şi să ceară deschiderea unui adevărat

al doilea front, cel din Italia nefiind, după aprecierea lui Stalin, decât un surogat.

Terenurile de aviaţie din Italia de Sud permiteau, totuşi, ca întreg teritoriul Reichului să fie atins prin bombardamente aeriene, de la care Aliaţii aşteptau minuni: scăderea producţiei de război şi, în consecinţă, a mijloacelor de luptă ale armatei, slăbirea moralului, o grăbire a sfârşitului războiului, în cele din urmă. Într-adevăr, progrese constante se făcuseră atât în ce priveşte distanţa la care puteau ajunge bombardierele şi eficienţa lovirii ţintelor, cât şi în privinţa greutăţii şi numărului bombelor aruncate — 48.000 t în 1942, 207.000 în 1943, 915.000 în 1944. Din nou, englezii şi americanii şi-au împărţit sarcinile: primii lovesc aglomerările urbane, într-o „ofensivă a terorii", de care nici un mare oraş al Reichului nu scapă; ceilalţi atacă obiective mai precise, importante din punct de vedere militar sau economic. Metodele sunt în aparenţă eficiente; Reichul devine un câmp de ruine. Totuşi, spre marea uimire a Aliaţilor, producţia germană de arme nu încetează să crească, cel puţin până la sfârşitul anului 1944. Acest fapt era opera marelui maestru al armamentului german, Speer[80], care a ştiut să disperseze şi să camufleze la timp uzine şi ateliere. Bombardamentele imobilizează în Reich mii de tunuri antiaeriene şi sute de mii de servanţi, care lipseau astfel de pe frontul rusesc. Ele paralizează transporturile şi împiedică trimiterea materiilor prime şi a armelor, seamănă teroare şi descurajare în rândurile populaţiei civile, dar şi printre combatanţii de pe front, care ştiu că rudele lor sunt expuse. Dar, prin ele însele, bombardamentele nu au adus victoria.

Cauzele slăbirii progresive a forţei germane sunt complexe. Întrucât a fost pregătită pentru un război fulger,

---

[80] Albert Speer (1905–1981), de profesie arhitect, a fost în perioada 1942–1945 ministru al Armamentului şi Muniţiei în Germania, dovedind excepţionale calităţi de organizator. A fost judecat în procesul de la Nürnberg şi condamnat la 20 de ani de închisoare.

industria de armament este în întârziere faţă de cea a Aliaţilor în privinţa modernizării armelor şi a producerii unui număr mare de noutăţi. Anumite decizii ale lui Hitler nu simplifică lucrurile, în special atunci când el hotărăşte întârzierea construirii avioanelor de vânătoare cu reacţie care ar fi putut răsturna cursul bătăliei aeriene, favorabil până atunci bombardierelor, pentru a le plăti englezilor preţul bombardamentelor. Rivalitatea dintre servicii, provocată, de exemplu, de conducerea *Luftwaffe* de către Göring, stânjenea coordonarea producţiei. Dogma nazistă a „femeii care stă acasă" frâna folosirea mâinii de lucru feminine. Mai presus de toate, Germania, în ciuda exploatării Europei, nu putea să rivalizeze cu puterea industrială a adversarilor săi, din momentul în care URSS a reuşit mobilizarea industrială. Cantitatea va fi cheia victoriei. Dar, până în ultimul moment, Hitler va păstra iluzia că va învinge, şi trupele se vor bate cu îndârjire, chiar cu fanatism, în special pe frontul de est.

IV. Debarcările din Normandia şi din Provence

La Teheran, Aliaţii s-au pus de acord pentru a lansa un puternic atac împotriva Germaniei, peste Marea Mânecii — este „planul Overlord", a cărui executare este încredinţată generalului Eisenhower. Pentru realizarea operaţiunii, 75.000 de nave au transportat în Marea Britanie 4 milioane de oameni, cu zeci de milioane de tone de arme şi de material, veniţi din Canada şi în special din Statele Unite să-i sprijine pe englezi. Normandia a fost aleasă ca teatru al debarcării. La 6 iunie 1944, în ciuda unei violente furtuni, 4.300 de nave de transport, precedate de 300 de

dragoare şi protejate de 500 de nave de război, au lăsat la ţărm, în cinci zone, cinci divizii, în timp ce alte trei erau aeropurtate. „Zidul Atlanticului” nu rezistă asaltului. Înşelaţi în privinţa atacului, pe care-l aşteptau în Pas de Calais, germanii nu mai au suficiente submarine pentru a compromite executarea planului şi pierd mult timp în concentrarea trupelor care să compromită succesul adversarilor. Pe cer, controlul desfăşurat de avioanele aliate este total.

În timp ce englezii reţin grosul forţelor inamice în împrejurimile oraşului Caen, americanii ocupă Cotentin şi, pe 1 august, fac o străpungere spre sud, până la Avranches. În timp ce întăririle sosesc în număr mare prin portul „prefabricat” din Arromanches, trupele aliate pivotează spre est, în direcţia Senei, la nord de Loara. La 15 august, a doua debarcare prevăzută are loc în Provence. Churchill n-a reuşit să obţină anularea ei, în favoarea înaintării în Italia, unde frontul se stabilizase. De această dată, participă la operaţiuni o armată franceză, condusă de generalul De Lattre De Tassigny, care intră în Marsilia şi în Toulon. Pentru a evita încercuirea, germanii se retrag spre nord; începe o urmărire care nu se încheie decât în Lorena.

Peste tot, Forţele franceze din interior, alcătuite din partizani, au ghidat trupele debarcate, au hărţuit pe germanii care se retrăgeau, au eliberat oraşe înainte de sosirea armatei aliate. La Paris, în special, insurecţia populară a declanşat o luptă care va fi încheiată victorios de Divizia a 2-a blindată a lui Leclerc. Guvernul provizoriu, condus de generalul de Gaulle, se instalează la Paris şi primeşte câţiva reprezentanţi ai Rezistenţei clandestine, numeşte o nouă administraţie, îi urmăreşte pe „colaboratori”, pune capăt unei scurte răbufniri revoluţionare, mai

ales în sud-vest, şi aplică o serie de măsuri pregătite în clandestinitate sau la Alger, în special unirea celor 140.000 FFI[81] cu Armata I-a.

Din nou, englezii şi americanii nu sunt de acord. Montgomery propune să-i fie încredinţat grosul forţelor aliate pentru o străpungere decisivă, spre inima Germaniei, prin câmpia din nord. Eisenhower preferă înaintarea în toate direcţiile şi alegerea axei străpungerii finale în funcţie de circumstanţe. Problema se lămureşte prin eşecul vastei operaţiuni aeropurtate de la Arnhem, în septembrie 1944. Aliaţii trebuie să se limiteze la a curăţa gurile râului Escaut pentru a repune în funcţiune portul Anvers, după care să înainteze până la Meuse şi la linia Siegfried, să elibereze Lorena, în timp ce Leclerc intră în Strasbourg şi De Lattre cucereşte Mulhouse şi atinge Rinul. Germanii se menţin în Alsacia Centrală, în „punga de la Colmar".

V. Victoriile Armatei Roşii

Pe frontul de est, înaintarea Armatei Roşii a fost şi mai rapidă, într-un spaţiu mult mai larg. La sfârşitul iernii 1942–1943, unităţile germane din sectorul sudic se retrăseseră pe Doneţ. Hitler a hotărât să reducă intrândul creat astfel; în iulie, a lansat „operaţiunea Citadela", cu 65 de divizii germane, din care 14, blindate. În acest mod, s-a desfăşurat, în regiunea Kursk, una dintre cele mai mari bătălii ale războiului. După o încăierare confuză cu aproape 3.000 de tancuri, atacul german a fost oprit. Roata s-a întors. De acum, Armata Roşie va progresa printr-o serie neîntreruptă de atacuri succesive ale celor

---

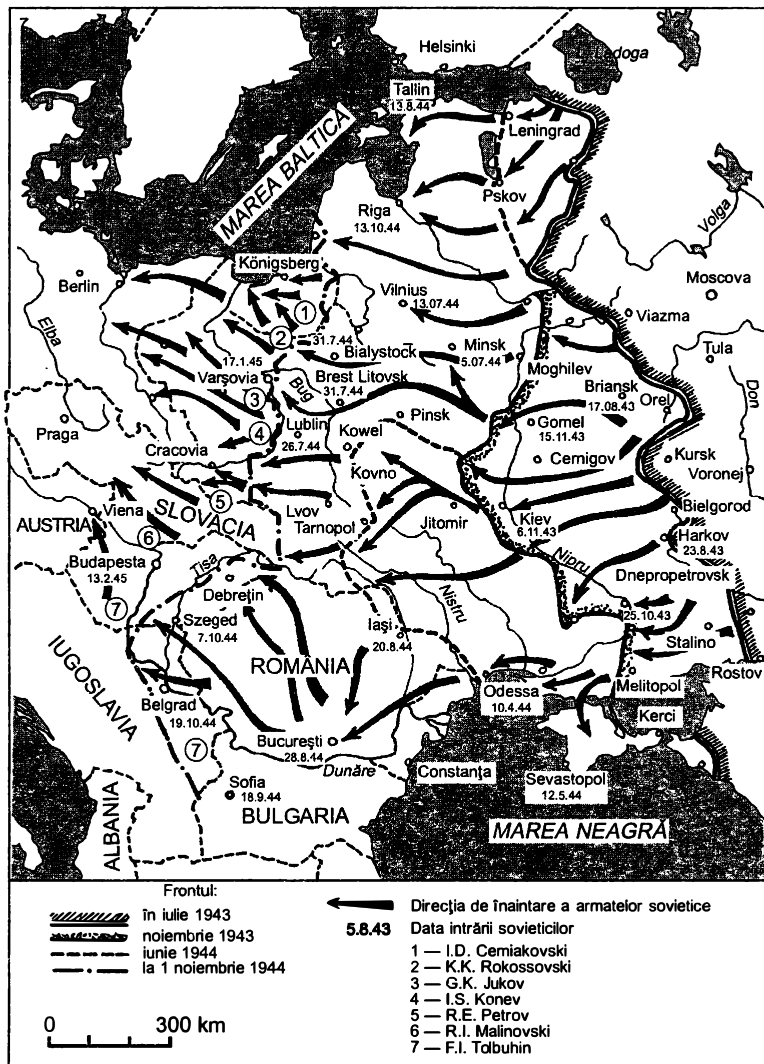
[81] Prescurtare pentru *Forces françaises de l'Intérieur.* (N.red.)

şapte „fronturi” sau grupuri de armate. Cele mai viguroase atacuri se produc în timpul verii, dar nici iarna nu se întrerup operaţiunile. Pe perioada verii şi a toamnei 1943, ruşii ating şi apoi depăşesc Niprul, între Smolensk şi Marea Neagră, recucerind Smolensk, Briansk, Harkov, Kiev şi tot bazinul carbonifer Donbas; Crimeea rămânea izolată. S-a înaintat cu 300–400 de kilometri.

În timpul iernii 1943–1944 nu există nici un sector de front imobil. Leningradul este definitiv despresurat. În primăvară, Jukov şi Konev lansează o mare ofensivă în direcţia Carpaţilor. Este depăşit Nistrul şi apoi Prutul. Odessa cade pe 10 aprilie, şi România este ameninţată. Apoi este eliberată Crimeea. Frontul ajunge, în iunie, la Kovno, Tarnopol şi Iaşi, desenând un enorm intrând în liniile germane. În zadar transferă sau destituie Hitler pe generalii săi, în zadar interzice formal orice retragere, chiar dacă e vorba de degajarea trupelor. Armata Roşie, care dispunea de 20.000 de avioane şi 14.000 de tancuri primite din uzine în primul semestru al anului 1944 — între care se afla şi noul tanc greu *Iosif Stalin*, superior celor ale adversarilor —, reia ofensiva la sfârşitul lui iunie pe un front de 1.200 de kilometri. De această dată, Finlanda este ameninţată în partea de sud; pe 2 septembrie, mareşalul Mannerheim acceptă condiţiile sovietice. În Bielorusia, Armata Roşie masează 2.500.000 de oameni, sprijiniţi de 45.000 de tunuri; superioritatea sovietică este atât de mare, încât se înaintează cu 20 de kilometri pe zi. După ce a cucerit oraşele Minsk, Vilna, Bialystock, Lublin şi Brest Litovsk, Rokossovski ajunge, pe 1 august, pe malul drept al Vistulei, în faţa Varşoviei, după o cursă neîntreruptă de 600 de kilometri. Aici obstacolul este nu atât militar, cât politic.

Într-adevăr, guvernul polonez de la Londra, care nu a acceptat cedarea provinciilor orientale ale Poloniei către URSS, este susţinut de întreg poporul polonez. Stalin a format atunci un guvern rival, compus din comunişti polonezi, numit „Comitetul de la Lublin”, care, instalat în iulie în teritoriile disputate, acceptă să le cedeze sovieticilor. În acelaşi timp, Comitetul împarte pământ ţăranilor şi recrutează o armată. Guvernul polonez de la Londra, fără să-i prevină pe Aliaţi, ordonă atunci o insurecţie generală, pentru ca sovieticii să găsească în capitală, când vor ajunge acolo, o autoritate poloneză, victorioasă, deja instalată. Însă Rokossovski, fie pentru că nu avea mijloacele necesare, fie pentru că primise ordin, nu traversează Vistula şi-i lasă pe germani să înfrângă insurecţia. După două luni de lupte eroice, insurgenţii din Varşovia capitulează, la 2 octombrie, iar germanii încheie distrugerea oraşului şi deportează 350.000 de locuitori.

Mai la sud, dacă insurecţia slovacă s-a soldat printr-un eşec, evoluţia politico-militară a fost mai favorabilă pentru URSS în România şi în Bulgaria. Conducătorii celor două ţări, după ce au încercat fără succes să intre în legătură cu anglo-americanii, au hotărât să treacă dintr-o tabără în alta. La 23 august, Regele Mihai îl demite pe generalul Antonescu. Sovieticii acordă armatei române un armistiţiu moderat, iar aceasta se concentrează imediat pentru recuperarea Transilvaniei de la unguri. În Bulgaria, după un puci comunist la Sofia, Armata Roşie intră în capitală pe 18 septembrie, iar armata bulgară întoarce armele împotriva Germaniei. Astfel se clarifică politica stalinistă: angajarea sateliţilor Germaniei împotriva acesteia şi atragerea lor în orbita URSS. Acest plan eşuează în Ungaria pentru că amiralul Horthy ezită să-l adopte, şi germanii îl înlătură de la putere în octombrie 1944.

Ofensivele Armatei Roşii

VI. Înfrângerea şi capitularea Germaniei

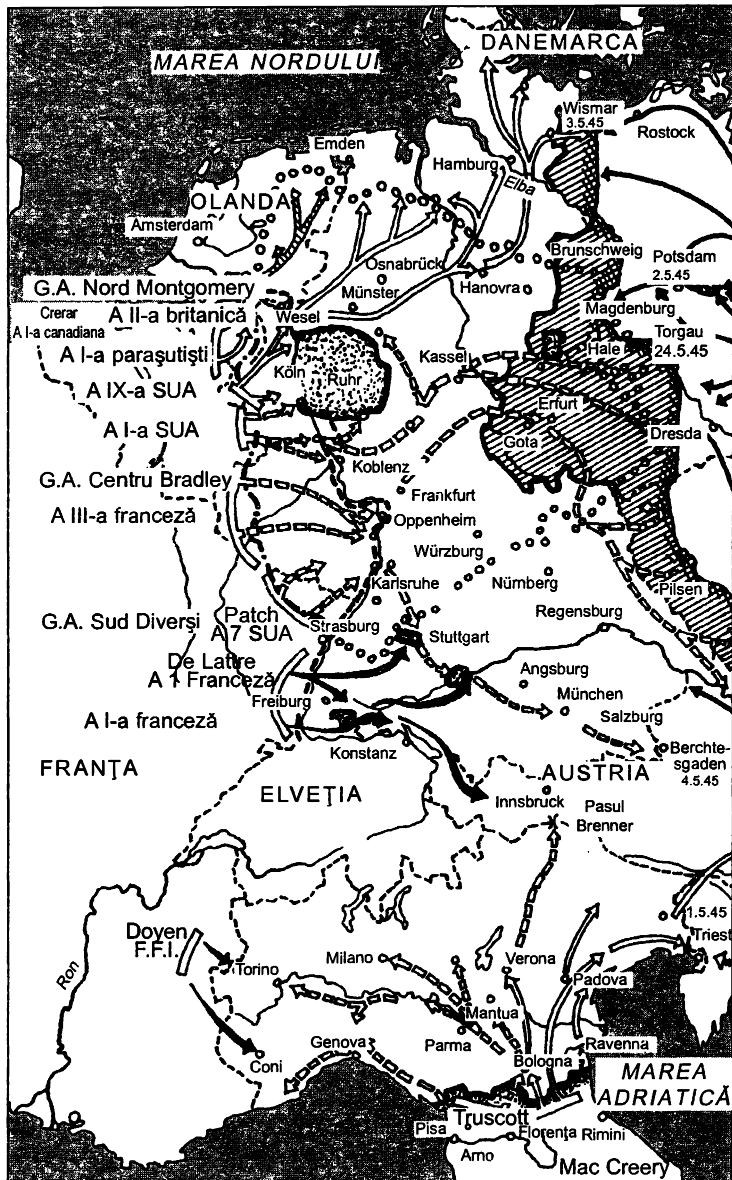
La sfârşitul iernii 1944, apărea tot mai clar că nu mai rămânea mare lucru din Europa hitleristă. În est, este atinsă Prusia Orientală, şi *Wehrmacht*-ul nu se mai menţine decât într-o mică parte din Polonia, Ungaria şi Italia, precum şi în aproape toată Cehoslovacia. În vest, pericolul este la fel de ameninţător: în afară de jumătate din Olanda şi de o porţiune din Alsacia, trupele germane sunt acum reduse la rolul de apărătoare ale frontierei germane. Era clar că atacul decisiv al Aliaţilor nu mai este decât o chestiune de zile.

Hitler hotărăşte să încerce o mare lovitură în vest; încă o dată, el va ataca în Ardeni, va ameninţa portul Anvers, prin care se aprovizionau Aliaţii, va câştiga timp şi se va întoarce apoi împotriva ruşilor. Ofensiva germană îi surprinde, într-adevăr, pe americani, la sfârşitul lui decembrie 1944; bombele zburătoare şi rachetele (V1 şi V2) cad ca ploaia peste portul belgian, dar înaintarea este oprită chiar din ianuarie. În acel moment, încă o dată englezii şi americanii sunt în dezacord. Montgomery propune din nou ca forţele să fie concentrate şi să se înainteze în câmpia din nord. Eisenhower preferă însă ca, fără să-şi asume riscuri, să ocupe tot malul Rinului. Cum americanii deţineau, în mod clar, forţele cele mai puternice, ei îşi impun punctul de vedere. În februarie 1945, prima armată franceză ocupă „punga de la Colmar". În şase săptămâni, englezii şi americanii execută planul prevăzut, Hitler comiţând eterna eroare de a ordona trupelor sale să reziste pe poziţii, în loc să pună între ele şi atacatori albia lată a Rinului. La 7 martie, se produce miracolul: la Remagen, un pod peste marele fluviu este capturat intact. Zarurile sunt aruncate.

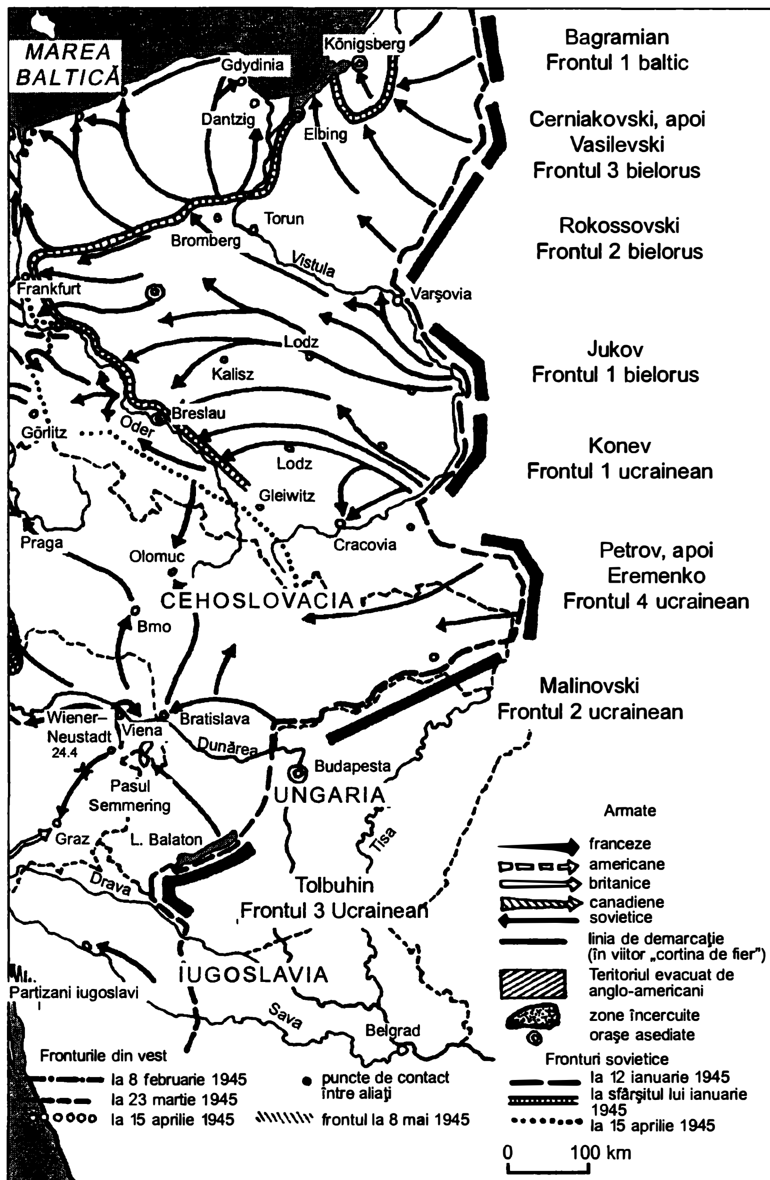
Principalul atac aliat va fi lansat prin centrul Germaniei. Pentru început sunt folosite 10.000 de avioane care aruncă 50.000 de tone de bombe în Ruhr, a cărui încercuire este declanşată.

Pe de altă parte, dacă sovieticii sunt ţinuţi în şah în faţa Budapestei şi dacă germanii se mai cramponează de câteva zone de pe coasta Mării Baltice, unde construiesc submarine electrice de ultimul tip, în schimb, în direcţia Berlin, obiectivul principal, Armata Roşie sosise, la sfârşitul lui ianuarie, pe Oderul mijlociu, de la Breslau la Kustrin. Acolo, ea este oprită şi obligată să se concentreze pentru a înfrânge „aricii" germani, sau pentru a „curăţa" gurile Vistulei, în timp ce alte unităţi progresează, mai lent, în Slovacia, mai rapid, spre Viena. Rezultă că, la începutul lui aprilie 1945, anglo-americanii sunt mai aproape de Berlin şi, mai ales, de Praga, decât aliaţii lor. Churchill este singurul care apreciază marea importanţă politică a unei iniţiative în acest sens, pentru că boala şi apoi moartea lui Roosevelt lasă deciziile americane în mâna lui Eisenhower, or, acest soldat refuză să vadă dincolo de problemele militare. El nu este preocupat decât să asigure, fără şocuri şi pericole, joncţiunea cu ruşii, şi se teme de o rezistenţă germană finală în „fortăreaţa" din Tirol.

Însă, în acel moment, Germania nazistă este în plină descompunere. Una după alta, fabricile de armament opresc producţia. Benzina, pentru avioane şi tancuri, lipseşte. Valuri de refugiaţi fug din calea ruşilor. Oraşele sunt pline de morţi şi de ruine. Acoliţii lui Hitler, chiar şi Himmler, apreciază că a sosit momentul încetării luptei în vest, în speranţa ruperii „ciudatei alianţe"; într-adevăr, dacă lupta rămâne îndârjită împotriva ruşilor, tot mai mulţi germani se predau americanilor. Dar Hitler îşi pune

Asaltul final

asupra Germaniei

speranţa, până în ultimul minut, în armele secrete care sunt pe şantier — submarine electrice, rachete, avioane cu reacţie, poate chiar bomba atomică. Este însă prea târziu pentru ca ele să devină operative, iar moartea lui Roosevelt nu reînnoieşte „miracolul casei de Brandenburg"[82]. În aprilie, frontul german este rupt peste tot. În Italia, trupele lui Alexander[83] se revarsă în Câmpia Padului. Viena este cucerită. Americanii fac joncţiunea cu ruşii pe Elba, la Torgau. Berlinul, încercuit din 22 aprilie, bombardat de 25.000 de tunuri, capitulează pe 2 Mai. Pe 30 aprilie, Hitler s-a sinucis în buncărul lui, la 500 de metri de ruşi. Armatele germane încetează atunci lupta pe toate fronturile, fără condiţii, în ciuda eforturilor făcute de amiralul

Submarinele germane

	Efective (1)	În construcţie	Operative	Pierderi
1940	58	48	10–12	30 (2)
1941	76	195	22–91	35
1942	236	239	91 (3)	70
1943	405	283	212 (3)	237
1944	451	234	168 (3)	263
1945	420	78 (4)		120 (5)

(1) La 1 ianuarie
(2) Între septembrie 1939 şi sfârşitul lui 1940
(3) În medie
(4) Din ianuarie până în martie
(5) Din ianuarie până în aprilie

82 În 1762, Frederic al II-lea al Prusiei, hărţuit de o coaliţie europeană, este salvat *in extremis* de politica diferită a noului ţar Petru al II-lea. (N.a.)

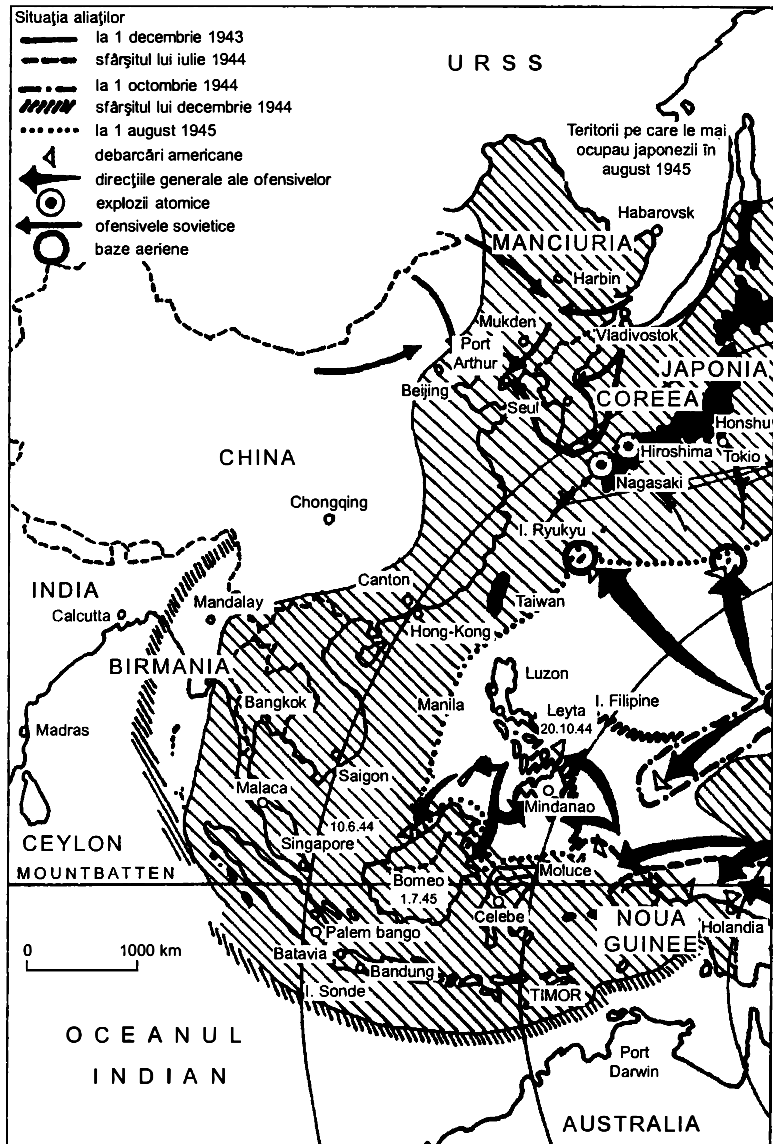
83 Harold Rupert George Alexander (1891–1969), mareşal britanic. A condus trupele britanice din Birmania (1942), teatrul de operaţiuni din Orientul Apropiat şi Mijlociu (1942–1943) şi operaţiunile din zona Mediteranei (1943–1945). După război, a fost guvernator general al Canadei (1946–1952) şi ministru al Apărării (1952–1954).

Dönitz, succesorul lui Hitler, de a amâna scadenţa. La Reims, la 7 mai, Jodl în faţa lui Eisenhower, şi la Berlin, pe 8 mai, Keitel în faţa lui Jukov, îşi pun semnătura pe actul de deces al Germaniei naziste.

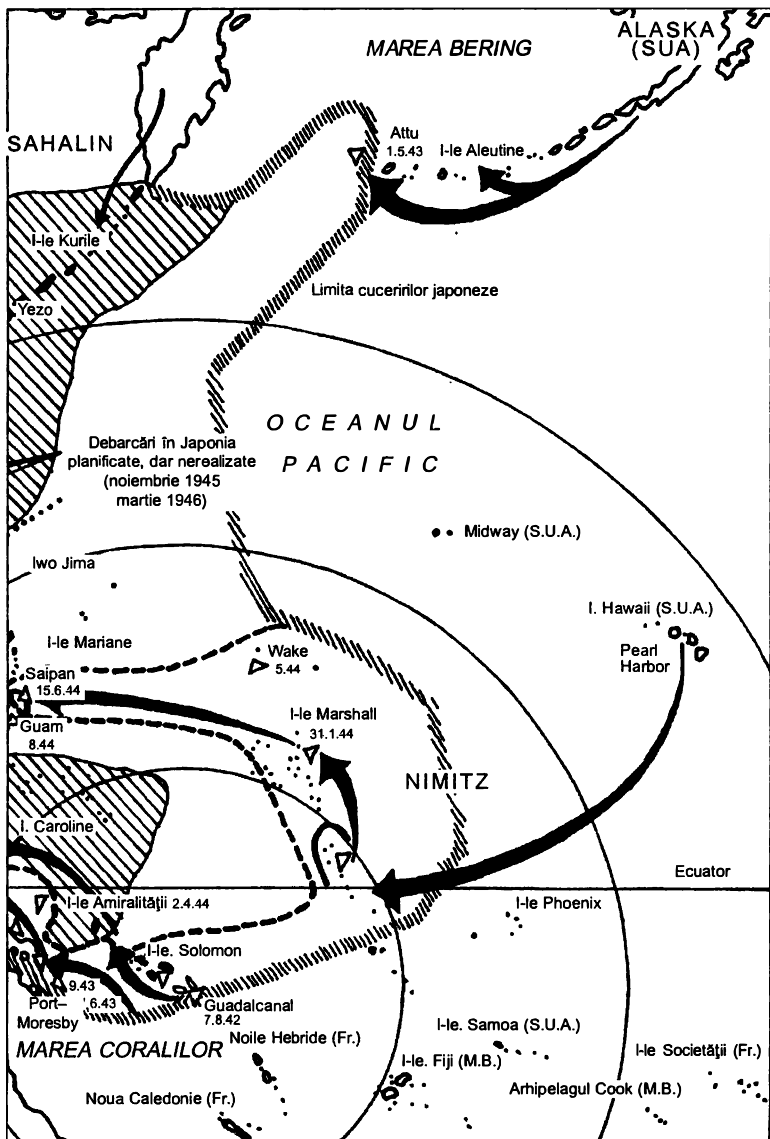
VII. Înfrângerea şi capitularea Japoniei

Rămânea Japonia. Americanii, care considerau războiul din Extremul Orient ca pe o problemă numai a lor, aveau mijloacele de a regla conturile. Chiar înainte de a se încheia conflictul din Europa, ei au început să-şi transfere trupele în Extremul Orient, fără să aştepte momentul crucial pentru a trece la ofensivă şi a repurta succese. Nu însă şi în China, unde decepţia a fost mare. Roosevelt atribuia Chinei un rol important în planurile sale privind organizarea postbelică; el vedea în China „a patra mare putere". Pentru aprovizionarea armatei chineze, prin redeschiderea „căii birmane", el acceptase planul de operaţiuni pe care englezii îl propuneau în această ţară cu scopul de a proteja India. Dacă Birmania este recucerită, după lupte grele — Rangoon este capturat pe 2 mai —, consilierii, armele şi dolarii nu au puterea de a pune capăt corupţiei din administraţia lui Jiang Jieshi. Armata chineză rămâne o adunătură de bande; singurul lucru bun este că teritoriile pe care le controlează pot uşura ofensiva aeriană pe care uriaşele bombardiere B29 o lansează împotriva Japoniei.

În Pacific, în lipsa unui comandament unificat, se înaintează pe două direcţii, sub conducerea amiralului Nimitz şi a generalului Mac Arthur. Pretutindeni, tehnica şi organizarea americanilor fac minuni. Nu numai că ei au reuşit să repare rapid stricăciunile de la Pearl Harbor, dar au lansat pe mare 20 de portavioane mari şi au realizat, cu minuţiozitate, cooperarea

Ofensiva americană

MAREA BERING
ALASKA (SUA)
SAHALIN
Attu 1.5.43
I-le Aleutine
I-le Kurile
Yezo
Limita cuceririlor japoneze
OCEANUL PACIFIC
Debarcări în Japonia planificate, dar nerealizate (noiembrie 1945 martie 1946)
Midway (S.U.A.)
Iwo Jima
I. Hawaii (S.U.A.)
I-le Mariane
Wake 5.44
Pearl Harbor
Saipan 15.6.44
I-le Marshall 31.1.44
Guam 8.44
NIMITZ
I. Caroline
Ecuator
I-le Amiralităţii 2.4.44
I-le Phoenix
I-le. Solomon
9.43
Port-Moresby
6.43
Guadalcanal 7.8.42
I-le. Samoa (S.U.A.)
Noile Hebride (Fr.)
MAREA CORALILOR
I-le. Fiji (M.B.)
I-le Societăţii (Fr.)
Arhipelagul Cook (M.B.)
Noua Caledonie (Fr.)

în Pacific

între ele şi cuirasate. Bombardierele B29, perfect adaptate la zborul la mare distanţă, poartă 9 tone de bombe la 5.000 de kilometri. De pe coasta vestică a Statelor Unite, navele transportă la 10.000 de kilometri, în timpul stabilit, oameni, arme, material şi produse pentru aprovizionare. Strategii americani au pus la punct o tactică de debarcare în care unităţi specializate, *marines*, înaintează sub protecţia avioanelor şi tunurilor flotei. Japonezii nu reuşesc să se doteze cu forţe aeronavale echivalente. Avioanele lor de vânătoare nu zboară la fel de repede, instalaţiile lor de radar şi de radio sunt mai puţin perfecţionate. Toate aceste insuficienţe sunt însă suplinite printr-o extremă îndârjire în luptă; japonezii au fortificat cei mai mici atoli şi apărătorii lor se luptă până la moarte în adăposturi. Împotriva flotei adverse, se lansează avioane sinucigaşe, *kamikaze*, pe care piloţii le conduc până se izbesc de puntea navelor.

Soarta războiului se decide în gigantice bătălii aeronavale, pe care japonezii le pierd una după alta. Cele mai importante se poartă în insulele Mariane, în iunie 1944, apoi la Leyte, în octombrie; portavioanele şi cuirasatele japoneze sunt scufundate. Stăpâni pe mare, americanii manevrează cum doresc. Ei nu atacă punctele întărite de japonezi, dar le împiedică să se aprovizioneze şi, astfel, acestea devin adevărate închisori pentru garnizoanele lor. Americanii debarcă în alte puncte, unde îşi instalează baze care le permit să facă noi salturi. Astfel sunt cucerite sau neutralizate, pe rând: Insulele Solomon, Noua Guinee, Mariane, Palau. Aşa cum promisese, Mac Arthur revine în Filipine, în ianuarie 1945. În timp ce se încheia cucerirea arhipelagului, alte două salturi, la Iwo Jima şi apoi la Okinawa, aduc forţele americane în apropiere de Honshu, inima Arhipelagului nipon.

Deposedată sau izolată de imperiul ei, lipsită, prin urmare, de produse esenţiale, zdrobită sub bombe ale căror efecte devastatoare sunt accentuate prin gigantice

incendii, Japonia este încolţită în primăvara anului 1945, când războiul se încheie în Europa. Ea a pierdut aproape întreaga flotă comercială şi de război. Din lipsă de minereu de fier, construcţiile navale sau aeronautice sunt periclitate, şi lipseşte benzina pentru a putea fi utilizate navele şi avioanele care rămân. Totuşi, japonezii continuă lupta cu o aşa îndârjire — la Okinawa au avut 110.000 de morţi, dar au pierdut numai 7.500 de prizonieri —, încât americanii privesc cu suspiciune o debarcare în Honshu, al cărei cost îl evaluează la 1 milion de oameni; după care urmau să fie înfrânte diferitele armate rămase în restul Marii Asii. La Conferinţa de la Ialta, Roosevelt fusese asigurat de sprijinul Armatei Roşii în Manciuria. Aceasta intră efectiv în luptă, cu succes, la 9 august. Dar în urmă cu 3 zile, Truman decisese lansarea primei bombe atomice, la Hiroshima; alta, ultima, produce pe 9 august aceleaşi efecte terifiante la Nagasaki. Împăratul Hirohito iese atunci din rezervă; el impune încetarea luptei, cu toată opoziţia unor militari neînduplecaţi, care-şi fac harakiri. Pe 2 septembrie, în golful Tokio, pe cuirasatul american *Missouri*, este semnată capitularea japoneză. Războiul este încheiat, victoria aliată este totală.

Capitolul V

LUMEA LA SFÂRŞITUL RĂZBOIULUI

I. Conferinţele de la Ialta şi Potsdam

Aliaţii nu au aşteptat sfârşitul ostilităţilor pentru a pregăti situaţia postbelică. Însă ei urmăresc scopuri destul de diferite. Ideile lui Roosevelt au fost deplin exprimate în *Charta Atlanticului*; Statele Unite nu au nici un gând ascuns de cucerire. Totuşi, dinamismul lor economic şi financiar le întăreşte, chiar în timpul conflictului, dominaţia asupra restului continentului american, în detrimentul Franţei şi în special al Marii Britanii. Cu toate acestea, în momentul în care se întrezărea victoria, preşedintele Statelor Unite era preocupat, înainte de toate, de teama izbucnirii unui al treilea război mondial care, numai el, putea să înlăture înţelegerea durabilă dintre cei trei Aliaţi; pentru menţinerea acestei înţelegeri, preşedintele depunea toate eforturile. Stalin întârziase puţin cu aprobarea *Chartei Atlanticului*. Dar nu a pregetat în a-şi expune pretenţiile: el nu recunoaşte, pentru poparele care au făcut cândva parte din Rusia, dreptul de a refuza să fie din nou încorporate; stăpânul de la Kremlin înţelege să păstreze toate teritoriile pe care le anexase ca urmare a pactului germano-sovietic. În septembrie 1944, el impune Finlandei retrocedarea teritoriilor recuperate datorită marii ofensive a *Wehrmacht*-ului.

Cât despre Churchill, acesta se luptase pentru două obiective: să împiedice o hegemonie a Germaniei asupra continentului european şi să păstreze, pentru Marea Britanie, toată puterea pe care o avea. Altfel spus, pentru el, *Charta Atlanticului* nu se aplica popoarelor din Imperiul

britanic. În ceea ce priveşte Europa, dacă Churchill crezuse mult timp că Armata Roşie, epuizată, se va opri după ce se va încheia eliberarea URSS, a fost nevoit să constate că înaintarea sovietică spre vest îi oferea lui Stalin atuuri politice pe care ştia de minune să le joace. În octombrie 1944, Churchill a zburat cu avionul la Moscova şi a încheiat cu Stalin un acord verbal, de veritabili negustori, pe baza căruia se stabilea în procente, cu aplicabilitate dificilă, partea de influenţă care revenea fiecăruia în Europa Centrală.

La lalta (februarie 1945) şi la Potsdam (iulie 1945), anglo-americanii sunt în postura de solicitanţi faţă de URSS. La lalta, încă se refăceau cu greu după lovitura primită în Ardeni. La ambele întâlniri, ei doresc să obţină angajarea Armatei Roşii împotriva Japoniei, cu toate că la Potsdam, Truman, care-i succedase lui Roosevelt, ştia că poate folosi bomba atomică, chiar dacă nimeni nu era sigur de rezultatul care putea fi astfel obţinut. Roosevelt era foarte neliniştit de conflictul care se schiţa între Marea Britanie şi URSS, dar credea că Statele Unite pot să stea deoparte. Fără să promită mari concesii lui Stalin, lucru de care, totuşi, a fost acuzat mai târziu, Roosevelt se străduia să nu-l nemulţumească. La Potsdam, deşi cu mai multă răceală şi neîncredere, Truman adoptă aceeaşi atitudine ca şi cea a ilustrului său precursor; aşa se explică de ce armatele anglo-americane au evacuat o parte din teritoriul german, care se afla în limitele stabilite pentru zona de ocupaţie sovietică, cu toate că Churchill ar fi dorit ca zona să fie păstrată, drept gaj, pentru negocierile cu Stalin. Dar Marea Britanie nu mai este o putere de primă mărime, egală cu cei doi aliaţi ai ei. Churchill trebuie să se încline şi, cum laburiştii câştigă alegerile legislative care au loc la sfârşitul războiului din Europa, succesorul său Attlee, care

nu are prestigiul lui şi este preocupat mai mult de problemele de politică internă, joacă, într-un fel, rolul de figurant, alături de cei doi parteneri ai săi[84]. În acest fel, fără să se fi făcut la Ialta o împărţire a lumii, cum s-a spus şi s-a scris de multe ori, se stabileşte de fapt — şi situaţia astfel creată este confirmată la Potsdam — un fel de condominium pentru conducerea lumii între cele două superputeri care s-au născut din război. De acordul lor depinde reglementarea litigiilor încă nerezolvate, ocuparea şi soarta Germaniei învinse, problema poloneză, statutul Europei Centrale formată din acoliţi ai Reichului, viitorul imperiilor coloniale, ocuparea şi soarta Japoniei, crearea şi organizarea unei noi Societăţi a Naţiunilor, fără a uita probleme minore, ca trecerea prin strâmtorile turceşti, statutul Tangerului, evacuarea Iranului, ocuparea Austriei, libertatea de navigaţie pe căile internaţionale etc.

II. Soarta Germaniei

Nu Germania este, în acel moment, mărul discordiei între Aliaţi. Încă din 1944, se convenise că ea va fi ocupată militar, total, iar zona ce revenea fiecăruia fusese delimitată. La Ialta, Churchill, care considera că o Franţă puternică putea fi factor de echilibru în Europa, obţinuse, cu uşurinţă, de la Roosevelt, mai greu, de la Stalin, acordul ca Franţa să devină a patra putere ocupantă; o zonă a fost desprinsă pentru ea din cele repartizate anglo-americanilor. S-a căzut de acord, de asemenea, ca fiecare dintre cei patru ocupanţi să conducă câte un sector din Berlin, oraşul fiind în interiorul zonei ruse. Cei patru

[84] Umilire fără precedent: americanii au refuzat politicos oferta unui ajutor al Marinei Regale împotriva Japoniei! (N.a.)

comandanţi militari urmăreau să administreze, prin consens, problemele comune. Roosevelt era nemulţumit să vadă, în acest sistem complicat, un fel de contract forţat pentru a menţine înţelegerea între Aliaţi. Dezmembrarea Germaniei fusese luată în discuţie de mai multe ori, şi nu Stalin fusese cel mai puţin hotărât în a o susţine, dar, la Potsdam, el şi-a schimbat, în mod curios, punctul de vedere şi nu s-a mai discutat această chestiune. Numai Franţa persevera în propunerea de a se crea o Renanie autonomă.

Cât despre germani, cei patru erau ferm hotărâţi să-i pună să plătească scump crimele nazismului. Cei responsabili vor fi aduşi în faţa unui tribunal militar internaţional întrunit la Nürnberg, această Mecca a nazismului. O sumă foarte ridicată a fost stabilită pentru reparaţiile datorate de Germania — valoarea de 20 de miliarde de dolari, propusă de Stalin, a fost luată ca bază de discuţie; URSS urma să primească jumătate din această sumă fabuloasă, pe care o va obţine din zona sa de ocupaţie, dar şi din celelalte zone. Pentru a fi împiedicată să pornească alte agresiuni, Germania era dezarmată.

„Excesiva” ei putere economică urma să fie slăbită. Instituţiile şi mentalităţile erau supuse denazificării. Puterile militare ocupante urmau să acorde, progresiv, drepturi şi libertăţi. S-a decis să nu se formeze nici o administraţie centrală — generalul de Gaulle s-a arătat cel mai ostil acestei eventualităţi.

Cât despre problema de a şti cum va putea populaţia germană, ruinată, condamnată în bloc şi lipsită de organizare, să se hrănească şi să producă destul pentru a trăi şi pentru a plăti reparaţiile, Churchill era singurul care şi-o punea.

III. Problema poloneză

Soarta Poloniei era, de la reuniunea de la Teheran, legată de cea a Reichului. Pentru a-l împiedica pe Stalin să anexeze din nou provinciile ei orientale, locuite de bieloruşi şi de ucraineni, ar fi fost nevoie să se folosească forţa, adică să se asume riscul unui conflict armat între Aliaţi; nimeni nu dorea acest lucru. Nu mai rămânea decât compensarea Poloniei în vest, până la linia Oder-Neisse. În această problemă, guvernul de la Londra şi guvernul de la Lublin erau de acord. Stalin vedea, în aceste anexiuni, mijlocul de a semăna o vrajbă eternă între Polonia şi Germania; numai Churchill se temea că „gâsca poloneză este prea îndopată”. Dar, există două râuri Neisse, unul occidental şi altul oriental. La Ialta, stabilirea definitivă a frontierelor Poloniei a fost amânată până la încheierea tratatului de pace. La Potsdam, URSS şi-a pus partenerii în faţa unui dublu fapt împlinit, încredinţând Poloniei administrarea directă a teritoriilor care-i erau, în principiu, acordate, dar şi pe cel până la Neisse occidental. Cum germanii fugiseră şi colonii polonezi începuseră să-i înlocuiască, problema era practic rezolvată, chiar dacă nu şi de drept.

Cât despre guvernul polonez de uniune naţională, pe care îl cereau anglo-americanii, Stalin le refuza polonezilor de la Londra, denunţaţi ca duşmani ai URSS, dreptul de a fi reprezentaţi în mod egal cu cei de la Lublin. Cum aceştia din urmă erau stăpâni în ţară, legiferau, administrau şi-i arestau pe adversarii lor — Stalin a convocat la Moscova câţiva şefi ai Rezistenţei poloneze şi i-a aruncat în închisoare —, nu exista altă cale decât să treci pe sub furcile lor caudine. Comuniştii formează osatura noului guvern polonez şi devenea clar că, prin ei, Polonia va

imita, în regimul intern şi în politica externă, modelul URSS. Este adevărat că poporul polonez poate pune totul sub semnul întrebării, dacă va fi consultat şi dacă se va putea exprima liber. Dar Stalin se opune energic ideii ca observatori străini să fie prezenţi în Polonia în momentul alegerilor; ar fi însemnat o jignire adusă polonezilor! Alegerile vor avea, aşadar, loc după modelul sovietic, în „prezenţa" Armatei Roşii.

IV. Europa Centrală

Churchill şi, mai mult decât el, Roosevelt, au fost consternaţi de comportarea lui Stalin. Era evident: cuvântul „democraţie" nu avea acelaşi înţeles pentru toţi, URSS era pe cale să clădească un imperiu de tip nou, pentru care ideologia comunistă reprezenta cimentul. Într-adevăr, pretutindeni, de voie sau de nevoie, autorităţile instalate trec în tabăra sovietică. Comuniştii — mai întâi şefii partidelor, reîntorşi de la Moscova — intră în guvernul de uniune naţională; „fasciştii" şi partizanii lor, adică foştii lideri politici, sunt arestaţi. Scenariul se desfăşoară fără dificultăţi în Bulgaria, care nu intrase în război împotriva URSS şi a cărei populaţie este rusofilă dintotdeauna.

În România, măsurile de confiscare a pământurilor şi de naţionalizare a întreprinderilor, aplicate sub inspiraţie comunistă, au determinat destrămarea Frontului Naţional[85]. La sfârşitul lui februarie 1945, adjunctul ministrului de

[85] În această frază, autorul concentrează o epocă întreagă. Confiscările au precedat reforma agrară (1945), iar naţionalizarea s-a făcut în 1948. Frontul Naţional Democrat (F.N.D.) era o alianţă politică formată de comunişti; cel care s-a destrămat a fost Blocul Naţional Democrat.

Externe al URSS, Vîşinski[86], vine la Bucureşti. El dă un ultimatum Regelui Mihai în sensul de a schimba guvernul după dorinţa URSS, cu numirea unui comunist la Ministerul de Interne. Când Roosevelt şi Churchill propun crearea unei comisii tripartite[87], Stalin respinge politicos invitaţia. În Cehoslovacia, preşedinţia guvernului este încredinţată unui comunist, cu acordul lui Beneş. Or, România şi Cehoslovacia erau, înainte de război, aliatele Franţei, iar conducătorii lor erau, fără nici un fel de dubii, prooccidentali.

În Ungaria, unde o tentativă de luare a puterii a eşuat, comuniştii sunt o parte minoritară în Comitetul de eliberare constituit la Debreţin. Vinovată de a fi fost prea mult timp legată de Germania, Ungaria este pentru moment tratată ca inamic; Armata Roşie o ocupă. În Iugoslavia, totuşi, triumful comuniştilor este total. În martie 1945, Tito a format un guvern de uniune naţională, pe care îl prezidează şi în care partizanii deţin 23 de ministere din 28, deşi în acordul încheiat între Stalin şi Churchill împărţirea influenţei a fost prevăzută la egalitate: 50%–50%. Churchill este foarte mâhnit în faţa evoluţiei situaţiei; el se consideră păcălit. Nimeni nu ştie, în acest moment, că între Stalin şi Tito au apărut neînţelegeri. Astfel, întreaga Europă Centrală,

---

[86] Andrei Ianuarevici Vîşinski (1883–1954), om politic sovietic. Membru al PCUS din 1920. A fost adjunct al ministrului Afacerilor Externe (1945–1949) şi ministru de Externe (1949–1953). A avut o implicare directă în sovietizarea României. Presiunile făcute asupra Regelui Mihai au vizat formarea guvernului Petru Groza, în care ministru de Interne era comunistul Teohari Georgescu.

[87] Această comisie a existat sub numele de Comisia Aliată de Control. Ea era condusă de mareşalul sovietic Rodion Malinovski. Reprezentanţii american şi englez în comisie nu aveau o putere reală, în condiţiile ocupării ţării de trupele sovietice.

indiferent de orientarea avută de un stat sau altul în timpul războiului, intră în sfera de influenţă a URSS. Numai Grecia scapă de această situaţie. Stalin respectă, în acest caz, acordul încheiat cu Churchill, care este ferm. Însă războiul civil, stâmit sau nu de URSS, face ravagii în Grecia. Partida nu este încă jucată.

V. Imperiile coloniale

Era înscris în legea înfrângerii lor că învinşii îşi vor pierde imperiile coloniale. Cu toate că Franţa propusese ca Italia să-şi păstreze posesiunile sub formă de mandat, şi după ce Molotov ceruse o parte din Tripolitania pentru URSS — „pentru a ocupa locul pe care-l merită în Mediterana" —, miniştrii aliaţi reuniţi la Londra, în septembrie 1945, au decis să acorde independenţă Etiopiei, Libiei şi Somaliei; Marea Britanie conta pe faptul că cele trei state noi se vor aşeza sub aripa ei protectoare. Cât despre Japonia, ea restituia Chinei Formosa şi Manciuria, iar URSS, Port Arthur şi nordul insulei Sahalin; Coreea îşi recâştiga independenţa.

Dar victoria nu i-a asigurat pe învingători împotriva zguduirii propriilor imperii. Armatele lor au fost prea mult umilite în faţa indigenilor din teritoriile coloniale. Statele Unite, şi Roosevelt cel mai mult, se pronunţă, de câte ori au ocazia, pentru dispariţia colonialismului. Liderii naţionalişti au înţeles divizarea dintre colonialişti. Chiar din timpul războiului, Aliaţii au renunţat la „concesiunile teritoriale" şi privilegile pe care le deţineau în China. În Indonezia, Sukarno proclamă independenţa, imediat după înfrângerea japonezilor. Olandezii aflaţi acolo sunt incapabili să refacă administraţia colonială. Dacă Olanda doreşte să-şi recupereze Imperiul indonezian, va trebui să-l

recucerească. În timpul războiului, Imperiul francez a rămas loial; în special, Africa neagră. Dar prezenţa engleză în Levant şi în Madagascar, cea americană în Africa de Nord franceză, precum şi cea japoneză în Indochina au minat autoritatea franceză. A fost acordată independenţa ţărilor din Levant. Chiar în ziua capitulării Germaniei, a izbucnit o revoltă la Setif, care a fost înăbuşită în sânge. După plecarea japonezilor, Indochina a fost ocupată, în nord de chinezi, în sud de Marea Britanie, peste tot de naţionaliştii din Viet-Minh; viitorul se anunţă sumbru. Cât despre Imperiul britanic, dacă, în aparenţă, a ieşit intact din război, în realitate, Canada şi Australia s-au mai îndepărtat un pic de metropolă, plasându-se în sfera americană. Încă din timpul războiului a fost promisă independenţa Birmaniei, iar, la sfârşitul ostilităţilor, greve, revolte populare şi rebeliuni militare izbucnesc în India.

VI. Soarta Japoniei

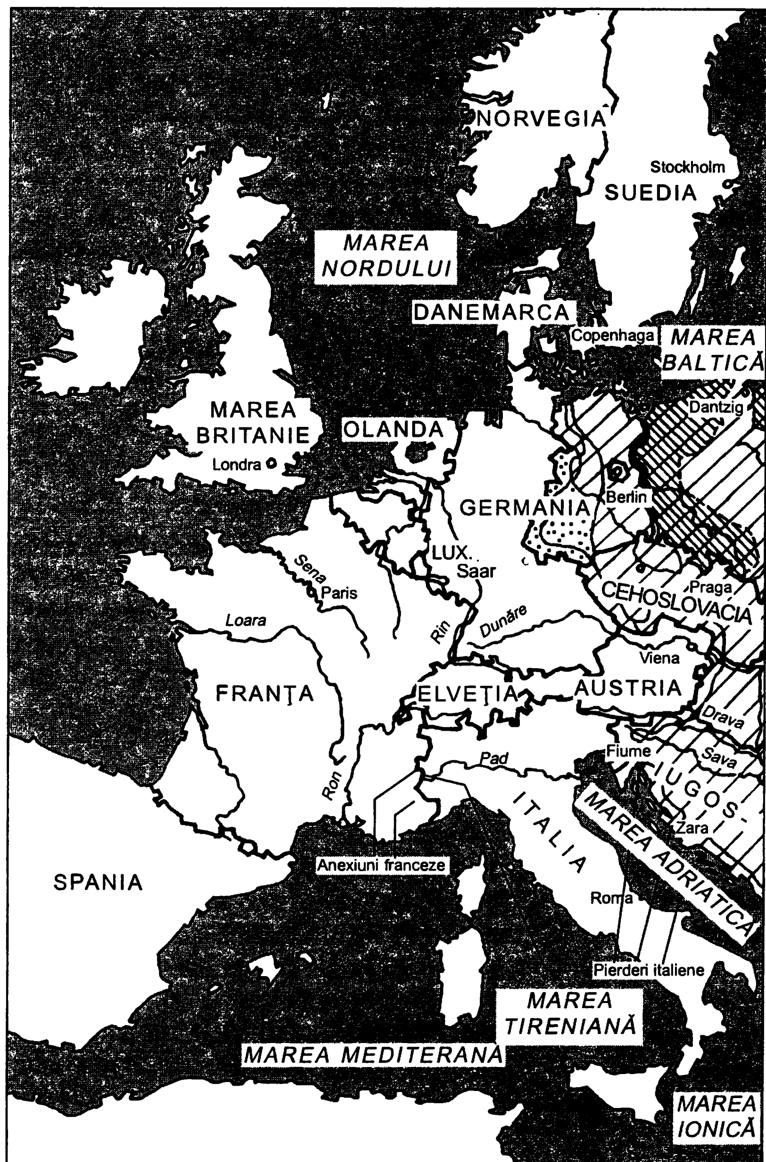
Americanii considerau că lor le revine misiunea de a hotărî viitorul Japoniei. Din 1942, au studiat problemele pe care le-ar pune ocupaţia şi au stabilit atribuţiile comandamentului militar. După multe ezitări, ei au decis să nu-l îndepărteze pe împărat, ci să-l păstreze în funcţie, deposedându-l totuşi de puterile divine. Astfel, el poate fi folosit ca un intermediar, spre a obţine mai uşor acceptarea hotărârilor americane, în rândul populaţiei japoneze. Dacă au fost de acord ca toţi reprezentanţii statelor aliate să fie prezenţi la ceremoniile de capitulare şi într-o largă comisie a ocupaţiei, americanii nu le-au acordat totuşi decât un rol consultativ. Un tribunal, întrunit la Tokio, va judeca şi va condamna pe cei vinovaţi de

declanşarea războiului. În acelaşi timp, generalul Mac Arthur, adevărat proconsul cu puteri nelimitate asupra Japoniei, va decreta demilitarizarea şi democratizarea ţării.

VII. ONU

În acest fel, mai mult sau mai puţin de acord, Aliaţii rezolvaseră fără o ruptură între ei, dar nu şi fără o tensiune reciprocă în creştere, problemele litigioase legate de sfârşitul conflictului. Spre deosebire de învingătorii din războiul din 1914–1918, ei au rezervat problema menţinerii păcii în viitor unei alte autorităţi, constituite în afara tratatelor de pace. Era astfel fondată o nouă Societate a Naţiunilor, iar Roosevelt a fost artizanul acestei creaţii.

Într-adevăr, Departamentul de Stat este cel care a pregătit „Declaraţia Naţiunilor Unite", în ianuarie 1942, prin care puterile aflate în război cu Axa se angajau să rămână unite după război; URSS şi-a dat acordul la Teheran. Un grup de studiu s-a reunit la Washington. Tot în Statele Unite, la Dumbarton Oaks, în septembrie 1944, cele patru mari puteri — Statele Unite, URSS, Marea Britanie şi China, pentru că Franţa nu fusese invitată — s-au pus de acord asupra principalelor linii ale „Organizaţiei Naţiunilor Unite". S-a prevăzut că va fi condusă de două organe principale, o Adunare Generală şi un Consiliu de Securitate în care cei cinci mari Aliaţi (inclusiv Franţa de această dată) vor fi membri de drept. La Conferinţa de la Ialta au fost confirmate aceste propuneri. Desigur că Stalin şi Churchill nu vedeau la fel ca Roosevelt forma şi viitorul ONU: primul se gândea mai ales să ridice un obstacol solid împotriva renaşterii imperialismului german, al doilea să menţină puterea britanică, amândoi fiind partizani ai divizării lumii în mari sfere de influenţă, însă Roosevelt nu era de acord cu acest lucru. Preşedintele Statelor Unite considera că raporturile dintre state trebuie să fie reglementate prin dreptul internaţional, cei mai puternici urmând să

Europa la sfârşitul

Frontiere:
din 1937
la sfârşitul războiului
Anexiuni ale Poloniei şi ale Bulgariei
Teritorii evacuate de armatele anglo-americane
Democraţii populare
Anexiuni sovietice
Limitele dintre fostele Republici sovietice

0 300 km

FINLANDA
CARELIA
L. Ladoga
Leningrad
Volga
ESTONIA
Moscova
LETONIA
LITUANIA
PRUSIA ORIENTALĂ
BIELORUSIA
Brest Litovsk
Don
Varşovia
POLONIA
Doneţ
Nipru
Vistula
Lvov
Rusia Subcarpatică
UCRAINA
Nistru
BASARABIA
Cernăuţi Bucovina
Budapesta
UNGARIA
ROMÂNIA
Bucureşti
MAREA NEAGRĂ
Belgrad
Varna
BULGARIA
Mariţa
Sofia
ALBANIA
TURCIA
GRECIA
MAREA EGEE
Atena
Dodecanez la Grecia

războiului

respecte libertăţile şi autodeterminarea celor mai slabi. S-a decis, prin urmare, ca toate statele care au luptat în tabăra aliată să fie membre egale ale Adunării Generale. Englezii au obţinut admiterea Dominioanelor, iar URSS, a Bielorusiei şi Ucrainei. Rămânea să se evite ca noua Societate a Naţiunilor să fie la fel de lipsită de mijloace de acţiune precum cea veche. Nimeni nu se gândea[88] să creeze un fel de superstat, căruia aderenţii să-i delege o parte din puterea lor. De fapt, pacea dura în măsura în care aceasta era dorinţa Marilor Puteri; din acest motiv, răspunderea pentru menţinerea ei a fost încredinţată Consiliului de Securitate care lua deciziile prin unanimitate de voturi —, aşadar, era condamnat la neputinţă ori de câte ori o mare putere ar fi considerat că interesele ei sunt în joc.

ONU s-a născut la San Francisco, în perioada 25 aprilie–25 iunie 1945. Dar, în timpul conflictului, fuseseră create şi instituţii internaţionale cu scop limitat, care de acum vor fi incluse în ONU. Acesta a fost cazul cu UNRRA (Agenţia Naţiunilor Unite pentru Asistenţă şi Reconstrucţie), în februarie 1943, prin care se asigura aprovizionarea ţărilor sărăcite de conflict; cu Organizaţia Internaţională a Muncii, în octombrie 1944; cu Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare, creată la Bretton-Woods, în iulie 1944, ca şi Fondul Monetar Internaţional, precum şi cu Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Educaţie, Ştiinţă şi Cultură (UNESCO), a cărei idee se născuse la Londra în 1943.

VIII. Pierderi şi distrugeri

În marea sfâşiere produsă de conflict, Aliaţii s-au gândit cum să închidă rănile pe care le deschideau; erau obligaţi să facă acest lucru pentru că prea numeroase erau pierderile umane şi prea întinse distrugerile materiale. Este imposibil să se calculeze exact la cât s-a ridicat

[88] Cu excepţia lui Léon Blum, în *A l'échelle humaine*. (N.a.)

marea „vărsare de sânge”, dar poate fi evaluată la 50 de milioane de oameni, deci de patru ori mai mult decât în 1914–1918, din care jumătate erau civili. În URSS au fost 20 de milioane de morţi, adică 10% din populaţie, în Polonia proporţia se ridica la 15% din populaţie. Germanii au pierdut 5 milioane de persoane — trei sferturi pe frontul de est —, din care 500.000 erau victime ale bombardamentelor. În Europa Occidentală cifrele sunt mai puţin ridicate, dar, altă trăsătură specifică conflictului, victimele crimelor naziste sunt la fel de numeroase ca şi cele ale luptelor. Din lipsa unor statistici, este imposibil să se cunoscă pierderile Chinei — între 3 şi 8 milioane de persoane. Genocidul împotriva evreilor este evaluat la 6 milioane de dispăruţi. Americanii, angajaţi pe două fronturi, nu au pierdut decât 300.000 de soldaţi — era clar că ei erau în avans cu un război, cel al maşinilor, în comparaţie cu aliaţii şi cu adversarii lor. Însă ce putea să se întâmple într-o nouă conflagraţie înţelegea oricine, cu spaimă, din cei 200.000 de morţi, în câteva secunde, de la Hiroshima şi de la Nagasaki.

Pe de altă parte, operaţiunile militare au provocat uriaşe mişcări de populaţie, organizate de ocupant, cum au fost expulzările de loreni, polonezi sau schimburi de tirolezi etc., sau provocate de spaimă, ca exodul din iunie 1940 în Franţa, ori fuga a milioane de germani din faţa Armatei Roşii, în 1945. Se adaugă milioanele de prizonieri şi cei ridicaţi pentru serviciul de muncă obligatorie sau pentru lagărele de concentrare — aproape 15 milioane de persoane în Germania. De fapt, nici o ţară nu a fost, realmente, cruţată; URSS şi Statele Unite au cunoscut migraţia muncitorilor dincolo de Urali, sau din sudul agricol spre nord-estul industrial. În total, se evaluează la 30 de milioane numărul „persoanelor mutate”. Mai mulţi ani după sfârşitul ostilităţilor, peste 1 milion de oameni vegetau în tabere improvizate, în aşteptarea nesigură a unui port unde să arunce ancora.

Violenţa luptelor, marşul înainte şi înapoi al armatelor pe aceleaşi teritorii, amploarea bombardamentelor de aviaţie şi de artilerie, acţiunile de represalii, toate acestea explică grelele distrugeri materiale. Germania, URSS şi Polonia erau statele cel mai crunt lovite; un raport polonez estima pierderile la 80% din mijloacele de transport, 50% din şeptelul ţării, 31% din produsul naţional. În Iugoslavia, 20% din case erau distruse. În Franţa, din 83.000 de kilometri de căi ferate 37.000 erau distruşi, ca şi 1.900 de construcţii legate de căile ferate. În Germania şi în Japonia, aproape toate oraşele nu erau decât ruine şi cenuşă. Italia a fost pustiită dinspre sud spre nord, dar regiunea cea mai bogată, câmpia Padului, a fost salvată. Nici măcar Anglia nu scăpase neatinsă. Numai Statele Unite ieşeau din conflict fără cea mai mică pierdere materială. Dar, în Europa în special, ruinele morale erau mai jalnice, mai greu de reparat, fără îndoială, decât cele suferite de bunuri, fie că era vorba de distrugerea oarbă a oraşelor deschise sau a operelor de artă, de atacurile împotriva civililor sau de victimele crimelor naziste, la care savanţii înşişi au fost complici.

O dată mai mult, războiul costa infinit mai scump decât rezolvarea problemelor care-l provocaseră. Dăduse el, cel puţin, un răspuns la întrebările puse? Da, având în vedere că Aliaţii şi-au atins obiectivele şi că victoria lor a redat popoarelor ocupate libertatea naţională şi individuală. Din multe puncte de vedere, războiul aliaţilor era purtat pentru justiţie şi pentru dreptate: nu era simplă temă de propagandă, şi relevarea crimelor atroce ale naziştilor este o confirmare. Dar, pe plan politic, conflictul, care se născuse dintr-un dezechilibru, a dat naştere altor dezechilibre.

IX. Europa

În special Europa a ieşit din război foarte slăbită, şi mai multe puteri de prim plan în 1939 se aflau retrogradate pe planul doi în 1945; desigur, cele care erau învinse, dar chiar şi unele dintre învingătoare. Italia a schimbat tabăra la timp pentru a evita dezastrul; ea a ieşit destul de bine, şi pierderile minime de teritorii în Istria sau în Alpii francezi nu aduceau o atingere serioasă integrităţii sale teritoriale. Dar războiul a evidenţiat grava precaritate a structurilor ei economice. Întoarcerea la democraţie s-a făcut prea repede pentru a împiedica supravieţuirea unor durabile sechele fasciste. Rezistenţa era unită numai împotriva acestora. Pe termen scurt, refacerea economiei şi chiar aprovizionarea populaţiei depindeau de bunul plac al anglo-americanilor. Pentru Germania, catastrofa era totală: 1945 era „anul zero”. Rareori trăise o ţară, într-un timp atât de scurt, victorii şi o expansiune atât de exaltante, apoi o înfrângere atât de zdrobitoare. Echipamentul industrial, feroviar şi rutier era complet ruinat, iar sovieticii au desăvârşit distrugerea prin confiscarea maşinilor intacte. Nu mai exista stat, nu mai exista Germania, ci numai germani demoralizaţi de teribila prăbuşire, de lipsa a 3 milioane de prizonieri de război, de monstruozitatea crimelor hitleriste, de duritatea ocupanţilor însetaţi de răzbunare. Vestul ţării este suprapopulat de exodul populaţiei din est; în zona britanică, densitatea se ridica la 246 de locuitori pe kilometru pătrat. Degradarea moralităţii este generală. Foametea este ameninţătoare, iar şomajul este regula. Transformarea capitală constă în dispariţia castei marilor proprietari funciari şi a celei a ofiţerilor prusaci. De fapt, minele sunt intacte şi unele sectoare economice sunt mai puţin afectate; dar falimentul nu va putea

fi evitat şi nici refacerea economiei nu poate începe decât dacă Aliaţii doresc acest lucru. Numai americanii sunt preocupaţi. În aşteptarea unor schimbări, un mare vid se instalase în centrul Europei.

Franţa nu putea umple acest gol. Evident, ea se numără printre învingători. Redresarea ei a fost spectaculoasă, şi un suflu nou, născut din Rezistenţă, animă opinia publică aflată, pentru un timp, în spatele impozantei figuri a generalului de Gaulle. Pe plan economic, Franţa se schimbă complet datorită unui dirijism moderat, dar ea suferă de mari lipsuri şi inflaţia o pândeşte. Politica externă a generalului de Gaulle este ambiţioasă; el dorea ca Renania să fie dependentă de Franţa şi încearcă să contrabalanseze subordonarea faţă de anglo-americani printr-o alianţă cu URSS. De fapt, „Cei Trei Mari" nu consideră Franţa ca egală a lor; de altfel, ajutorul american este indispensabil pentru refacerea ei.

Situaţia Marii Britanii era destul de asemănătoare, şi morala Istoriei este, evident, decepţionantă, din moment ce fusese redusă la semi-vasalitate puterea care, în zilele cele mai sumbre, se luptase singură cu Germania, aflată în plină euforie victorioasă, şi căreia lumea liberă îi datora atât de mult. De fapt, Flota Regală era eclipsată de marina de război americană, iar tonajul navelor comerciale, inferior în 1945 cu 6 milioane de tone faţă de cel din 1939, abia atinge o treime din cel al marinei comerciale a Statelor Unite. În plan financiar, piaţa Londrei nu mai este prima din lume; marile investiţii din America de Sud au fost pierdute, s-au făcut datorii în Dominioane şi un împrumut enorm este negociat, pentru cincizeci de ani, în Statele Unite, cu toate că s-a trecut cu buretele peste facturile „împrumutului-închirierii". Guvernul laburist nu mai poate amâna reformele sociale cerute de masa de muncitori care

a lucrat fără să cârtească pentru efortul de război: găsirea de noi locuri de muncă, naţionalizarea industriilor-cheie, aplicarea „planului Beveridge” sunt obiective greu de armonizat cu menţinerea unei politici mondiale de prestigiu. Cât despre dominaţia colonială, ea dă semne de slăbiciune, şi laburiştii sunt primii care vor să reducă povara.

X. Asia

Asia este în plină schimbare. Nimic solid nu înlocuieşte imperiul Japoniei. Prin pierderile în oameni, distrugerea industriei şi a flotei (de război şi comerciale), economia japoneză atinge un punct critic. Descurajarea populaţiei este totală; nu mai rămânea nimic din miturile şi din credinţele ei. Pariul de a menţine o civilizaţie originală, cu adoptarea tehnicilor occidentale, părea pierdut; începe ocupaţia americană, pe care poporul japonez o suportă, fără să se poată şti ce drum va urma el până la urmă. Deşi figura în tabăra învingătorilor, China nu este într-o stare mai bună. Când ocupanţii japonezi au plecat, adepţii comunismului şi susţinătorii Guo Mindang-ului au reînceput lupta fratricidă. Aproape de a deveni independentă, India este şi ea împărţită între hinduşii din Partidul Congresului şi musulmanii din Ligă; prezenţa britanică garanta pacea civilă; era greu ca dispariţia ei să nu fie însoţită de o divizare a ţării şi de conflicte. Cât despre Indochina şi Indonezia, ele sunt în plină fierbere; acolo războiul nu a încetat, în realitate. Unitatea artificială a ţării, consolidată de colonizatori, se fisurează prin înfrângerea lor. De acum, agresiunea de la Pearl Harbor i-a adus pe americani în situaţia de a se instala durabil pe toate ţărmurile Pacificului.

XI. URSS

Pe scurt, două supraputeri, URSS şi Statele Unite, apar din haos; dar forţele lor nu sunt egale. URSS a afirmat, într-un mod magistral, într-o luptă colosală căreia i-a suportat singură, mult timp, greutatea, o solidaritate — a armatei, a industriei, a populaţiei, dar şi a regimului politic şi social — de care mulţi se îndoiau. Această forţă este răsplătită printr-o dublă expansiune, pe care ea singură dintre învingători o realizează. Pe de o parte, anexează Carelia, ţările baltice, părţi care au fost poloneze din Bielorusia şi Ucraina, Rutenia care aparţinuse Cehoslovaciei, Basarabia şi Bucovina de Nord de la România, Königsberg şi o parte din Prusia Orientală, Kurilele, sudul insulei Sahalin, Dairen şi Port Arthur. Pe de altă parte, datorită noilor alianţe pe care le-a câştigat cu ajutorul victoriei, cu sprijinul partidelor comuniste şi datorită prezenţei armatei sale, influenţa sovietică se extinde în Europa până la Elba şi Viena, în Asia asupra Manciuriei, în nordul Coreei şi în nordul Iranului. Ea înţelege să joace un rol în administrarea Ruhr-ului şi este prezentă la Tanger şi la Tokio. De fapt, hemoragia de oameni şi de produse pe care a suferit-o a lăsat URSS slăbită şi sărăcită. Mizeria rămâne extremă în regiunile devastate. Redresarea va fi lungă şi dificilă, pentru că războiul a scos în evidenţă mari slăbiciuni la mijloacele de transport şi la producţia de bunuri de consum. Este adevărat că în Urali şi dincolo de ei producţia a crescut mult, că Armata Roşie este pentru mult timp singura mare armată din Europa şi că prin victorie URSS a obţinut un imens prestigiu. „Erorile” lui Stalin, de la epurări şi procese până la pactul germano-sovietic, sunt uitate. Folosindu-se în acelaşi timp de panslavism şi de ortodoxie, ştiind să utilizeze populaţia sa musulmană

pentru a pătrunde în lumea arabă, URSS rămâne, mai mult ca niciodată şi în ciuda suprimării Kominternului, din pur oportunism, metropola comunismului internaţional, care deţinea puterea în toată Europa Centrală şi Orientală şi participa la guvernare în Franţa şi în Italia; războiul i-a permis să realizeze amestecul cel mai exploziv, din suflul revoluţionar şi praful de puşcă naţionalist, şi tot ea a pus la punct modul de folosire.

XII. Statele Unite

Dar, atunci când Truman, imediat după capitularea germană, a pus capăt „împrumutului şi închirierii" în favoarea URSS, Stalin a protestat, şi această nevoie mărturisită de ajutor american dovedea diferenţa de putere între URSS şi Statele Unite. Gigantul american, într-adevăr, radiază prosperitate şi optimism. În ciuda mobilizării mai multor milioane de oameni şi a pierderilor suferite, curba demografică este în creştere; s-a obţinut folosirea completă a mâinii de lucru; venitul naţional s-a dublat în cinci ani şi bugetul era echilibrat; dar datoria publică a crescut de patru ori. Producţia a sporit considerabil în toate domeniile: cu 33% în agricultură, cu 40% la petrol, cu 400% la minereu de fier; 95 de milioane de tone de oţel au ieşit din furnale, iar şantierele navale lansează, într-un an, de două ori mai multe vapoare decât au reuşit submarinele germane să scufunde, în lunile cele mai rele pentru americani ale bătăliei Atlanticului. Pe de altă parte, după ce au devenit cea mai mare putere navală din lume, Statele Unite şi-au asigurat şi un monopol, aproape complet, în navigaţia aeriană intercontinentală.

Urmarea a fost că 60% din rezervele de aur ale lumii şi-au găsit refugiul la Banca Federală a Statelor Unite,

ceea ce a făcut din dolar singura monedă-aur. Balanţa comercială este puternic excedentară, iar cea de plăţi este şi mai avantajoasă. Desigur că această îmbogăţire este repartizată inegal: muncitorii, prin sindicatele lor, cu toate că nivelul lor de viaţă a crescut substanţial, denunţau enormele beneficii obţinute de numeroase întreprinderi. Anumite regiuni, sudul în special, au mai sărăcit un pic, dar în special anumite categorii de populaţie — negrii, portoricanii, mexicanii şi chiar canadienii francezi — au rămas, relativ, într-o stare apropiată de incultură şi de mizerie.

Totuşi, influenţa Statelor Unite este preponderentă peste tot în lume. Cine nu le datora ceva, într-un fel? Canada şi America de Sud au intrat total în orbita lor, dar cea de-a doua se adaptează mai greu la *american way of life*, de care nu beneficiază decât o minoritate privilegiată. La sfârşitul conflictului, soldaţii se gândeau că pagina poate fi întoarsă şi că, lăsând restul lumii să se descurce fără ei, americanii puteau reveni la era fericită a inconştienţei izolaţioniste. Conducătorii înşişi, cu preşedintele Truman în frunte, se întrebau ce cale să urmeze. Dar o asemenea putere nu putea să nu aibă drept corolar o angajare de aceeaşi grandoare. Trebuie să o constate şi să şi-o asume. În Asia mai întâi, dar şi în Europa, sfârşitul ostilităţilor nu este pentru americani decât începutul unui alt fel de prezenţă.

XIII. Epoca ştiinţei şi a tehnicii

Este posibil ca războaiele să pună mai multe probleme decât pot rezolva. Rămâne totuşi limpede că victoria aliată a pus capăt unui imperialism fascist, al cărui succes ar fi determinat un cu totul alt curs al evoluţiei umanităţii — a celei de altă rasă, în special. Se spune, de asemenea,

deseori, că războaiele sunt rupturi într-un proces care este reluat când ele se încheie. Se pare, mai degrabă, că Al Doilea Război Mondial este o cotitură care marchează începutul unei noi ere — atât de ample, profunde şi durabile sunt schimbările pe care le-a provocat. Paradoxul fericit al conflictului a fost că, în timp ce se produceau gigantice distrugeri, erau descoperite şi puse în practică mijloacele pentru a repara rapid pagubele. Astfel că, între 1939 şi 1945, cercetarea ştiinţifică, teoretică şi practică a realizat un salt atât de mare, încât se poate efectiv vorbi de naşterea unei civilizaţii a ştiinţei şi a tehnicii.

Este suficient să amintim, fără o ordine anume, invenţiile concepute şi aplicate în timpul conflictului, ca: radarul, electronica, maşinile de calcul, materialele plastice, DTT, sulfamidele, penicilina[89], procedeele de transfuzie sangvină şi de reanimare, mecanizarea industriei şi, cea mai gravă dar şi cea mai promiţătoare, eliberarea şi utilizarea energiei nucleare. Dacă acest progres a fost posibil, americanii însuşindu-şi partea leului, este pentru că guvernele au acordat cercetătorilor mijloace fără precedent, iar aici, încă o dată, echipa creată în Statele Unite pentru fabricarea bombei atomice deţine recordul. De acum încolo, cercetarea ştiinţifică şi tehnologia ies din era artizanilor; ele devin o operă de echipă, activitatea de vârf a unei naţiuni; ele străbat foarte repede drumul de la laborator la aplicarea în serie a noilor metode, la realizarea mai eficientă a noilor produse.

Desigur că lumea care iese din război pare să fie una a contradicţiilor: fabricarea de bogăţii reale a devenit nelimitată, dar popoarele sărace sunt mai departe decât oricând de cele bogate; distanţele se scurtează şi viteza apropie naţiunile, dar acestea se închid într-un

---

[89] Penicilina fusese descoperită de Alexander Fleming în 1928. (N.red.)

naţionalism suspicios; cunoaşterea şi cultura beneficiază de mijloace de difuzare fără precedent, dar continente întregi sunt încă scufundate în letargia spiritului etc. Rezultă că, plătind preţul unei mai mari uniformizări, poate, după ce au fost antrenate şi unite în marea dramă a conflictului, toate popoarele se găsesc, mai mult sau mai puţin, antrenate în marele vârtej al progresului ştiinţific şi al aplicării sale practice, pe care trebuie să-l stăpânească.

CUPRINS

Istorie universală *Microsinteze*

Al Doilea Război Mondial reprezintă o cotitură în evoluţia umanităţii, atât de ample, profunde şi durabile sunt schimbările pe care le-a provocat.

Victoria Aliaţilor din 1945 a pus capăt unui imperialism nazist, al cărui succes ar fi determinat cu siguranţă un alt curs în istoria popoarelor. Reversul medaliei îl reprezintă triumful comunismului rusesc, ce se va întinde, pentru o jumătate de secol, până în inima Europei.

Colecţie coordonată de ***ŞERBAN PAPACOSTEA,***
membru corespondent al Academiei Române

În curs de apariţie:

- ***TURNUL BABEL***
  de Jacques Vicari
- ***CELŢII***
  de Venceslas Kruta
- ***PAPA***
  de Paul Poupard

ISBN: 973-653-176-7

